

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ

Ἐκκλησιαστική

ΜΑΪΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2021 - ΤΕΥΧΟΣ 49ο

ΙΕΡΑ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΚΥΠΡΟΥ

Γνώθι
Κυπριανόν.

Ἐπισκόπου
Λήδρας &
Καθηγουμένου
Ἱερᾶς Μονῆς
Μαχαιρᾶ
κ. Ἐπιφανίου

Σελ. 585

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
Κύπρου
Κυπριανός.

Κωστή
Κοκκινόφτα

Σελ. 591

Ἡ συμβολή
τοῦ ἀρχιεπ.
Κυπριανοῦ
εἰς τήν ἱστορίαν
τοῦ κυπριακοῦ
1821.

Ἀρχμ.
Γεωργίου
Χριστοδούλου

Σελ. 598

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός

«Θνήσκου ὑπέρ πίστεως
καί μάχου ὑπέρ πατρίδος...»
Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου
κ.κ. Χρυσόστομου Β΄
Σελ. 581

ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ Εκκλησιαστική

ΟΡΘΟΔΟΞΟ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ
ΕΝΤΥΠΟ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ
ΑΠΟ ΤΟ ΓΡΑΦΕΙΟ
ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ
ΚΑΤΗΧΗΣΕΩΣ
ΚΑΙ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ
ΙΕΡΑΣ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗΣ
ΚΥΠΡΟΥ

Μάιος -
Αύγουστος 2021
Έτος 14ο
Τεύχος 49ο

Διεύθυνση: Τ.Θ. 21130 - 1502 Λευκωσία

Τηλ.: (+357) 22554600 E-mail: diafot@cy.net

ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ «ΜΕΛΙΣΣΑ»

570 21 Ασπροβάλτα - Θεσσαλονίκης

Τηλ.: (+30) 2397023313

E-mail: melissa@melissaprint.com

Τηλεομιότυπο (Fax): (+357) 22554774

ISSN 2547-8915 (print)

ISSN 2547-8923 (online)

Έξωφύλλο: Πορτρέτο Αρχιεπισκόπου Κυπριανού, Μέγα Συνοδικό Ίεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, (φωτ. πρωτ. Θωμά Κωστή).

Όπισθόφυλλο: Εικόνα - λεπτομέρεια από τον πίνακα «Ο απαγχονισμός του έθνομάρτυρα Κυπριανού», έργο Γεώργιου Μαυρογένη, λάδι σέ ξύλο, 1971, Ίερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου, Πινακοθήκη Ίδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'.

Τό απόσπασμα προέρχεται από τό βιβλίό *Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός. Ο μάρτυρας τής πίστεως καί τής πατρίδος. Αρχείον κειμένων*, έκδ. Ίεράς Βασιλικής καί Σταυροπηγιακής Μονής Μαχαιρά, Κύπρος 2009, σ. 316-317.

Περιεχόμενα

ΑΦΙΕΡΩΜΑ: Ἀρχιεπίσκοπος

Κύπρου Κυπριανός -
200 χρόνια ἀπό τό μαρτύριό του

«Θνήσκου ὑπέρ πίστεως καί μάχου ὑπέρ πατρίδος...»

Μακαριστάτου Ἀρχιεπισκόπου
Κύπρου κ.κ. Χρυσοστόμου Β' 581

Γνώθι Κυπριανόν

Ἐπ. Λήδρας & Καθηγ. Γ. Βασιλικῆς &
Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Μαχαρᾶ
κ. Ἐπιφανίου.....585

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός
Κωστή Κοκκινόφτα 591

Ἡ συμβολή τοῦ ἀρχιεπ. Κυπριανοῦ εἰς
τὴν ἱστορίαν τοῦ κυπριακοῦ 1821
Ἀρχιμ. Γεωργίου Χριστοδούλου ...598

Ὁ σπαρακτικός λόγος τῆς ἱστορίας Ἀ'
Τό τελευταῖο ἔγγραφο τοῦ ἐθνομάρτυρος
Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ
Δρ Νίκου Ὁρφανίδη.....602

Ὁ Ἀρχιεπ. Κυπριανός μέσα ἀπό Κεμί-
λια πού διατηροῦν τὴν ἱστορικὴ μνήμη
Δρ Ἰωάννη Α. Ἡλιάδη.....604

Ὁ Μητροπολίτης Πάφου Χρῦσανθος Β'
Διακ. Μιχαὴλ Νικολάου 607

Ἐθνομάρτυς Κιτίου Μελέτιος ...κι ἡ τε-
λευταία πνοή ἦταν πνοή γιὰ τὴ Λευτεριά
Εὐδόκιου Δημητρίου 610

Ὁ Μητροπολίτης Κυρηνεῖας Λαυρέντιος
Ἀντώνιου Χαραλάμπους 613

«Ἡ κορύφωση τῆς θυσίας τοῦ κλήρου»
† Πρωτ. Γεωργίου Μεταλληνοῦ....616

ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ - ΕΡΜΗΝΕΙΑ Κ.Δ.

Ἡ ἐνέργεια τῆς προσευχῆς
Πρωτ. Ἡλία Κουτραφούρη.....618

Εὐαγγέλιο τῆς Μεταμόρφωσης τοῦ Κυρίου
Πρωτ. Κων/νου Α. Κωνσταντίνου.....623

ΥΜΝΟΛΟΓΙΑ

Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης
Πρωτ. Μιχαὴλ Βοσκοῦ 627

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ἐκκλησία καί Ἁγιασμός
Ἐπ. Καρπασίας κ. Χριστοφόρου...632

Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Εὐεργετινὸ
Ἐπιμ.: Πρωτ. Κων/νου Κωνσταντίνου..634

Μία ἀνάσα τῆς ψυχῆς
Νίκης Τρακοσιῦ 636

Νά ἀποκτήσουμε πνευματικὸ αἰσθητή-
ριο γιὰ νά ἐρμηνεύουμε πνευματικὰ τίς
δοκιμασίες πού ἔρχονται στὴ ζωὴ μας
Ἐπιμ.: Σάββα Παρῆ 641

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ἡ Ἱ. Μονὴ Παναγίας τοῦ Ἄρακα
Χρίστου Χατζημιχαήλ 645

ΜΝΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός
Δρ. Χριστόδ. Α. Χατζηχριστοδούλου.....648

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΙΚΡΟΥΣ ΜΑΣ ΦΙΛΟΥΣ

Πατρίδα, πίστη, ἐλευθερία
Ἐλένης Ἀναστασίου.....652

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Κύπρος καί 1821
Μάριον Θρασυβούλου 654

Ἀφιέρωμα

Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός
200 χρόνια ἀπό τό μαρτύριό του

«Θνήσκου ὑπέρ πίστεως καί μάχου ὑπέρ πατρίδος...»

Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου
κ.κ. Χρυσοστόμου Β΄

Επ' εὐκαιρία τῶν διακοσίων χρόνων ἀπό τή θυσία τοῦ Ἐθνομάρτυρος Κυπριανοῦ καί τῶν σύν αὐτῷ σφαιρισθέντων καί ἀναιρεθέντων ὑπό τῶν Τούρκων, κατά τήν 9ην Ἰουλίου 1821, ἀφιερώνουμε τό παρόν τεῦχος τοῦ Περιοδικοῦ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς στή σπουδαία προσωπικότητα τῆς νεότερης κυπριακῆς Ἱστορίας, τόν ἐνθουσιώδη πατριώτη καί τολμηρό ἡγέτη Ἐθνομάρτυρα Κυπριανό.

Στό ἀνά χεῖρας ἔντυπο, ἀγαπητοί μου, θά ἔχετε τήν εὐκαιρία, μελετώντας τά ἀξιόλογα κείμενα καί ἐμβαθύνοντας σ' αὐτά νά γνωρίσετε τό πολύμορφο ἔργο, καθῶς καί τή βαρυσήμαντη προσφορά τοῦ ἀοιδίμου ἀρχιεπισκόπου καί Ἐθνομάρτυρα Κυπριανοῦ πρὸς τήν Ἐκκλησία καί τήν πατρίδα. Ἀποτελεῖ, ἀκόμη, εὐκαιρία νά στρέψουμε μέ εὐλάβεια τή σκέψη πρὸς αὐτόν, νά ἀναβαπτιστοῦμε στό πνεῦμα τῆς ὑπέρ πί-

στεως καί πατρίδος μαρτυρικῆς θυσίας του, ἀποτίοντάς του τόν προσήκοντα φόρο τιμῆς καί εὐγνωμοσύνης, ἀφοῦ ὁ μαρτυρικός του θάνατος ἀποτελεῖ, ἀναμφίβολα, ἀέναη πηγῆ, ἀπό τήν ὁποία ὁ Κυπριακός Ἑλληνισμός θά ἀντλεῖ πάντοτε διαχρονικά διδάγματα πίστες στόν Θεό καί αὐταπάρνησης γιά τήν ἐλευθερία τῆς πατρίδας.

Χωρίς ὑπερβολή, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός ἀποτελεῖ ἕνα ἀπό τοὺς πλέον σημαντικούς προκαθημένους τῆς κατά Κύπρον Ἐκκλησίας στοὺς δύσκολους καί ἀσέληνους αἰῶνες τῆς Τουρκοκρατίας. Ἐξχωριστά διακρίθηκε γιά τή μόρφωση καί τόν δυναμισμό του, καί γενικά ὑπῆρξε ἕνας φωτισμένος πρωθυεράρχης τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἡ προσφορά του στόν τόπο, στόν πολιτισμό καί τήν παιδεία εἶναι τεράστια. Ἡ ἀνοδός του στόν θρόνο σηματοδότησε μία νέα περίοδο στά ἐκκλησιαστικά καί πολιτικά

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός στό κελί καλεῖται ἀπό τόν γιό τοῦ Κιρίογλου νά διαφύγει, ἔργο Γεώργιου Μαυρογένη, λάδι σέ ξύλο, 1971, Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Κύπρου.

πράγματα τῆς Κύπρου. Δίκαια ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων σέ ἐγκωμιαστικό λόγο του πρὸς τόν Ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό γράφει: «Διὰ σέ ἡ Ἐκκλησία καυχᾶται, ἡ Κύπρος κομπάζει, ἡ Ἑλλάς τιμᾶται, τό Γένος λαμπρύνεται».

Πράγματι, τό ἔργο του ἦταν ποικιλόμορφο καί πέρα ἀπό τά πνευματικά του καθήκοντα ἔδωσε ιδιαίτερη σημασία καί βαρύτητα στήν παιδεία, «ἐκ τῆς ὁποίας», καθὼς τόνιζε, «πηγάζει πᾶν ἀγαθόν». Βλέποντας, μέ μεγάλη λύπη, πὼς «ἡ ἡμετέρα πολιτεία τῆς καθ' ἡμᾶς νήσου Κύπρου πάσχει μέγαν αὐχμόν παιδείας, καί ἔλλειψιν ἐλληνικῶν γραμμάτων»,

ὁ Κυπριανός θεώρησε πατριωτικό του καθήκον καί χρέος νά ιδρύσει τό 1812 στή Λευκωσία, καί συγκεκριμένα κατ' ἀνατολᾶς τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς, Ἑλληνική Σχολή, τήν ὁποία καθιέρωσε στό ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδας. Ἐπέδειξε, ἐπίσης, ζωηρό ἐνδιαφέρον καί γιά τήν ἴδρυση τῆς πρώτης Ἑλληνικῆς Σχολῆς στή Λεμεσό.

Σ' αὐτό ὅμως πού στέκεται κανεῖς μέ δέος καί θαυμασμό εἶναι τό μεγαλεῖο τῆς ψυχῆς του καί ἡ ἐθελούσια θυσία του γιά τή σωτηρία τοῦ ποιμνίου του. Ἡ στάση του πρὶν ἀπό τό μαρτύριο ἀποδεικνύει ἄνθρωπο κοσμοῦμενο μέ χριστιανικές ἀρετές καί

θερμή πίστη και έκφράζει τό άκραιφνές έκκλησιαστικό φρόνημά του. Ο άοίδιμος Αρχιεπίσκοπος, καιτοι γνώριζε πολύ καλά τούς κινδύνους πού περιέκλειε ό άγώνας τής Έθνεγερσίας, «ηϋλόγησε τό έγκυμονούμενον έγχείρημα και ένίσχυσεν αυτό χρηματικώς κατά τό δυνατόν». Υπερβαίνοντας τόν φόβο του θανάτου, «έβάστασε τό βάρος και τόν καύσωνα τής μαρτυρικής ημέρας», άποδεικνύοντας μέ τόν τρόπο αυτό ότι πάνω από τόν έαυτό του τοποθετούσε τό καλό του τόπου και τή σωτηρία του λαού.

Ο Έθνομάρτυρας Κυπριανός ήταν βαθύτατα προετοιμασμένος για τήν έπικείμενη θυσία. Ένώ μπορούσε άν ήθελε νά τήν άποφύγει, έντούτοις, ένεργώντας ως όρθόδοξος ιεράρχης, άκολουθει πιστά τήν προτροπή του Κυρίου «ό ποιμήν ό καλός τήν ψυχήν αυτού τίθησιν υπέρ των προβάτων αυτού» (Ίωάν. ι', 11-13). Έχοντας βαθιά ριζωμένο στή σκέψη του ότι «Παράδοσις του Έθνους και τής Έκκλησίας μας δέν είναι ή φυγή έν όφει κινδύνου, άλλ' ό άγών μέχρις έσχάτων και ή θυσία», άρνεϊται τήν κολακευτική πρόταση νά έγκαταλείψει τό ποιμνίό του για νά σώσει διά τής φυγής τή ζωή του,

διότι άν έφευγε ή συμφορά θά ήταν μεγαλύτερη. Ώς καλός και στοργικός ποιμένας, πού πονεί και ένδιαφέρεται ειλικρινά για τά πρόβατά του, παραμένει μέ τό ποιμνίό του, όπως ό ίδιος δήλωσε, ώστε νά προσφέρει κάθε δυνατή προστασία σ' αυτό μέχρι τής τελευταίας του πνοής, άποφασισμένος, άν χρειαστεί, «νά συναπολεσθή μετ' αυτών», ακόμα και άν πρόκειται νά ύποστέι μαρτυρικό θάνατο. Πρόταξε τό συμφέρον του συνόλου, παρά νά ζήσει ό ίδιος μία βολεμένη συμβατική ζωή.

Ο έθνικός μας ποιητής Βασίλης Μιχαηλίδης στό ποίημά του «9η Ίουλίου του 1821», μέ πολύ παραστατικό και γλαφυρό τρόπο έχει άπαθανάτισει τήν ήρωική στάση του έθνομάρτυρα άρχιεπισκόπου Κυπριανού. Νά, ή υπερήφανη και αυτοθυσιαστική του άπάντηση:

«Δέν θέλω, Κκιόρογλου, έγιώ
νά φύω πού τήν Χώραν,
γιατί άν φύω, τό κακόν έννά
γινή περίτου.

Θέλω νά μείνω, Κκιόρογλου, τζί
ας πάν' νά μέ σκοτώσουν,

ας μέ σκοτώσουσιν έμέν' τζί οι
άλλοι νά γλυτώσουν.

Δέν φεύκω, Κκιόρογλου, γιατί,
άν φύω, ό φευκός μου
ένα γενή θανατικόν εις τούς

Ρωμιούς του τύπου.

Νά βάλω τήν συρτοθηλειάν εις τόν λαιμόν του κόσμου;

Παρά τό γαίμαν τους πολλούς ἐν κάλλιόν του ἰπισκόπου.»

Τό μένος τῶν Τούρκων ἐναντίον τῆς Ἐκκλησίας δέν ἄργησε νά ἐκδηλωθεῖ. Ὁ Τουρκοκ διοικητής Κιουτσούκ Μεχμέτ μέ τό πρόσχημα τῆς ἀποτροπῆς μελλοντικῆς ἐπαναστατικῆς ἐξέγερσης τῶν Κυπρίων ζήτησε καί πέτυχε τήν ἐκτέλεση τῶν προκρίτων του νησιοῦ. Τήν 9ῆ Ἰουλίου 1821, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, οἱ τρεῖς Μητροπολίτες, Πάφου Χρυσανθος, Κιτίου Μελέτιος, Κυρηνείας Λαυρέντιος, οἱ Ἡγουμένοι Κύκκου Ἰωσήφ καί Ἀγίου Νεοφύτου Ἰωακείμ Μελισσοβούκα, ὁ οἰκονόμος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Τιμίου Σταυροῦ Ὁμόδου Δοσίθεος, ὁ Ἀρχιδιάκονος Μελέτιος, ἀξιωματοῦχοι τῆς Ἐκκλησίας μας, καί ἄλλοι κληρικοί καί λαϊκοί, 486 συνολικά ἄτομα, θυσιάστηκαν, ὡς «ἀγνά καί ἄμωμα ἱερεία» στόν βωμό τῆς πίστεως καί τῆς πατρίδος. Τό ἐξάαιρετο παράδειγμα φιλοπατρίας τους μάς διδάσκει ὅτι ἡ χριστιανική πίστη δέν καταργεῖ τήν ἀγάπη στήν πατρίδα, ἀλλά τῆς δίνει νόημα βαθύτερο καί οὐσιαστικότερο.

Ἡ ἥρωική τους θυσία ἐπιβεβαίωσε γιά ἄλλη μία φορά τήν

κλασική καί ἱστορική ρήση του ἐμβριθοῦς ἱστορικοῦ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, Ἰωάννη Χάκκεττ, ὅτι δηλαδή: «...Ἡ Κυπριακή Ἐκκλησία διετήρησε τήν λυχνίαν τῆς Πατρίδος καί τῆς Ὁρθοδόξιας σταθερά ἄσβηστη καί εις χρόνους κατά τους ὁποίους χωρίς τήν Ἐκκλησίαν, ἡ λυχνία αὐτή θά εἶχε πρό πολλῶν αἰῶνων σβηστεῖ...».

Ἡ 9ῆ Ἰουλίου 1821 ἀποτελεῖ, ἕκτοτε, ἓνα μεγάλο ἱστορικό σταθμό στήν ἱστορία τῆς ἰδιαίτερῆς μας πατρίδας καί τήν πιό ἱερή σπονδή στόν βωμό τῆς Ἐλευθερίας. Ἡ ἥρωική θυσία του Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, μαζί μέ τή θυσία τῶν λοιπῶν Ἐθνομαρτύρων χαρακτηρε στή συνείδηση του Κυπριακοῦ λαοῦ ὡς φάρος ἑνός ὑψηλοῦ καί ἀδιάλειπτου καθοδηγητικοῦ χρέους, γιά συνέχιση του ἀγώνα γιά τήν ἐλευθερία τῆς πολυτλήμονος πατρίδας μας.

Ἐν κατακλείδι, παραθέτουμε τήν προφητική προτροπή, πού ὁ ἴδιος ὁ Ἐθνομάρτυρας Κυπριανός εἶχε γράψει στό Ἰδρυτικό Ἐγγραφο τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Λευκωσίας: «Θνήσκει ὑπέρ πίστεως καί μάχου ὑπέρ πατρίδος καθότι οἱ ὑπέρ πίστεως καί πατρίδος ἀγωνιζόμενοι καί ὑπό Θεοῦ στεφανοῦνται καί παρά τοῖς ἀνθρώποις ἐγκωμιάζονται.».

Γνώσι Κυπριανόν

*Σκιαγράφηση τῆς προσωπικότητας
τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ
μέσα ἀπό τίς ἀρχαιακές πηγές¹.*

*Ἐπισκόπου Λήδρας καί Καθηγουμένου Ἱερᾶς
Βασιλικῆς καί Σταυροπηγιακῆς Μονῆς Μαχαιρᾶ
κ. Ἐπιφανίου*

Ἀρξάμενοι τοῦ ἐγχειρήματος τῆς σκιαγράφησης τῆς προσωπικότητας τοῦ Ἀρχ. Κύπρου Κυπριανοῦ, τοῦ Μαχαιριώτου, ἐντοπίσαμε μίαν ἐπιστολή μέ ἡμερομηνία 21 Αὐγούστου 1816, ἀπό τὰ ἀρχεῖα τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων. Ἐκκλησιαστικός ἄνδρας, σημαντική προσωπικότητα τῆς ἐλλαδικῆς Ἐκκλησίας τοῦ 19ου αἰώνα, κριτικός καί καυστικός ἔναντι τῶν ἐκκλησιαστικῶν καί πολιτικῶν παρεκτροπῶν, συναντήθηκε καί συναστράφηκε μέ τόν Κυπριανό γιά ἀρκετό χρονικό διάστημα. Αὐτό τοῦ

ἔδωσε τήν δυνατότητα νά ψυχολογήσει τόν Ἀρχιεπίσκοπο, νά μάθει περισσότερα ἀπό τούς ἀνθρώπους τοῦ περιβάλλοντός του, καί νά καταθέσει τό ἀπόσταγμα τῆς καρδιάς του. Ἡ διακήρυξη αὐτή καταγράφεται σέ μία ἐπιστολή του πρὸς τόν μακαριώτατο, σοφώτατο καί σεβασμιώτατο Πρωθιεράρχη τῆς Κύπρου: «Ἐγὼ δέ, μακαριώτατε δέσποτα, ὅλων τούτων δι' ὅλου πειραθεῖς εἰς τήν μικρᾶν ἅμα καί με-

¹ Ἀπόσπασμα ἀπό ὁμιλία πού ἔγινε 13 Ὀκτωβρίου 2010 στήν αἴθουσα ἐκδηλώσεων τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου στήν Εὐρωπαϊκή Ἐνωση σέ ἐκδηλώση εἰς μνήμην τοῦ ἐθνομάρτυρα Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ, μέ ἀφορμή τήν ἐπέτειο τῶν 200 χρόνων ἀπό τήν ἐκλογήν του εἰς Ἀρχιεπίσκοπο (1810-1821). Ἀπό τόν ιστότοπο https://churchofcypprus.eu.com/index.php/el-gr/?option=com_content&view=article&id=209%3A2011-08-04-07-21-41&catid=36%3A2011-06-11-01-51-01&Itemid=96&lang=el (03/03/2021).

γάλην μετά τῆς θεσπεσίας σου
φυχῆς παροικίαν μου, ἀναλογίζο-
μαι καθ' ἐκάστην τόν πλατύν και
εὐώδη λειμώννα τῶν ἀρετῶν σου.
Καί ὡς μέλισσα μικρά περιίπτά-
μενος μέ τήν διάνοιαν, ἐπαινῶ και
κηρύττω μετ' εὐφημίας τά ἀκή-
ρατα τῶν κατορθωμάτων σου
ἄνθη». «Αἱ ἀρεταί σου κινούσι πά-
σαν γλώσσαν πρός ἔπαινόν σου.
Οὔτε κολακείας ὑπόνοια, οὔτε
ψῆφος δεκασμοῦ, οὔτε ἄλλη καμ-
μία κηλὶς δύναται νά ἐπικαθίση εἰς
τῶν ἐγκωμίων σου τό καθαρῶτα-
τον κάτοπτρον». «Ταῦτα μακα-
ριώτατε πάτερ ἔχεις μαρτύριον και
καθαράν ὁμολογίαν του πρός τήν
θεόστεπτον κορυφήν σου αἰωνίου
σέβας και χρέους μου». Ἡ περι-
κτικὴ αὐτὴ ἀναφορά θά ἀποτελέ-
σει τόν ἀκρογωνιαῖο λίθον, τόν πυ-
ρήνα τῆς σκιαγράφησης...

Συνεπιμαρτυρεῖ ἡ συνείδηση
σπουδαίων ἀνδρῶν οἱ ὁποῖοι γνώ-
ριζαν και γνωρίζονταν μέ τόν
Κυπριανό, ὅτι αὐτός εἶναι «ἄνθρω-
πος πολλῆς ἀξίας», «ὑψηλοῦ και
εὐγενικοῦ πνεύματος», «ἄξιός
ἵνα ἄρχῃ» «ὡς τοῦ καθήκοντος
φύλαξ ἀπαράτρεπτος» και «ποι-
μὴν γνήσιος», «καλός κάγαθός»,
«ἐξαίσιος», «θαυμάσιος και ἀξιο-
πρεπῆς ἀνδρας», τοῦ ὁποῖου «ἡ
εὐγένεια και ἡ καλωσύνη ἦταν
ἐξαιρετη», «ἀξιοθαύμαστη φυ-
σιογνωμία... πού ἔχαιρε μεγάλου

Παναγία Μαχαιρώτισσα

σεβασμοῦ γιά τήν μόρφωση και
τήν εὐλάβειά του, καθὼς και γιά
τήν ἀκλόνητη ὑπομονή του», «τό
δέ μακρόθυμόν του και χριστομι-
μητόν του ἔλεος εἰς πολλούς» τόν
καταδεικνύει ὡς «ἄξιο λάτρη» τοῦ
Θεοῦ, ὡς τόν ἕνα, τόν ἐκλεκτό. «Ἡ
θερμὴ ἀναζήτηση κάθε εἴδους
ἀρετῆς, ἡ ἀκρίβεια μέ τήν ὁποία
ἐξασκοῦσε τά καθήκοντά του και
ἡ συγκαταβατικὴ γλυκύτητα τῆς
συμπεριφορᾶς του, εἶχαν κατα-
στήσει αὐτόν τόν καταπληκτικό
ἄνθρωπο σεβαστό και ἀγαπητό,
ὄχι μόνο στοὺς χριστιανούς, ἀλλὰ
και στοὺς μουσουλμάνους». «Βα-
σιλευόμενος ἀπό μόνον τόν θεῖον
νόμον», κατεστάθη «οὐρανόφοιτος,
μέγα κλέος ἀρχιερέων», «οὐρα-

νοφάντωρ», «θεοείκελος ἀρχιθύτης». «Εἶδον ἀρχιερέα», συνεχίζει ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, «κοσμοῦντα τόν θρόνον πολύ περισσότερον, ἀφ' ὅσον δύναται νά κοσμήσῃ ὁ θρόνος ἀρχιερεῖς». «Νέον θαῦμα ἐπιχθονίων, θαῦμα μέγα φράσσασθαι, καί μέγα θαῦμα ιδέσθαι». Κατακλείει ἡ λαϊκή μούσα γιά τόν «Ἅγιον Κυπριανόν» ὅτι «ἐπῆεν σάν μάρτυρας, μιάν ὥραν ἐνά λάμψει». «Ἁγιασμένος ἱεράρχης». «Τοιοῦτος ἀνεφάνης σύ μακαριώτατε δέσποτα, καί τοιοῦτον σέ κηρύττω πάντοτε καί πανταχοῦ».

Αὐτή ἡ κατάστασή του φανερώνεται ἤδη ἀπό τήν παιδική του ἡλικία. Ὡς νά ἦταν ἀπό τήν κοιλία τῆς μητέρας του ἐκλελεγμένος καί ἁγιασμένος, καθὼς τόσοι καί τόσοι. Ἔτσι καί αὐτός, «πρός ὃν ὁ Θεός προέγνω, πρό χρόνων καί ἐπέγνω, ὁ πάντα προειδῶς», ἐπέλεξε τήν διαμονή καί τήν παραμονή «ἐξ αὐτῆς τῆς βαλβίδος τοῦ βίου, ... εἰς τό ἱερόν καί σεβάσιμον μοναστήριον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τό ἐπικεκλημένον τοῦ Μαχαρῶ», στό ὅποιο μέ εὐγνώμονα καρδιά καί εὐχάριστην ἀνάμνηση ὁ Κυπριανός καταθέτει ὅτι «τήν μετάνοιαν ἡμῶν, καί εἶχομεν, καί ἔχομεν, καί φυλάξομεν ἄχρι βίου τερμάτων», «εἰς ἐκείνην τήν ἱεράν καί σταυροπήγιον, καί βασιλικήν

Μονήν, καθό πνευματικῶς ἐγεννήθημεν καί ἀνετράφημεν εἰς τούς κόλπους αὐτῆς».

Μέσα σ' αὐτό τό κλίμα τῆς αὐστηρῆς ἀσκητικῆς διαγωγῆς μέ βάση τήν παράδοση τῶν ἀρχαίων ἁγίων Πατέρων καί Κτιτόρων, ἡ ὁποία καταγράφηκε ἀπό τόν πρῶτο αὐτῆς ἡγούμενο, ὀσιώτατο, λογιώτατο καί σοφώτατο Νεῖλο, τόν μετέπειτα καί πρωτόθρονο Ταμασοῦ, βρέθηκε ὁ Κυπριανός. Γαλουχούμενος μέσα στήν γνήσια μοναχική παράδοση, ἀναγεννημένος πνευματικά καθὼς ὁ ἴδιος μαρτυρεῖ, κατέκτησε τίς τρεῖς πρῶτες καί κορυφαῖες ἀρετές, τήν ὑπακοή, τήν ἀκτημοσύνη καί τήν παρθενία. Οἱ βασικές αὐτές ἀρετές προάγουν καί γεννοῦν ἄλλες θεοειδεῖς. Ἀπό τήν ὑπακοή γεννᾶται ἡ προσευχή, καί αὐτή μέ τήν σειρά της γεννᾶ τήν βαθειά ταπείνωση καί τήν καρδιακή ἀγάπη πρὸς τόν Θεό πρῶτα, καί ἔπειτα, ὡς συνέχεια, πρὸς τόν πλησίον. Ἀπό τήν ἀκτημοσύνη γεννᾶται ἡ ἐλευθερία τοῦ πνεύματος, καί ἀπό τήν παρθενία ἡ σωφροσύνη, ὡς διαφύλαξη τῆς καθαρότητας τοῦ νοῦ. Αὐτή ἡ καθαρότητα τοῦ νοῦ συνεπάγεται τήν σύνεση, τήν διορατικότητα καί τήν διακριτικότητα. Ὁ Κυπριανός, μέχρι τό τέλος τοῦ βίου του, φύλαξε καί τίς τρεῖς βασικές ἀρετές σῶες καί τίς ἐπαύξησε...

*Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός καί οἱ ἄλλοι Ἱεράρχες στό Σεράι,
ἔργο Γεώργιου Μαυρογένη, λάδι σέ ξύλο, 1971, Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Κύπρου,
Πανακοθήκη Ἰδρύματος Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'.*

Κορύφωση τῆς ταπεινώσεως τοῦ Κυπριανοῦ καί τελείωση αὐτῆς διά τῆς πρὸς τόν Θεό καί τόν πλησίον ἀγάπης του, ἀποτελεῖ ἡ τελευταία ἐγκύκλιός του πρὸς τοὺς ἱερεῖς καί τοὺς λοιπούς χριστιανούς τοῦ κατηλικίου Κυθρέας, στήν ὁποία σημειώνει τά ἀκόλουθα: «Πρό πάντων, τέκνα ἀγαπητά, χρεωστοῦμεν νά προστρέξωμεν εἰς τό ἄπειρον ἔλεος τοῦ ἁγίου Θεοῦ μετά συντετριμμένης καρδίας καί μετανοίας, διά νά παρὰβλεψη τάς ἁμαρτίας μας, καί νά ἀφιερῶσωμεν τάς ἐλπίδας μας εἰς τό ἀνεξιχνίαστον πέλαγος τῆς εὐσπλαγχνίας του, καί ἡ πάνσοφος αὐτοῦ παντοδυναμία θέλει

οἰκονομήσει τά συμφέροντά μας. Δεύτερον νά ἀπορρίψωμεν κάθε πάθος καί ψυχρότητα, ὅπου ἔχομεν εἰς τοὺς ἀδελφούς μας καί νά ἐγκολπωθῶμεν τήν ἀπάθειαν καί γνησίαν ἀγάπην, τήν πρὸς ἀλλήλους, καθὼς διδάσκει ὁ εἰρηναρχῆς Θεός μας εἰς ὄλον του τό ἱερόν Εὐαγγέλιον. Καί αὐτή εἶναι ἡ μόνη ἀρετή, ὅπου ζητεῖται ἀπό τό γλυκύτατον στόμα τοῦ Ἰησοῦ μας, καί ὅπου δύναται νά ἐξιλεώσῃ τόν ἅγιον Θεόν καί νά καλύψῃ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μας»...

Πιστοποιοῦν οἱ κύπριοι ὅτι εἶναι σώφρων καί γνωστικός, «ὡς ἐχέφρων τῷ ὄντι καί πολῦπειρος

κυβερνήτης», ό όποίος «άπαντας θεραπεύει, πανσόφως ιατρεύει, πλουσίους και πτωχούς», και έπισφραγίζει ό Κωνσταντίνος Οίκονόμος άπευθυνόμενος προς τόν Κυπριανό, γράφοντας τά παρακάτω: «Είδον, μακαριώτατε πάτερ, είδον εις τήν σεβασμιωτάτην σου κορυφήν άνδρα, και νά νοήση διορα(τι)κώτατον, και νά πράξη τό νοηθέν δραστηκώτατον, και νά εκφράση τό νοούμενον δεξιώτατον» ό όποίος έχει «ένθεν μέν τήν δίκην, εκείθεν δέ τήν φιλανθρωπίαν». Άλλά και ό ίδιος ό Κυπριανός καταθέτει τήν μαρτυρία του ότι: «θέλομεν κινήση πάντα λίθον εις τό νά σας ευαρεστήσωμεν, και είμεθα ευέλπιδες ότι θέλετε μένη κατά πάντα ευαρεστημένοι εις τήν έδικήν μας οικονομίαν».

“Οχι όμως μόνον τά βλεπόμενα, αλλά και τά μή βλεπόμενα, τά μελλούμενα, ως παρόντα διαγράφει: «Ταυτα πάντα λοιπόν διά κάθε έναντίαν περίστασιν... άν ήθελε συμβή, ή άν ήθελε μάς ακολουθήση καταδρομή ή θάνατος (μή γένοιτο)», προβλέποντας, προγνωρίζοντας, προαισθανόμενος και προλέγοντας αυτά τά όποία ένα χρόνο μετά θά συνέβαιναν. Γι’ αυτά πού θά συνέβαιναν, αυτός ήταν ήδη προετοιμασμένος. Άπό χρόνια. Και τό έδειχνε. Τό πώς τό

έδειχνε, δέν τό ξέρουμε. Τό κατέθεσε ήδη από τά πρώτα χρόνια της αρχιερατείας του: «Θνήσκει υπέρ πίστεως και μάχου υπέρ πατρίδος ειπεν ένας εκ των επτά της Ελλάδος σοφών, καθότι οι υπέρ πίστεως και πατρίδος αγωνιζόμενοι, και υπό Θεού στεφανοῦνται, και παρά τοις ανθρώποις εγκωμιάζονται. Τόσοι και τόσοι μάρτυρες της Έκκλησίας, διατί έχυσαν τό αίμά τους υπέρ πίστεως, και υπό Θεού έστεφανώθησαν, και ή Έκκλησία άκαταπαύστως τους δοξολογει;». “Ομως και «όλόκληρη ή ζωή του ήταν μιά μελέτη θανάτου, ήταν ή υπέρβαση του θανάτου, ήταν ή πορεία του μέσα στην αιωνιότητα». Σ’ αυτό «συντελοῦν ή γνώση της ιστορίας και της θεολογίας. Αυτό σημαίνει Ρωμισούνη και ρωμαϊκόν ήθος... Γιατί, όπως έχει λεχθει, “ένas ρωμιός δέν μαθαίνει μόνο νά ζει, αλλά προπάντων μαθαίνει νά πεθαίνει”».

‘Η θυσία του Κυπριανού ήταν τό καταστάλαγμα της επίγειας ζωής του. ‘Η τελευταία βαθμίδα της κλίμακας προς τόν ουρανό. ‘Η τελείωση της πορείας. ‘Η επικύρωση της γνώσης και της θέσης του Μπρουνόνι, Ιταλου τήν καταγωγή ό όποίος διέμενε στην Κύπρο, Ιατροῦ τό επάγγελμα, αξιολόγου άνδρός, ό όποίος μερικούς

μῆνες πρὶν τὸν θάνατο τοῦ Κυπριανοῦ ἔγραφε: «Κυπριανέ, ἐσὺ ποῦ κατοικεῖς στοὺς οὐρανοὺς κι εἶσαι μέγα κλέος γιὰ τοὺς ἀρχιερεῖς, δόξα μεγάλη τοῦ ὑψίστου θρόνου σέ περιβάλλει μέ λαμπρότητα... Τό κλέος καί τό οὐράνιό σου ὄνομα ποτέ δέν θά χαθοῦν, ἀλλά θά παραμείνουν ἄφθαρτα στήν ζωή, ἄφθαρτα καί στόν θάνατο... Πάτησες ψηλά στόν θεῖο θρόνο, ἐκεῖ πού βρίσκονται οἱ ἀξιέπαινοι ἄνδρες τῆς Κύπρου».

Ἦταν ἡ ἀπονομή πρὸς αὐτόν τῆς ἐπωνυμίας, πού ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος στόν εἰσαγωγικό του λόγο τοῦ ἀπηύθυνε: «Ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ». Ἦταν ἡ τελευταία μονοκόνδυλη ὑπογραφή τῆς ζωῆς του, μέ τήν ὁποία ὑπέγραψε ὅτι ἦταν ἕνας πραγματικός ρωμηός. Καί ὡς τέτοιος κρύβει μέσα του τό μυστήριο τῆς Κύπρου. Τό μυστήριο αὐτοῦ τοῦ χώρου τῆς ρωμηοσύνης, αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς ρωμηοσύνης, ἡ ὁποία «εἶναι γέννημα τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας καί τῆς ἑλληνικῆς παράδοσης»...

«Διά σέ ἡ Ἐκκλησία καυχᾶται, ἡ Κύπρος κομπάζει, ἡ Ἑλλάς τιμᾶται, τό γένος λαμπρύνεται». Ὅχι μόνον τότε, ἀλλά καί μέχρι σήμερα σ' ὅλον τόν ρωμαίικον χῶρον, ἡ φήμη του διαγράφεται μέ λαμπρά χρώματα καί ἡ ἀρετή του φωτίζει καί στηρίζει τό χριστεπώνυμον πλήρωμα. Μέσα στόν νοῦ, στίς καρδιές καί τίς συ-

νειδήσεις τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ παραμένει ὑψηλά. Ὁ βίος του, μία διηνεκῆς μελέτη. Ἰδίως σήμερα. Διότι ἀνεδείχθηκε φοῖνικας ὑψηλός καί πλατύφυλλος καί κατάκαρπος πνευματικῶν καί κοινωνικῶν ἀρετῶν. Γι' αὐτό καί ἡ Ἱστορία διαχρονικά, τόσο στό ἐκκλησιαστικό ὅσο καί στό πολιτικό πεδίο, καταθέτει αὐτόν μεταξύ τῶν σημαντικότερων ἀνδρῶν καί τόν προβάλλει ὡς πρότυπο πρὸς μίμηση. Μίμηση γιὰ τόν ἀγιασμό, μίμηση καί γιὰ τήν κοινωνική διαγωγή καί διαβίωση.

Πρῶτος ὁ Κυπριανός στήν ζωή, πρῶτος καί στόν θάνατο. Ὡς μεγάλος δάσκαλος διδάσκει ἐμᾶς, τά πνευματικά του τέχνα, τοὺς ἀπογόνους τῆς φυλῆς του, καί μέ τήν ζωή του καί μέ τόν θάνατό του. Μέ τόν θάνατό του τό γένος λαμπρύνεται. Λαμπρύνεται καί καταφωτίζεται ἀπό θεϊκές ἀναλαμπές, γιατί αὐτός, ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ καί πιστός θεράπωντας Θεοῦ καί ἀνθρώπων, ὁ μεγαλομάρτυρας Κυπριανός, ὁ πρωτοπόρος στήν ἐκατόμβη τοῦ μαρτυρίου, παραστέκοντας στόν θρόνο τῆς παναγίας Τριάδος, δέν παύει ἀδιαλείπτως νά πρεσβεύει ὑπέρ τῆς ποιμνῆς του, ἡ ὁποία κλυδωνίζεται ἀπό τίς τρικυμίες τῶν ἄλλοφύλων, καί ἡ ὁποία ζητεῖ τίς θεοπειθεῖς του εὐχές.

Κωστή Κοκκινόφτα
Έρευνήτή

Ο Κυπριανός υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους Κύπριους αρχιερείς τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. Γεννημένος στὸν Στροβόλο τὸ 1756, ἐντάχθηκε σὲ νεαρή ἡλικία στοὺς δοκίμους τῆς Μονῆς Μαχαιρᾶ, ὅπου καὶ διδάχθηκε τὰ πρῶτα του γράμματα. Στὴ συνέχεια υπηρέτησε στὸ Μετόχιο τοῦ Στροβόλου καὶ ἀκολούθως χειροτονήθηκε Ἱεροδιάκονος καὶ τὸ 1783 ἀνεχώρησε, μαζί μὲ τὸν Ἀρχιμανδρίτη Χαράλαμπο γιὰ τὴ Μολδοβλαχία, μὲ σκοπὸ τὴ διενέργεια ἐράνων, ὑπὲρ τῆς Μονῆς τους. Κατὰ τὴν ἐκεῖ παραμονή του, ὁ Κυπριανὸς χειροτονήθηκε Ἱερομόναχος καὶ υπηρέτησε στὴν ἡγεμονικὴ ἐκκλησία τοῦ Ἰασίου, ἐνῶ

ταυτόχρονα φοίτησε σὲ ἑλληνικὴ σχολή καὶ διέυρνε κατὰ πολὺ τοὺς πνευματικούς του ὀρίζοντας...

Ὁ Κυπριανὸς ἐπέστρεψε στὴν Κύπρο ἀπὸ τίς Παραδουνάβιες Ἡγεμονίες τὸ 1802, καὶ στὴ συνέχεια υπηρέτησε ὡς ἱερατικός προϊστάμενος τοῦ Μετοχίου τοῦ Στροβόλου καὶ Οἰκονόμος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς. Δύο χρόνια ἀργότερα, κατὰ τὴ στάση τῶν Ὀθωμανῶν τοῦ 1804, τοῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ ἐπιδείξει τίς μεγάλες διπλωματικές ἱκανότητες, πού καλλιέργησε στὸ περιβάλλον τῶν Ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας, καὶ νὰ διασώσει τὸν γηραιὸ Ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου Χρῦσανθο ἀπὸ τὸν μαινόμενο ὄχλο. Τελικὰ, τὸ 1810 ἀνεδείχθη στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο, στὸν

¹ Ἀπόσπασμα ἀπὸ ὁμιλία πού ἔγινε 13 Ὀκτωβρίου 2010 στὴν αἴθουσα ἐκδηλώσεων τῆς Ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου στὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση σὲ ἐκδηλώση εἰς μνήμην τοῦ ἐθνομάρτυρα Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ, μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐπέτειο τῶν 200 χρόνων ἀπὸ τὴν ἐκλογὴν του εἰς Ἀρχιεπίσκοπο (1810-1821). Ἀπὸ τὸν ἰστότοπο https://churchofcypreuseu.com/index.php/el-gr/?option=com_content&view=article&id=209%3A2011-08-04-07-21-41&catid=36%3A2011-06-11-01-51-01&Itemid=96&lang=el (03/03/2021).

Ὁ ἀπαγχονισμὸς
τοῦ ἔθνομάρτυρα Κυπριανοῦ,
ἔργο Γεώργιου Μαυρογένη,
λάδι σέ ξύλο, 1971,
Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή Κύπρου,
Πινακοθήκη Ἰδρύματος
Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄.

ὁποῖο ὑπηρετήσε μέ ζήλο καί ἀφοσίωση, μέχρι τόν μαρτυρικό θάνατό του.

Ὁ Κυπριανὸς ἀσχολήθηκε μέ τὰ σοβαρά κοινωνικά ζητήματα τῆς ἐποχῆς του, διαχειρίστηκε μέ ἐπιτυχία τὰ οικονομικά προβλήματα, πού ἀντιμετώπιζε ἡ Ἐκκλησία, καί ἐπέφερε τή γαλήνη καί τή σταθερότητα στοὺς κόλπους της. Ἀνάμεσα στά καθήκοντά του περιλαμβάνονταν ἡ συλλογή τῶν φόρων, γιὰ τοὺς ὁποίους κατάφερε νά ἐπανακτήσει τό δικαίωμα τῶν προκατόχων του καί νά ὀριστεῖ ὑπεύθυνος τῆς εἰσπραξῆς τους. Σχετική γιὰ τό θέμα εἶναι ἐπιστολή, ἡμερομηνίας 7 Φεβρουαρίου 1812, πού τοῦ ἔστειλαν οἱ πρόξενοι τῆς Λάρνακας, μέ τήν ὁποία τόν συνεχάρησαν γιὰ τό γεγονός ὅτι μποροῦσε νά ἐλέγχει τή φορολογία «πρός ἀνακούφισιν καί ὠφέλειαν ὅλων τῶν κατοίκων»...

Ὁ Κύπριος Ἀρχιεπίσκοπος ὑπῆρξε φυσιογνωμία βιβλική καί

ξεχωρίζει μέσα στίς σελίδες τῆς ἱστορίας μέ τίς ἀρετές τῆς τόλμης καί τῆς καρτερίας, τῆς ἐθνικῆς υπερηφάνειας καί τῆς χριστιανικῆς ταπεινότητος. Εἶχε σαφέστατη ἐπίγνωση τῆς ἀποστολῆς του καί ζητοῦσε σέ κάθε εὐκαιρία τίς προσευχές τῶν πιστῶν καί τή βοήθεια τοῦ Θεοῦ στήν ὑλοποίησή της, ὅπως μποροῦμε νά διαπιστώσουμε ἀπό ἐπιστολή του πρὸς τοὺς πατέρες τῆς Μονῆς Βατοπαιδίου τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἡμερομηνίας 21 Σεπτεμβρίου 1813. Γι' αὐτό καί κατάφερε μέσα σέ ἀντίξοες συνθήκες καί σέ περίοδο ἔξαρσης τῆς τουρκικῆς τυραννίας νά ἀφυπνίσει τόν λαό καί νά βελτιώσει τήν πνευματική του ὑπόσταση.

Ἀνάμεσα στά ἄξια μνήμης ἔργα πού ἐπιτέλεσε, κατὰ τή διάρκεια τῆς ἀρχιερατείας του, περιλαμβάνεται ἡ ἴδρυση τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Λευκωσίας, τό 1812, γιὰ τή μόρφωση τῶν Ἑλληνοπαίδων, στήν ὁποία ἔδωσε χαρακτήρα εὐρύτερα

μορφωτικό, ἀφοῦ στό πρόγραμμα τῆς περιλάμβανε μεγάλο φάσμα διδασκαλίας τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Ἐπίσης, ἀξιοσημεῖωτη εἶναι καί ἡ συμβολή του στήν ἴδρυση τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Λεμεσοῦ, τό 1819, πρὸς τὴν ὁποία συνεισέφερε χρηματικό ποσό καί παρεῖχε τίς συμβουλές του γιὰ τὴ λειτουργία τῆς πρὸς τοὺς προεστοὺς τῆς πόλης. Ἀκόμη, μερίμνησε γιὰ τὸν ἐμπλουτισμὸ τῶν ναῶν μὲ ἐκκλησιαστικά βιβλία, εἰκόνες καί ἱερά σκευή, ὅπως τῶν καθολικῶν τῆς Μονῆς τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα, τῆς Μονῆς τῆς Ἁγίας Θέκλας στὴ Μοσφιλωτὴ καί τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Σάββα στὴ Λευκωσία.

Ὁ Κυπριανός, ὅπως μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε ἀπὸ αὐτογράφα του σέ πολλὰ μουσικά χειρόγραφα τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς καί τῆς Μονῆς Μαχαιρᾶ, ἦταν καλὸς γνώστης καί ἔτρεφε ἰδιαίτερη ἀγάπη πρὸς τὴ βυζαντινὴ μουσική. Γι' αὐτὸ καί φρόντισε γιὰ τὴ διάδοση στὴν Κύπρο τῆς νέας μεθόδου τῆς καί ἀπέστειλε στὴν Κωνσταντινούπολη, γύρω στό 1818, τρεῖς κληρικούς πρὸς ἐκμάθησή τῆς, μετὰ πού υἱοθετήθηκε ἐπίσημα ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο. Ἀκόμη, μὲ ἐγκύκλιό του καταδίκασε τοὺς Φραμασόνους, τό 1815, ἐπιδιώκοντας νὰ προστατεύσει τοὺς κα-

τοίκους τοῦ νησιοῦ ἀπὸ τίς δοξασίες τους, πού θεωροῦσε ὅτι δέν ἦταν συμβατές μὲ τὴ χριστιανικὴ πίστη. Ἐπίσης, μερίμνησε γιὰ τὸν περιορισμὸ τῆς ἐλονοσίας καί παραχώρησε γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ σχετικὸ ἔγγραφο στὸν ἰδρυτὴ τοῦ χωριοῦ Ἅγιος Δημήτριος, κοτζάμπαση Χατζηθεόδοτο, μὲ τὸ ὁποῖο τοῦ ἐπιτρεπόταν νὰ ἐμβολιάζει τὰ παιδιά. Τέλος, ἔλαβε εἰδικὴ πρόνοια γιὰ τὴν καταπολέμηση τῆς ἐπιδημίας τῆς ἀκρίδας, πού μάστιζε τὸν τόπο, μὲ τὴν ἐκδοση ἐγκυκλίου, τό 1820 περίπου, καί τὴν παραχώρηση, τό 1820 καί 1821, δεκάδων εἰκόνων τοῦ Ἁγίου Τρύφωνα στοὺς ναοὺς τοῦ νησιοῦ, γιὰ νὰ προσφέρει καί τὴν ἐκ Θεοῦ βοήθεια στὸν ἀγώνα γιὰ τὴν καταπολέμηση τοῦ καταστροφικοῦ ἐντόμου.

Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἀρχιερατείας του, ὁ Κυπριανός ἔλαβε σειρά μέτρων καί γιὰ τὴ στήριξη τῶν σταυροπηγιακῶν Μονῶν τοῦ νησιοῦ. Εἰδικὴ μέριμνα ἐπέδειξε γιὰ τὴ Μονὴ Κύκκου, ὅπως μετὰ πού κατεστράφη ἀπὸ πυρκαγιά, τό 1813, ὅποτε παραχώρησε σχετικὴ ἄδεια γιὰ τὴ μεταφορὰ τῆς Ἁγίας Εἰκόνας στό Μετόχιο τοῦ Ἀρχαγγέλου, ὅπου τὴν ὑπεδέχθη μὲ πολλὴ εὐλάβεια. Ἀνέλαβε ἀκόμη τὴ δαπάνη γιὰ τὴν κατασκευὴ μέρους τοῦ καθολικοῦ, ἔτσι ὥστε νὰ συν-

Παλαιά Αρχιεπισκοπή.

δράμει καί ἔμπρακτα στίς προσπάθειες τῆς ἀδελφότητος γιά τήν ἀνοικοδόμηση τῶν κτηρίων τῆς.

Στενότερους δεσμούς βέβαια διατηροῦσε μέ τή Μονή Μαχαιρᾶ, ὅπου ἔζησε τά πρῶτα χρόνια τῆς μοναχικῆς του ὑποταγῆς. Ὅπως ἤδη ἀναφέρθηκε, σέ νεαρή ἡλικία εἶχε σταλεῖ στίς Παραδουνάβιες Ἡγεμονίες, γιά τήν πραγματοποίηση ἐράνων καί συνέβαλε τά μέγιστα στήν οἰκονομική στήριξή τῆς. Ἀλλά καί ἀργότερα βοήθησε τή Μονή Μαχαιρᾶ, γιά νά ξεπεράσει τά πολλά οἰκονομικά της προβλήματα... Ἀφιέρωσε ἀκόμη ἀρκετές εἰκόνες καί ἐκκλησιαστικά σκεύη, πού σώζονται μέχρι σήμερα τόσο στήν κεντρική Μονή, ὅσο καί στό Μετόχιο τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου.

Οἱ Κύπριοι τῆς ἐποχῆς, σέ ἀναφορά τους πρός τό Οἰκουμενικό Πατριαρχεῖο τό 1810, ἐξαίρουν τίς ἀρετές του καί τόν χαρακτηρίζουν «γνωστικόν, σώφρονα, ἄγρυπνον,

ἐνάρετον παντοίως ὅλως χριστιανόν, πρόμαχον τῆς πατρίδος». Ὁ δέ μετέπειτα Οἰκουμενικός Πατριάρχης, Σιναίου Κωνστάντιος, σημείωνε κατά τό ἴδιο ἔτος, ὅτι «μόνος αὐτός, ἐπειδή γνωρίζει πάντας, ἔχει τήν δύναμιν νά προστα-

τεύσῃ τήν Πατρίδα ἀπό τοιαύτας σφοδρᾶς καί ἀλγεινᾶς περιστάσεις». Ἀκόμη, ὁ ὑπέρμαχος τῆς διαφύλαξης τῆς πατερικῆς παράδοσης Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, σέ ἐπιστολή του, ἡμερομηνίας 21 Αὐγούστου 1816, ἀναφέρει γι' αὐτόν ὅτι «ἡ Ἐκκλησία καυχᾶται, ἡ Κύπρος κομπάζει, ἡ Ἑλλάς τιμᾶται, τό Γένος λαμπρύνεται· ξένοι καί οἰκεῖοι, ὁμογενεῖς καί ἀλλόφυλοι, διαμεριζόμενοι τάς ἀρετάς του, ἄλλος ἄλλην φιλοτιμεῖται νά κηρύττῃ»...

Στά τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ 1810, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός καί ἄλλοι ἐπιφανεῖς κληρικοί καί προύχοντες τοῦ νησιοῦ μνηθήκαν στή Φιλική Ἐταιρεία καί στήν προετοιμαζόμενη Ἑλληνική ἐπανάσταση. Οἱ πολλαπλές δυσχέρειες, ὅμως, πού πῆγαζαν ἀπό τή μεγάλη ἀπόσταση τῆς Κύπρου ἀπό τίς περιοχές τῆς ἐπικείμενης ἐξέγερσης καί εἰδικά ἡ ἐγγύτητά της πρός τήν Αἴγυπτο καί τή Συρία,

όπου υπήρχαν συμπαγείς μουσουλμανικοί πληθυσμοί και μεγάλη συγκέντρωση τουρκικών στρατευμάτων, ή άμεση μεταφορά των οποίων στό νησί θά όδηγοῦσε σέ άνώφελη αίματοχυσία, συνέτειναν, ώστε αύτή νά μή συμπεριληφθεί στόν κεντρικό έπαναστατικό σχεδιασμό. Για τόν λόγο αυτό, καθορίστηκε στό άρθρο 15 του σχεδίου δράσης των Φιλικών, πού διαμορφώθηκε στό Ίσμαήλιο τής Βεσσαραβίας, τόν Οκτώβριο του 1820, ότι ή Κύπρος θά συμμετείχε στόν άγώνα μέ οικονομική συνδρομή και άποστολή έφοδίων, σύμφωνα και μέ τή διαβεβαίωση του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού. Έπισκέφθηκε τότε τό νησί ό Φιλικός Δημήτριος Ίπατρος από τό Μέτσοβο, ό όποιος συνάντησε για τόν σκοπό αυτό τόν Κυπριανό. Διασώθηκε επίσης έπιστολή, ήμερομηνίας 8 Οκτωβρίου

1820, του Άλέξανδρου Ύψηλάντη, πού έστάλη στόν Κύπριο Αρχιεπίσκοπο μέσω του Φιλικού Αντώνιου Πελοπίδα, μέ τήν όποία τόν καλοῦσε νά στείλει τή συνδρομή του «διότι ή έναρξις του Σχολείου έγγίζει», όπως σημείωνε κατά τόν μυστικό τρόπο έπικοινωνίας των Φιλικών.

Όπως είναι γνωστό από τή μελέτη των γεγονότων του 1821 στην Κύπρο, ένα μήνα μετά τήν έναρξη τής Έλληνικής Έπανάστασης εκδόθηκε σουλτανικό διάταγμα, πού επέβαλλε τόν άφοπλισμό των Ραγιαδων στην αυτοκρατορία, προς τό όποιο, ό συνετός Αρχιεπίσκοπος Κύπρου, μέ έγκύκλιό του, ήμερομηνίας 22 Απριλίου, κάλεσε τόν λαό νά πειθαρχήσει. Παρά τήν εφαρμογή του, όμως, ακολούθησαν από τά τουρκικά στρατεύματα, πού άφίχθηκαν στις αρχές Μαΐου από τή γειτονική Πτολεμαΐδα τής Παλαιστίνης, μέ σκοπό τήν τρομοκράτηση των Χριστιανών, βιαιοπραγίες, άπειλές και λεηλασίες. Μέσα σέ αυτές τίς συνθήκες, ό

Σημαία ελληνικής πατρίδος Κύπρου, πιστό αντίγραφο τής άθθεντικής στό Ίστορικό Μουσείο Άθηνών, 1971, Πανακοθήκη Ίδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'.

Εγκόλπιος σταυρός Αρχιεπισκόπου
Κυπριανού, 18ος αιώνας,
Βυζαντινό Μουσείο Ίδρύματος
Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'.

Ἀρχιεπίσκοπος, μέ νέα ἐγκύκλιο, ἡμερομηνίας 16 Μαΐου, προσπάθησε νά προστατέψει τό ποιμνίο του καί προέτρεψε τούς πιστούς νά προσφύγουν στό ἄπειρο ἔλεος τοῦ πανάγαθου Θεοῦ.

Στό μεταξύ, ὁ Τοῦρκος διοικητής Κιουτσούκ Μεχμέτ, μέ ἀφορμή προκηρύξεις, πού διένειμε στή Λάρνακα ὁ Ἀρχιμανδρίτης Θεοφύλακτος Θησέας, υπέβαλε στήν Πύλη κατάλογο προγραφῶν 486 ἐπιφανῶν Κυπρίων, γιά νά ἀποτρέψει, ὅπως ἀνέφερε, ἐπικείμενη ἐξέγερση. Τήν ἐγκριση τοῦ αἰτήματός του ἀκολούθησε, στίς 9 Ἰουλίου, ἡ ἐκτέλεση τῶν ἀρχιερέων καί τῶν προκρίτων καί ἡ δήμευση τῶν περιουσιῶν τους. Οἱ σοροί τοῦ Ἀρχιε-

πισκόπου, τῶν Μητροπολιτῶν καί μερικῶν κληρικῶν καί λαϊκῶν, οἱ ὁποῖοι μαρτύρησαν πρῶτοι, τάφηκαν στόν περίβολο τοῦ ναοῦ τῆς Φανερωμένης, ἐνῶ τῶν ὑπολοίπων σέ αὐτούς τῆς Παλλουριώτισσας καί τῶν Ἁγίων Ὁμολογητῶν. Τό 1872-73, ὅταν ἀνακαινίσθηκε ὁ ναός τῆς Φανερωμένης, τά ὀστᾶ τῶν Μαρτύρων τοποθετήθηκαν σέ λάρνακα κάτω ἀπό τήν Ἁγία Τράπεζα καί τό 1930 σέ κρύπτη στόν ὑπόγειο χῶρο τοῦ καλλιμάρμαρου Μαισωλείου, πού ἀνηγέρθη γιά νά ὑπενθυμίζει τό μαρτύριο καί τή θυσία τους.

Ἐξέχουσα μορφή τῶν τραγικῶν ἐκείνων ἡμερῶν ὑπῆρξε ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, ὁ ὁποῖος ἐνήργησε μέ ὑπευθυνότητα φιλόπατρι ἡγέτη καί πνευματικοῦ πατέρα, προσπαθώντας νά κρατήσει λεπτές ἰσορροπίες, ὑποστηρίζοντας ἀπό τή μία τήν ἐπανάσταση στήν Ἑλλάδα καί προστατεύοντας, μέ τίς ἐνέργειές του, τόν ντόπιο πληθυσμό ἀπό τήν ἄλλη. Ὁ ρόλος του ὑπῆρξε ἄκρως τραγικός, ἀφοῦ ἐνδόμυχα γνώριζε ὅτι δέν θά ἀπέφευγε τό μαρτύριο. Πιθανότατα μποροῦσε νά σώσει τήν πρόσκαιρη ὑπαρξή του ἂν ἀποφάσιζε νά διαφύγει ἢ ἀκόμη καί νά ἐξομόσει, ὅπως ἔπραξαν μερικοί ἀπό τούς προγραφέντες.

Τίς τελευταῖες συγκλονιστικές στιγμές του περιέγραψε ὁ Ἄγγλος

περιηγητής Τζών Κείρον, ό όποιος τόν έπισκέφθηκε μερικές ήμέρες πρίν από τήν έκτέλεσή του. Όπως σημειώνει, όταν τόν ρώτησε, γιατί δέν μεριμνούσε γιά τή σωτηρία του, άφοϋ ή πολιτική κατάσταση ήταν τεταμένη και ή ζωή του άπειλείτο, ό μάρτυρας Άρχιεπίσκοπος τοϋ δήλωσε ότι θά παρέμενε γιά νά προσφέρει κάθε δυνατή προστασία στους κινδυνεύοντες Χριστιανούς και πώς είχε άποφασίσει, άν χρειάζοταν, νά θυσιαστεί μαζί τους... Σύμφωνα μέ τόν Κείρον, ό όποιος άντλησε τίς πληροφορίες του από αυτόπτες μάρτυρες, ό Κύπριος Άρχιεπίσκοπος όδηγήθηκε στό μαρτύριο, δεικνύοντας άσύνηθες θάρρος και μοναδική άξιοπρέπεια. Μέ τή θυσία του τίμησε τή Ρωμιοσύνη, καταξίωσε τήν έλληνική του ταυτότητα και δικαίωσε τή χριστιανική του πίστη. Σεμνά, ταπεινά και μέ άξιοπρέπεια, χωρίς νά επιδιώξει τόν οϊκτο κανενός, προχώρησε γαλήνιος πρός τόν θάνατο.

Ό έβραϊκήσ καταγωγής προτεστάντης Ίωσήφ Γουώλφ, ό όποιος άφίχθη στή Λευκωσία λίγες ήμέρες μετά τά τραγικά γεγονότα τής 9ης Ίουλίου, παρέχει τή συγκλονιστική πληροφορία γιά πρόταση στόν Κυπριανό νά άσπαστεί τόν Ίσλαμισμό και νά τοϋ χαριστεί ή ζωή. Όπως σημειώνει, ό Κύπριος

Άρχιεπίσκοπος άπέριριψε χωρίς δεύτερη σκέψη τά όσα τοϋ προτάθηκαν και προσήλθε στό μαρτύριο μέ τίς φράσεις: «Κύριε έλέησον, Χριστέ έλέησον», διδάσκοντας μέ τό παράδειγμα τής θυσίας του τό μεγαλείο και τήν αλήθεια τής Χριστιανικής πίστης.

Η θυσία τοϋ Κυπριανού τιμήθηκε από τίς πρώτες ήμέρες τοϋ μαρτυρίου του από τόν λαό, πού όταν οί συνθήκες τό επέτρεψαν άρχισε νά τελει κατά πανηγυρικό τρόπο τό έτήσιο μνημόσυνό του. Σπουδαίοι ποιητές τοϋ νησιού, όπως οί Βασίλης Μιχαηλίδης, τό 1895, και Δημήτρης Λιπέρτης, τό 1930, συνέθεσαν σέ στίχους τό νόημα και τό πνευματικό μεγαλείο τής έκούσιας προσέλευσής του στό μαρτύριο, συγγραφείς έξέδωκαν θεατρικά έργα γιά τό 1821 μέ έπίκεντρο τή θυσία του, και άλλοι έγραψαν διηγήματα και μυθιστορήματα. Άκόμη, κατασκευάστηκαν προτομές του, μέ πιό γνωστές αυτές πού τοποθετήθηκαν τό 1909 και τό 1930 στόν περίβολο τής Άρχιεπισκοπής και τοϋ ναοϋ τής Παναγίας τής Χρυσελεύσας Στροβόλου αντίστοιχα, και όνομάστηκαν δρόμοι και σχολεία πρός τιμή του, πού φανερώνουν τόν σεβασμό και τήν άγάπη τών Κυπρίων πρός τό πρόσωπό του.

Ἡ συμβολή τοῦ ἀρχιεπ. Κυπριανοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ κυπριακοῦ 1821¹

Ἀρχιμ. Γεωργίου Χριστοδοῦλου,
Ἀρχιεραμαματέα Ἱεραῶς Συνόδου Ἐκκλησίας Κύπρου

Ἡ ἰσχυρή προσωπικότητα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ διακρίνεται στή λήψη τῆς ἀπόφασης γιά τήν ἴδρυση Ἑλληνικῆς Σχολῆς στή Λευκωσία (Ἰανουαρίου α', τοῦ ἔτους 1821). Στά θεμέλια τοῦ σημερινοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου πού ἀποτελεῖ μετεξέλιξη τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς, θά πρέπει νά ἀναζητηθεῖ ἐπίσης καί τό θεμέλιο τοῦ κυπριακοῦ διαφωτισμοῦ, πού διανύει τήν ἴδια ἀπόσταση ὅπως καί ὁ λοιπός ἐλληνικός διαφωτισμός, μεταξύ τῶν μεγάλων πόλεων, Κωνσταντινουπόλεως, Ἰασιίου, Σμύρνης, Ἀθηνῶν καί Πάτμου, μέ ἐνδιάμεσο σταθμό τήν παράδοση τῶν ἐλληνιστῶν καί ἡσυχαστῶν λογίων κυρίως τοῦ Χιακοῦ λειμωναρίου (Μακαρίου τοῦ Νοταρά, Νικηφόρου τοῦ Χίου, Νείλου τοῦ Καλογνώμου, Πολυδώρου τοῦ Κυπρίου). Ὑπό τήν πατρῶαν γῆν, κάτω ἀπό τά θεμέλια τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς θά πρέπει νά ἀναζητηθεῖ ἐπίσης ἡ ἱστορία τῆς Παιδεί-

ας ἀνάμεσα σέ θραύσματα ἀρχαίων ἀγγείων, βυζαντινῶν ἢ μεσαιωνικῶν τοίχων, τειχῶν ἢ νεώτερων ἐπιγραφῶν. Ὅλων αὐτῶν τῶν ἱστορικῶν σπαραγμάτων καί ἐνθυμήσεων τοῦ παρελθόντος ἀφευδεῖς μάρτυρες καθίστανται ἐν γενεαῖς γενεῶν οἱ μαθητόπαιδες τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου, οἱ ὁποῖοι εἰσερχόμενοι τῶν προπυλαίων τοῦ Σχολείου, μέ ἔκπληξη θαυμάζουν καί ὑποκλίνονται σέ ὅσα ἀναδύονται ἀπό τά ἔγκατα τῆς ἐλληνίδος γῆς καί φωνῆς καί τέχνης. Ἡ Ἰδρυτική Πράξη τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς πού ἀποτελεῖ τό σημαντικότερο σωζόμενο ἔγγραφο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, τό ὁποῖο ἐνυπογράφως καταχωρεῖ στόν Κώδικα Α' τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ὑπενθυμίζει συνεχῶς, πόσον ὑπόχρεως ὀφείλει νά εἶναι ἡ κυπριακή παιδεία πρὸς τόν ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου Κυπριανό!

Ἡ πνευματική ἀνύψωση τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ ποιμνίου ἀποτελεῖ ἐπί-

¹ Ἀπόσπασμα ἀπό διάλεξη πού δόθηκε στό Πολιτιστικό Κέντρο τοῦ Ἰδρύματος Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' κατά τήν ἐπέτειο τῆς 9ης Ἰουλίου τό ἔτος 2003. Τό πλῆρες κείμενο, πού περιέχει καί τή βιβλιογραφική τεκμηρίωση, δημοσιεύθηκε στό περιοδικό Κυπριακαί Σπουδαί, τόμος ΕΖ'-ΕΗ' (2003-2004).

Παγκύπριον Γυμνάσιον.

σης ένα των βασικών του στόχων. Αυτός επιτελείται με την ανοικοδόμηση νέων ναών, ενίσχυση αποσπασμένων μονών και εμπλουτισμό τους με ιερά σκεύη, εικόνες και βιβλία. Μάρτυρες αδιάψευστοι, ή τροφός μονή της Παναγίας του Μαχαιρά, ο ναός της Χρυσελευούσης Στροβόλου, τό παρακείμενο προς αυτήν παρεκκλήσιο του αγίου Γεωργίου, ή μονή του αποστόλου Βαρνάβα στή Σαλαμίνα. Η παρουσία λειτουργικού χαρακτήρα χειρογράφων, προϊόντων εκ του περιφήμου αντιγραφικού εργαστηρίου χειρογράφων του εκ Κύπρου Λουκά επισκόπου Μποζέου Ούγγροβλαχίας, όφείλεται κατά μέγιστο μέρος στον αρχιεπίσκοπο Κυπριανό, καθώς επίσης και ή μεταφορά στήν Κύπρο λειτουργικών βιβλίων με καταγραμμένο τόπο έκδοσης. «Έν ταίς κλειναις Βενεταίαις» ή «Ένετίησιν», 1795, 1806 κ.έ. αποτελεί αποκλειστική προσφορά του ιδίου.

Η κρύπτη
του Παγκυπρίου Γυμνασίου.

Οι ιδιόχειρες αφιερωματικές ένθυμησης εντός λειτουργικών μηναίων και ιδιαίτερος εντός των προς λειτουργική χρήση βιβλίων της μονής του Αποστόλου Βαρνάβα, αποκαλύπτουν τήν προσπάθεια του Κυπριανού για λειτουργική ανανέωση της Έκκλησίας της Κύπρου. Έκάστου σημειώματος προτίθεται διά μονοκονδυλιάς τό μονόγραμμα του αρχιεπισκόπου, και σφραγίζει ή διά κινναβάρεως ύπογραφή του. Παρατίθεται επίσης ιδιοχείρως υπό του Κυπριανού, ή ακριβής ήμερομηνία αφιερώσεως των λειτουργικών βιβλίων: Φεβρουαρίου α', ήμέρα μνήμης του αγίου μεγαλομάρτυρος Τρύφωνος προστάτου της γεωργικής τέχνης. Η επίκληση και μόνον του όνόματος του αγίου Τρύφωνος, αποδιώκει μακράν των χωραφίων τά θηρία τά βλάπτοντα τά γεννήματα και κυρίως τήν ακρίδα. Η παρουσία του Κυπριανού στή μονή του αποστόλου Βαρνάβα, - μονής δομημένης μέσα στον άπέραντο κάμπο της γεωργικής Μεσαορίας- κατά τή συγκεκριμένη ήμέρα, ύπηρετεί ένδεχομένως μία λειτουργική ανάγκαιότητα: επιτελεί τή θεία λειτουργία και τόν αγιασμό, ως όρίζει ή εκκλησιαστική τυπική διάταξη.

Στήν προσπάθειά του ό Κυπριανός νά προκαλέσει τήν έξ ύψους βοήθεια, «κατά των φθοροποιών της ακρίδος θηρίων», έφοδιάζει τους ναούς της νήσου με εικόνες του αγίου Τρύφωνος. Ο άγιος Τρύφων παρίσταται νέος, αγένειος μετά περιλαιμίου και ζώνης επιχρύσου, στό δεξι χέρι φέρει μετά του έσταυρωμένου, φοινικίδα και κλαδευτήρι: στό άριστερό κρατεί χήνα και ειλητάριον επί του όποίου άνα-

γράφεται ή ακόλουθη φράση: «Κύριε ό Θεός, έξαπόστειλον τόν άγγελόν σου του πατάξει πάν γένος κακούργων θηρίων τών άδικούντων άμπέλους, χώρας και κήπους τών δούλων σου». Στη βάση τής εικόνας καταγράφεται συνήθως μέ κεφαλαιογράμματη γραφή κείμενο έξορκιστικού χαρακτήρα κατά τών κακίστων θηρίων τών άδικούντων άμπέλους, σιτοφόρα και κήπους χρησίμων λαχάνων. Συνήθης έπιγραφή τής εικόνας είναι: 'Ο Άγιος Τρύφων ό μεγαλομάρτυς, Άξιοσημειώτη είναι ή πληροφορία τήν όποία καταθέτει ό 'Ιωάννης Τσικνόπουλος σχετικά μέ τόν άριθμό τών σωζομένων, αλλά και χρονολογημένων εικόνων του Άγίου Τρύφωνος στην Κύπρο. «Άπό τάς ανά τήν Κύπρον σωζομένας εικόνας του Άγίου Τρύφωνος, τάς ζωγραφισθείσας εις τό Άγιογραφικόν έργαστήριον τής Άρχιεπισκοπής κατά τά έτη 1820 και 1821 έχουν άνευρεθει έκατόν δύο... Άν εις τάς 102 αυτάς συνυπολογίσωμεν όσας δέν έπεκάλυψεν ή γενομένη έρευνα και όσας κατέστρεψεν ό χρόνος, δυνάμεθα νά συμπεράνωμεν ότι αί υπό του έθνομάρτυρος εις ιερούς ναούς ακριδοπληκτων περιοχών αποσταλείσαι όμοιόγραφοι εικόνες του Άγίου Τρύφωνος ήσαν περισσότεραι τών 150. Άπό αυτάς όπως φανερώνει ή επί τών αποκαλυφθεισών χρονολόγησις, τά έξ δέκατα έξωγραφίσθησαν κατά τό 1820 και τά τέσσαρα δέκατα κατά τό 1821».

Τά στοιχεία τά όποία συνθέτουν τή σχέση του Κυπριανού μέ τήν τιμή του άγίου Τρύφωνος είναι τά ακόλουθα:

α) ή ήμέρα μνήμης του Άγίου Τρύφωνος,

Ίδρυτική Πράξη Παγκυπρίου Γυμνασίου, 1812, Κώδικας Τεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου, Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'.

β) ή εις λειτουργικήν χρῆσιν Άκολουθία του,

γ) ή σεπτή εικόνα του μάρτυρα διά τής όποίας εκδιώκεται τό φθοροποιό θηρίο τής ακρίδας. Τό τελευταίο στοιχείο παραπέμπει και συνδέεται μέ τό Προτρεπτικό γράμμα του άρχιεπισκόπου Κυπριανού τό όποίο αποστέλλεται πρός όλους τούς κατοίκους τής νήσου λίγο χρόνο πριν από τήν έναρξη τής επανάστασης. Τό πρωτότυπο έγγραφο έχει άπωλεσθει, τό κείμενό του ώστόσο σώζεται καταχωρημένο στίς σελ. 185-187, του Κώδικος Α' τής Άρχιεπισκοπής Κύπρου...

Συνοψίζοντας τά βασικά σημεία του προτρεπτικού γράμματος του άρχιεπισκόπου Κυπριανού κατά τής ακρίδος, τά συμπεράσματα πού έξάγονται είναι τά ακόλουθα:

α) 'Ο άρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός μεταχειρίζεται διάφορους τρόπους για νά διασκεδάσει τίς ύποψίες και κατευνάσει τόν θυμό τών Τούρκων όσον άφορα στην ιδέα τής Φιλικής Έταιρείας – για τίς έέργειες τής όποι-ας είναι ένήμερος – και τής έπικείμενης

ἐκρήξης τῆς ἐπανάστασης.

β) Ἡ κάθοδος τῶν Φιλικῶν στήν Κύπρο δυνατόν νά συνέπεσε κατά σκόπιμον συγκυρία μέ τήν παραμονή τοῦ ἐθνομάρτυρα στή Μονή τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα.

γ) Ἡ ἐορτή, λειτουργία καί ἁγιασμός τοῦ Ἁγίου Τρύφωνος παρουσιάζεται ὡς πρόφαση καί αἰτιολογία τῆς ἐπίσκεψης στή μονή τοῦ Ἀποστόλου Βαρνάβα.

δ) Ἡ ἀφιέρωση τῶν λειτουργικῶν βιβλίων ἀποτελεῖ πέραν τοῦ προσωπικοῦ λόγου τόν ὁποῖο καλύτερα ἀπό κάθε ἄλλον γνωρίζει ὁ Κυπριανός, «ὑπέρ ψυχικῆς ἡμῶν σωτηρίας», ἰσχυρό τεκμήριο ἀποφυγῆς ὑποψιῶν ἐκ μέρους τῶν Τούρκων καί τοῦ ἡγουμένου τῆς μονῆς τοῦ ἀποστόλου Βαρνάβα, φίλα διακειμένου πρὸς αὐτούς.

ε) Τέλος τό προτρεπτικόν κατά τοῦ παμφάγου καί ὀλεθρίου θηρίου γράμμα ἐπισφραγίζει ὅλες τίς ἀνωτέρω πράξεις σέ μία προσπάθεια ἀθώωσης ὅλων τῶν κινήσεων τοῦ Κυπριανοῦ στά μάτια τοῦ δυνάστη.

Ἡ γραφίδα τοῦ κυπρίου ἀρχιθύτου παρά τήν «ὑποκριτική» ἐπικάλυψη, προδίδεται καί ἀποκαλύπτει ρήματα ἐθνικοῦ ἐνθουσιασμοῦ: ὡσάκις ἀντεπολέμησαν οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ τοῦ θηρίου καί κατεδάμασαν τήν ὀρμήν του μέ παντοίους τρόπους καί κατέλυσαν τήν δύναμίν του, ἡλευθέρωσαν ὅλην τήν πατρίδα τους ἀπό τό παμφάγον θηρίον. Ὑπό τήν φράσιν «θηρίον φθοροποιῶ ἀκριδος» θά πρέπει νά νοηθεῖ ἡ ὀθωμανική φρικαλεότητα, γεγονός τό ὁποῖο μεταβάλλει τό πρὸς πάντας τούς κατοίκους τῆς νήσου προτρεπτικόν γράμμα σέ ἐπαναστατική προκήρυξη καί τοῦτο μάλιστα λίγα μόνον ἔτη πρό τῆς

ἐκρήξεως τῆς ἐπαναστάσεως.

Κατά τόν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο ἐρμηνεύεται τό πρὸς τόν ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό ἀπό τόν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη, ἀποσταλέν γράμμα: «Μακαριώτατε κρίνω χρέος μου ἀπαραίτητον νά εἰδοποιήσω τήν Ὑμετέραν Μακαριότητα ὅτι ἡ ἔναρξις τοῦ σχολείου ἐγγίζει».

Ἡ Κύπρος ὁμως, δέσμια τῶν γεωγραφικῶν δεδομένων, ὅσον ἀφορᾶ εἰς τήν γειτνίασή της μέ τίς μικρασιατικές ἀκτές, ἐξαντλεῖ τή συνεισφορά της κατά τήν «ἐναρξη τοῦ Σχολείου», δηλαδή τῆς ἐλληνικῆς ἐπανάστασης, σέ ἐράνους καί χρηματικά ποσά. Ἡ ἐθναρχοῦσα Ἐκκλησία τῆς Κύπρου διά τοῦ ἀρχιεπισκόπου της ὄχι ἀπλῶς ἀποποιεῖται τή μύηση στή Φιλική, ἀλλά καί φιλοξενεῖ φιλικούς στήν κρύπτη τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς, γεγονός τό ὁποῖο ἔμελλε νά ἀποτελέσει τό προοίμιον τῶν τραγικῶν σκηνῶν πού θά ἐπακολουθοῦσαν...

Ἡ ζωή καί ἡ δράση τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ δέν ἀπετιμήθη ἐπαρκῶς λόγῳ τῆς ἔνδειας τῶν ἱστορικῶν πηγῶν. Ὁ μαρτυρικός ὁμως θάνατος του καταγράφηκε στή μνήμη τοῦ λαοῦ του ὡς δυνατό βίωμα ὅτι ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἐξαρτᾶ τήν πίστη της ὄχι ἐπὶ τῶν Καισάρων καί ἡγεμόνων ἀλλ' ἐπὶ τοῦ αἵματος τοῦ μαρτυρίου, ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὅπου καθορίζεται ὅτι τό κατά Χριστόν ἀπολύτως βιώσαι ἀδύνατον, δυνατόν ὁμως τό ἐν Χριστῷ ἀποθνήσκειν.

Ὁ Κύπρου Κυπριανός οὐχί ὡς ἡβούλετο ἀλλ' ὡς ἡδύνατο, τό κατά Χριστόν, ὡς ἦτο δυνατόν ἐβίωσε· ἐν Χριστῷ ὁμως ἀπέθανε καί ἀποθανῶν κατεγράφη εἰς τήν αἰωνίαν μνήμη τοῦ Θεοῦ.

Ὁ σπαρακτικός
λόγος τῆς ἱστορίας
Α΄

Τό Τελευταῖο ἔγγραφο
τοῦ ἑθνομάρτυρος
Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου
Κυπριανοῦ¹

Δρ Νίκου Ὀρφανίδη
Φιλολόγου – Λογοτέχνη

Σκέφτομαι, καθώς τελούμε σέ καιρούς χαλεπούς, καθώς βιώνουμε τήν ἐξορία στό ἄκρο τοῦτο τοῦ ἑλληνισμοῦ, καθώς ἐπιχειροῦμε νά ἐξέλθουμε τοῦ ἀσφυκτικοῦ κλοιοῦ τῆς κατοχῆς, στήν ὁποία μᾶς ὀδήγησε τό πάθος καί ὁ ἀδελφικός σπαραγμός καί ἡ μωρία μας καί ἡ ἀνοησία μας, πόσο ἐπίκαιρος ἀλλά καί πόσο σπαρακτικός καί ἐπώδυνος εἶναι ὁ λόγος τῆς Ἱστορίας. Πού σημαδεύει ὑπογεῖως τή ζωή μας. Ἀλλά καί μᾶς ὑπενθυμίζει τίς ἀτραπούς, μέσω τῶν ὁποίων ἔχουμε διέλθει, ἐπιβιώνοντας ἐπωδύνως καί δυσκόλως στόν τόπο

Ἡ σύλληψη τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, ἔργο Γεώργιου Μαυρογένη, λάδι σέ ξύλο, 1971, Τερά Ἀρχιεπισκοπή Κύπρου, Πανακοθήκη Ἰδρύματος Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄.

τῆς ἱστορίας, ἐμεῖς οἱ ἐγκαταλελειμμένοι Ἕλληνες.

Σκέφτομαι τόν τελευταῖο σπαρακτικό λόγο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανοῦ, τοῦ νεομάρτυρος, πού ἐπιχειρεῖ, διπλωματικῶς, νά διασώσει, διά τῶν «στοχαστικῶν προσαρμογῶν», γιά νά θυμηθοῦμε καί τόν Καβάφη, τόν τόπο του, τόν ἑλληνισμό τῆς Κύπρου ἀπό τή σφαγή, τή διαρπαγή καί τόν θάνατο. Ἔτσι, στίς 16 Μαΐου, γράφει στούς Ἕλληνες χριστιανούς τοῦ καντηλικίου Κυθρέας, τοῦ διοικητικοῦ αὐτοῦ διαμερίσματος ἐπί τουρκοκρατίας, ἕνα κείμενο ἀπόγνωσης καί ἀπελπισίας καί πόνου. Ἔνα κείμενο συμβιβασμοῦ μέ τήν ἱστορική πραγματικότητα. Καί τοῦτο, προκειμένου νά σώσει τόν ἑλληνισμό ἀπό τήν ὄρατή, πλέον, καί ἐπερχόμενη καταστροφή. Τή σφαγή. Τόν διωγμό. Τόν κατατρογμό. Τόν θάνατο. Εἶναι ἕνα κείμενο

1. Ἀπό τό βιβλίο Ἐπί πτερούγων ἀνέμων Γ΄, ἔκδ. Ἀκτή, Λευκωσία 2012, σ. 227-229.

πικρό. Σπαρακτικό. Θλιβερό. Πού αναδίδει αγωνία και πόνο.

Καί τήν ἐν τῷ κόσμῳ ἀπελπισία. Γιατί ἡ ἐλπίδα ἔχει ἀφθεθεῖ, πλέον, στόν Θεό.

«Προσέχετε διά τόν Θεόν τέκνα, νά μή ὑποπέσητε εἰς τό παραμικρόν ἐλάττωμα, μήτε μέ λόγον μήτε μέ ἔργον, διότι ὅποιος εἰς τοιούτους καιρούς εἶναι ἀπρόσεκτος, εἰς τούς λόγους του ἤ εἰς τά ἔργα του παιδεύεται μέ κεφαλικήν τιμωρίαν... προσέτι τέκνα τά φορέματά σας νά εἶναι σεμνά καί ραγιατικά, τά σαρίκια σας τά ζωνάρια σας τά γεμενιά σας μαῦρα. Διότι τοιαύτη εἶναι ἡ προσταγή τοῦ ἀγά ἐφένδη μας, καί ὅποιος εὔρεθῆ μέ ἐξωτερικόν φόρεμα θέλει παιδευθῆ σκληρῶς.»

Στέκομαι, ὅλως ἰδιαιτέρως, σ' ἐκεῖνο τό «προσέτι», ἀλλά καί τό ἐπίθετο «ραγιατικά».

«Προσέτι τέκνα τά φορέματά σας νά εἶναι σεμνά καί ραγιατικά, τά σαρίκια σας τά ζωνάρια σας τά γεμενιά σας μαῦρα.»

Ἔτσι, λοιπόν, τά φορέματα πρέπει νά προσομοιάζουν μέ ραγιαδες. Τό χρῶμα νά 'ναι μαῦρο. Δηλωτικό τῆς ὑποταγῆς καί ὑπακοῆς στήν ἐξουσία. Δηλωτικό τῆς ἀφέσεως καί τῆς παραδόσεως. Κι ὅμως ἡ σφαγή δέν ἀπεφύχθη. Ὅσα ἀκολούθησαν τά περιγράφει σπαρακτικῶς ὁ Γεώργιος Κηπιάδης, ἀλλά καί ἄλλες δεκάδες μαρτυρίες χρονογράφων, πού παραπέμπουν σ' αὐτήν, ἀκριβῶς, τήν σφαγή, τόν θάνατο, τήν ἐρήμωση, καθῶς καί αὐτή «ἡ Παναγιά στήν Κύπρο ντύθηκε

ἐκεῖνα τά χρόνια στά μαῦρα», σύμφωνα μέ Σουηδό περιηγητή.

Ἔτσι ἦταν, πού ἀκολούθησαν οἱ προγραφές καί ὁ βίαιος ἐξισλαμισμός:

«Οἱ δέ δι' ἀδυναμίαν χαρακτηῆρος ἐξομόσαντες περί τούς τεσσαράκοντα τόν ἀριθμόν, οἱ πλείστοι, παρελθόντος τοῦ τρομεροῦ καί καταστρεπτικοῦ κλύδωνος, προσῆλθον καί ἀπέθανον μετ' ἀφοσιώσεως εἰς τό πάτριον θρησκευμα, οἱ μὲν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ μεταναστεύσαντες, οἱ δέ ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι διαμένοντες», γράφει ὁ Γεώργιος Ι. Κηπιάδης. Αὐτοί εἶναι οἱ νεομάρτυρες τοῦ ἑλληνισμοῦ. Σ' αὐτούς τούς μαρτυρικούς Ἑλληνας ὑποκλινόμαστε ταπεινά. Καί μέ σεβασμό. Καί μέ δέος. Καί ἀγάπη.

Εἶναι καλό νά θυμόμαστε, πῶς μᾶς παρεδόθη αὐτός ὁ τόπος ἑλληνικός. Μέσα ἀπό ποιές δοκιμασίες καί δυσκολίες καί θυσίες καί βάσανα καί στερήσεις καί σφαγές. Καί βία. Καί θάνατο. Καί ὅλα αὐτά εἶναι καλό νά τά θυμόμαστε χωρίς μνησικαχία. Χωρίς πάθος. Χωρίς μίσος γιά κανένα. Χωρίς ἐμπάθεια. Χωρίς φανατισμό καί ρατσιστικές διαστροφές. Γιατί δίπλα μας ἐνοικοῦν, ἴσως, οἱ ἀδελφοί μας. Γιατί πρέπει νά γνωρίζουμε, ἀκόμα, στούς χαλεπούς τούτους καιρούς, πῶς ἡ Κύπρος διῆλθε καί ἀπό χαλεπότερους καί δυσκολότερους καί ἀγριότερους χρόνους. Πῶς ὅ,τι μᾶς ἀπομένει εἶναι ἡ κατανόηση τῆς ἱστορίας. Κι ἡ ἀξιοπρέπεια καί ἡ περηφάνεια καί ἡ τιμή. Γι' αὐτό στῶμεν καλῶς.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός μέσα ἀπό Κειμήλια πού διατηροῦν τήν ιστορική μνήμη

Δρ Ἰωάννη Α. Ἡλιάδη
Διευθυντή Βυζαντινοῦ Μουσείου καί Πινακοθήκης
Ἰδρύματος Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄

Στό Βυζαντινό Μουσείο τοῦ Ἰδρύματος Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄ ἐκτίθενται προσωπικά ἀντικείμενα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ πού προέρχονται ἀπό τήν Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή, ὅπως τό ἀσημένιο μελανοδοχείο πού φέρει χρονολογία 1812 καί ἀπεικονίζει μεταξύ ἄλλων τόν Κυπριανό, ὡς Ἐθνάρχη καί ἀναγεννητή τῶν Ἑλλήνων τῆς Κύπρου νά προσπαθεῖ νά ἀνορθώσει τήν ταλαιπωρημένη Κυπριωτοπούλα πού συμβολίζει τήν Κύπρο. Στίς πλαϊνές πλευρές τοῦ μελανοδοχείου ἀπεικονίζονται οἱ πόλεις τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς περιφέρειας, Λευκωσία καί Ἀμμόχωστος, ὅπως ἦταν στίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰώνα. Στή Συλλογή τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου ἀνήκει ἐπίσης ὁ ἐπιστήθιος ἐπίχρυσος σταυρός τοῦ Κυπριανοῦ. Ὁ σταυρός καί τό στέμμα του κοσμοῦνται μέ πράσινους καί ἐρυθρούς (ἀμέθυστους) λίθους καί ἀναρτᾶται ἀπό ἀσημένια ἀλυσίδα. Στόν Ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό

ἀνήκει ἐπίσης τό ξυλόγλυπτο ἐγκόλπιο τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου πού ἀπεικονίζει στή μία ὄψη τό θέμα Ἄνωθεν οἱ Προφῆται μέ τήν Παναγία στόν τύπο τῆς Βλαχερνίτισσας ἀνάμεσα στούς Προφῆτες σέ βλαστό ἀμπέλου. Στήν ἄλλη ὄψη ἀπεικονίζεται ὁ Χριστός ἡ Ἄμπελος μέ τόν Χριστό ἔνθρονο νά εὐλογεῖ τούς δώδεκα Ἀποστόλους πού ἀπεικονίζονται γύρω Του σέ βλαστό ἀμπέλου. Πρόσφατο ἀπόκτημα τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου ἀποτελεῖ ἡ ράβδος περιοδείας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ πού φέρει χρονολογία 1814 καί προέρχεται ἀπό τήν Ἱερά Ἀρχιεπισκοπή. Τό σημαντικότερο κειμήλιο τῆς Συλλογῆς τοῦ Βυζαντινοῦ Μουσείου εἶναι ὁ Κώδικας Α΄ τῆς Ἱεράς Ἀρχιεπισκοπῆς (17ος-20ός αἰώνας), στόν ὁποῖο φυλάσσεται ὅλη ἡ ἀλληλογραφία καί οἱ ἐπίσημες πράξεις τῶν ἀρχιεπισκόπων τῆς Κύπρου. Οἱ ἐπισκέπτες τοῦ Μουσείου ἔχουν τή δυνατότητα νά διαβάσουν τήν Ἱδρυ-

τική Πράξη τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Λευκωσίας πού ὑπογράφεται ἀπό τόν Ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό τό 1812.

Στήν Ἱερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου φυλάσσονται τρία ἐγκόλπια τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ. Τό πρῶτο ἀπεικονίζει τή Στέψη τῆς Θεοτόκου καί εἶναι τεχνοτροπίας μπαρόκ τοῦ 17ου αἰώνα. Περιμετρικά κοσμεῖται μέ λευκούς, ἐρυθρούς καί πράσινους λίθους. Πιθανόν νά προέρχεται ἀπό τή Ρουμανία. Παρόμοιας τεχνοτροπίας εἶναι καί ἡ διακόσμηση τοῦ ἐγκολπίου μέ τήν Ἁγία Σκέπη τῆς Θεοτόκου. Τό τρίτο εἶναι ξυλόγλυπτο ἐγκόλπιο μέ ἐξάκτινο μεταλλικό πλαίσιο. Τό ἐγκόλπιο αὐτό ἀπεικονίζει τόν ἅγιο Τρύφωνα.

Στά Μουσεία τοῦ Παγκυπρίου Γυμνασίου ἐκτίθεται Σταυρός

ἀγιασμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπεικονίζει στή μία ὄψη τόν Ἐσταυρωμένο καί στήν πίσω τόν Ἐπιτάφιο θρῆνο στήν ὀριζόντια κεραία, καί τήν Βάπτιση στήν κάθετη κεραία τοῦ σταυροῦ. Στά μουσεῖα αὐτά ἐκτίθεται τμήμα πόρπης μέ τή Θεοτόκο ἔνθρονη, ἡ ὁποία ἐπίσης σύμφωνα μέ τήν παράδοση ἀνήκε στόν Κυπριανό. Μία εἰκόνα μέ τήν Παναγία Χρυσοροϊάτισσα καί ἕνα τρίπτυχο βαλκανικῆς τεχνοτροπίας πού χρονολογοῦνται στόν 18ο αἰώνα καί πιστεύεται ὅτι ἀνήκαν ἐπίσης στόν Κυπριανό, σύμφωνα μέ τήν παράδοση.

Στή Μονή Μαχαιρᾶ ἐκτίθενται στό Σκευοφυλάκιο οἱ προσωπογραφίες τοῦ Κυπριανοῦ ὡς Ἱερομονάχου καί τοῦ θείου τοῦ Χαράλαμπου, Οἰκονόμου τῆς Μονῆς Μαχαιρᾶ, πού φιλοτεχνήθηκαν

Μελανοδοχεῖον Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, 1812.

*Ξυλόγλυπτο ἐγκόλπιο
τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ,
19ος αἰώνας.*

*Λεπτομέρεια ἀπὸ τῆ ράβδο
περιοδείας τοῦ Ἀρχιεπισκόπου
Κυπριανοῦ, 1814.*

Ὅλα τὰ πιο πάνω κειμήλια τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου ἐκτίθενται στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο Ἰδρύματος Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' στὴ Λευκωσία.

στὸ Ἰάσιο τῆς Ρουμανίας τὸ 1801. Στὸ ἴδιο Σκευοφυλάκιο φυλάσσονται ἓνα ξυλόγλυπτο ἐγκόλπιο μὲ τὸν ἅγιο Τρύφωνα σὲ σχῆμα ἐξάκτινου ἀστεριοῦ, τὸ ὁποῖο ἔχει ἐξωτερικὰ ἀσημένια καλύμματα μὲ τίς μορφές τῆς Παναγίας καὶ τοῦ ἁγίου Διονυσίου. Φυλάσσονται ἐπίσης ἐδῶ τὸ πουργί του καὶ ἓνα ἀρχιερατικὸ ὠμοφόριο, τὸ ὁποῖο πιστεύεται ὅτι ἀνήκε στὸν Κυπριανό.

Ἀπὸ τὰ κειμήλια πού ἀνήκουν στὸν Κυπριανό καὶ στὴν ἐποχὴ του ξεχωρίζει τὸ ζέον πού ἔφεραν ἀπὸ τὴ Μολδοβλαχία καὶ ἀφιέρωσαν στὴ Μονὴ Μαχαιρᾶ ὁ ἱερομόναχος Χαράλαμπος καὶ ὁ διάκονος τότε Κυπριανός τὸ 1785 (Σκευοφυλά-

κιο τῆς Μονῆς Μαχαιρᾶ), τρεῖς Σταυροὶ ἀγιασμοῦ τῆς Μονῆς Μαχαιρᾶ, βιβλία, ἡ εἰκόνα τῆς ἔνθρονης Θεοτόκου τῆς τῶν Πάντων Βασιλίσσας στὸν ναὸ τῆς Παναγίας Ἀλύπου στὸ Γέρι, ἡ κτητορικὴ εἰκόνα τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἐλευθερίου, μετοχίου τῆς Μονῆς Μαχαιρᾶ στὴ Λευκωσία, τὸ ἐπίχρσο ἅγιον Ποτήριον, ὁ ἀστερίσκος καὶ τὸ κάλυμμα Δισκαρίου προερχόμενα ἀπὸ τὸ ναὸ Ἁγίου Ἀντωνίου Λευκωσίας (Βυζαντινὸ Μουσεῖο Ἰδρύματος Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ'), ὁ Ἐσταυρωμένος καὶ τὰ λυπηρά τοῦ εἰκονοστασίου τοῦ ναοῦ Παναγίας Φανερωμένης στὴ Λευκωσία κ.ἄ.

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΠΑΦΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ Β΄ (1805-1821)

Διακόνου Μιχαήλ Νικολάου
Θεολόγου

Ὁ Μητροπολίτης Πάφου Χρῦσανθος Β΄ εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς τέσσερις ἀρχιερεῖς πού τιμᾶται ὡς ἔθνομάρτυρας γιὰ τὴ θυσία του καὶ τὸν μαρτυρικό του θάνατο κατὰ τίς φρικτές σφαγές τῆς 9ης Ἰουλίου 1821. Ὁ Πάφου Χρῦσανθος Β΄ ἐξελέγη στίς 26 Αὐγούστου 1805. Ἡ χειροτονία του σέ Ἐπίσκοπο ἀπὸ Ἀρχιμανδριτὴ ἐγινε τὴν ἐπομένη τῆς ἐκλογῆς. Γεννήθηκε στό χωριὸ Τρεῖς Ἐλιές, γύρω στό ἔτος 1770. Ἡ ἐκλογή του δημιούργησε τὴν πεποίθηση, ὅτι θά βοηθοῦσε τοὺς κατοίκους νά ἀντεπεξέλθουν στίς δυσκολίες τῆς τουρκικῆς κατοχῆς. Ἡ μητέρα του ἦταν ἀδελφὴ τῶν Μητροπολιτῶν Κιτίου Μελετίου Α΄ καὶ Χρυσάνθου Α΄, ἐνῶ σύμφωνα μέ μαρτυρίες ὁ πατέρας του ἦταν ἱερέας καὶ εἶχε τὸ ἐκκλησιαστικό ὄφφίκιο τοῦ Οἰκονόμου.

Ὁ νεαρός Μητροπολίτης ἐπικεντρώθηκε κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀρχιερατείας του στὴν προσπάθεια ἀποτελεσματικότερης διαχείρισης τῆς κινητῆς καὶ ἀκίνητης περιουσίας τῆς Μητρόπολης. Ἀπὸ ιδιόχειρα σημειώματα πού κατέγραψε συμπεραίνεται ὅτι ὁ Χρῦσανθος εἶχε περιορισμένη μόρφωση, ξεχώριζε ὅμως γιὰ τὴν εὐφυΐα του. Σύμφωνα μέ διάφορες ἔμμεσες μαρτυρίες φαίνεται ὅτι ὁ Χρῦσανθος προτιμοῦσε νά μὴν παραμένει γιὰ μεγάλα χρονικά διαστήματα στό ἐπισκοπικό οἶκημα τῆς Πάφου, ἀλλὰ νά χρησιμοποιεῖ γιὰ τὴ διαμονή του διάφορες Μονές τῆς μητροπολιτικῆς του περιφέρειας, ὅπως γιὰ παράδειγμα τὴν κωμόπολη τοῦ Ὁμόδου καὶ τὴν ἐκεῖ εὐρισκομένη Μονὴ τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἢ τίς Μονές Τιμίου Σταυροῦ τῆς Μίνθης καὶ Χρυ-

σορρογιάτισσας.

Κατά τή διάρκεια τής ἀρχιερατείας του ὁ Χρῦσανθος συμμετείχε στίς συνεδριάσεις τής Ἱερᾶς Συνόδου καί στή λήψη τῶν σχετικῶν ἀποφάσεων γιά τήν ἐθνική καί ποιμαντική δράση τής Ἐκκλησίας τής Κύπρου. Σημαντικό εἶναι τό γεγονός ὅτι ὅταν οἱ κάτοικοι τοῦ νησιοῦ περιῆλθαν σέ οἰκονομική ἐξαθλίωση καί ἀδυνατοῦσαν νά καταβάλουν τούς φόρους, ὁ Πάφου Χρῦσανθος, ἔδωσε ὁδηγίες γιά νά ἐκποιηθοῦν ἐκκλησιαστικά σκεύη καί κτήματα τῶν ναῶν καί Μονῶν τής ἐπαρχίας του, ὥστε νά συγκεντρωθεῖ τό ἀπαιτούμενο ποσό χρημάτων, γιά νά μὴν ἀσκηθοῦν ἄλλες πιέσεις σέ βάρος τῶν ὑποδούλων κατοίκων τοῦ νησιοῦ. Ὁ Πάφου Χρῦσανθος εἶχε συνειδητοποιήσει ὅτι δέν ὑπῆρχε ἄλλος τρόπος, γιά νά ἐξέλθει ἡ Ἐκκλησία τής Κύπρου ἀπό τή δεινή θέση, στήν ὁποία εἶχε περιέλθει, παρά μέ τήν ἄμεση ἐκποίηση ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας.

Σύμφωνα μέ τίς ἱστορικές πηγές, μετά τήν ἐξορία τοῦ γηραιοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου στήν Εὐβοία, ὁ Πάφου Χρῦσανθος εἶχε ἀναμειχθεῖ ἐνεργά στή διαδικασία πλήρωσης τῶν κενῶν ἀρχιερατικῶν θρόνων καί ὑπέ-

*Μαυσωλεῖο Ἐθνοἱερομαρτύρων
στόν ναό τής Φανερωμένης.*

γραψε ὅλα τά σχετικά ἔγγραφα, ἐνῶ συνεργάστηκε μέ τόν νέο Ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό γιά τή διευθέτηση διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων. Ἀμφότεροι, ἐργάστηκαν ιδιαίτερα ὥστε νά συγκεντρωθοῦν χρήματα γιά τή ἐκπλήρωση τῶν φορολογικῶν ὑποχρεώσεων ἐναντι τής Πύλης. Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι ὁ Χρῦσανθος, ὅπως καί οἱ ὑπόλοιποι ἀρχιερεῖς τής περιόδου αὐτῆς, ἀπέφυγαν ὁποιαδήποτε ἐνέργεια, ἡ ὁποία λόγω τῶν δύσκολων ἱστορικῶν συνθηκῶν, θά δυσχέραινε τή θέση τῶν ὑποδούλων κατοίκων τοῦ νησιοῦ καί θά προκαλοῦσε τή μαζική σφαγή καί τόν ἐξανδραποδισμό τους.

Γιά τήν περίοδο τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Χρυσάνθου ἀπό τό 1810 μέχρι τόν μαρτυρικό του θάνατο, τό 1821, σώζονται πολὺ λίγες πληροφορίες. Ὁ ἴδιος καταγράφει σέ κώδικα τῆς Μητροπόλης Πάφου ἓνα θαυμαστό γεγονός πού συνέβη τό ἔτος 1811, στή Μονή Παναγίας Χρυσολάκουρνας στήν περιοχή Πόλης Χρυσοχοῦς, ὡς ἀπόδειξη τῆς θείας προστασίας πρὸς τοὺς ὑποδούλους στόν ἀγῶνα τους γιά ἐπιβίωση. Ἐπίσης τό ἔτος 1813 ὁ Μητροπολίτης εἶχε καταφύγει λόγω τῆς πανώλης πού ἔπληξε τήν Κύπρο στήν Ἱερά Μονή Τροοδιτίσσης. Ἀπό διασωθεῖσα χειρόγραφη ἀκολουθία τοῦ Ὁσίου Βαρνάβα, τοπικοῦ ἀγίου τῆς Βάσας, πού γράφτηκε τό 1818, ἀποδεικνύεται τό ἐνδιαφέρον τοῦ Χρυσάνθου γιά νά τιμῶνται οἱ τοπικοὶ Ἅγιοι τῆς μητροπολιτικῆς του περιφέρειας.

Ὁ Πάφου Χρυσάνθος ὑπηρέτησε στόν μητροπολιτικό θρόνο τῆς Πάφου μέχρι τήν 9ῆ Ἰουλίου 1821, ὅποτε καρατομήθηκε ἀπό τοὺς Τούρκους κατακτητές,

κατά τίς μαζικές σφαγές τῶν Ἀρχιερέων, τῶν ἀξιωματούχων κληρικῶν καί τῶν προουχόντων. Τόν διαδέχθηκε ὁ Ἀρχιδιάκονός του Πανάρετος. Ἡ σορός τοῦ Χρυσάνθου τάφηκε μετά τήν ἐκτέλεσή του στόν περίβολο τοῦ ναοῦ τῆς Φανερωμένης. Σήμερα, τά ὅστα του βρίσκονται σέ ὑπόγεια κρύπτη τοῦ Μαυσωλεῖου, πού ἀνηγέρθη στά ἀνατολικὰ τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ, τό 1930. Στήν πλατεία τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Θεοδώρου στήν Πάφο, στήθηκε τό 1918, μνημεῖο-ἀναθηματική στήλη, στήν ὁποία ἀναγράφεται τό ὄνομά του, μαζί μέ αὐτά τῶν Παφίων σφαγιασθέντων τοῦ 1821, καθὼς καί τῶν πεσόντων Παφίων στοὺς Βαλκανικούς πολέμους.

Ἡ θυσία τους ἀποτελεῖ γιά τόν Ἑλληνισμό τῆς Κύπρου μιά φωτεινὴ ἱστορικὴ πηγὴ, ἡ ὁποία τόν ἐμπνέει στοὺς δρόμους τοῦ χρέους γιά τήν πολυπόθητη ἐλευθερία τῆς χαλεπαίνουσας πατρίδας μας.

Πηγές:

Ἀνδρέα Μιτσιδῆ, *Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐπὶ Τουρκοκρατίας*, Ἰδρυμα Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', Λευκωσία 2012, σσ. 154-155.

Κωστῆ Κοκκινόφτα, *Κύπρος καί 1821*, Κέντρο Μελετῶν Ἱεράς Μονῆς Κύκκου, Λευκωσία 2021, σσ. 117-135.

ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΣ ΚΙΤΙΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

...κι ἡ τελευταία πνοή ἦταν πνοή γιά τή Λευτεριά

Εὐδόκιου Δημητρίου
Θεολόγου

Ἡ διακοσιετηρίδα τῆς σπουδαίας ἑορτῆς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐθνεγερσίας, μᾶς ὠθεῖ στήν ἀναζήτηση τῶν προσώπων ἐκείνων πού πραγματοποίησαν τόν Ἀγώνα καί ἔγιναν θρύλος στό στόμα τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ. Πέρασαν 200 χρόνια ἀπό τή λήψη τῆς ἀπόφασης γιά ρήξη μέ τόν Τοῦρκο κατακτητή καί διεκδίκηση τῆς Ἐλευθερίας πού ὑμνήθηκε μέ τό στυλό τοῦ Σολωμοῦ, τίς νότες τοῦ Μάντζαρου καί τό αἶμα τῶν ἡρώων. Ἀνάμεσά τους ἦταν καί οἱ τέσσερις Ἀρχιερεῖς τῆς Μεγαλονήσου πού θανατώθηκαν τήν 9η Ἰουλίου 1821. Εἷς ἐξ αὐτῶν ἦταν ὁ Μητροπολίτης Κιτίου κυρός Μελέτιος, γιά τόν ὁποῖο σώζονται λιγοστά.

Τό μόνο πού γνωρίζουμε γιά τά παιδικά καί νεανικά του χρόνια

εἶναι ὅτι γεννήθηκε στόν ὄρεινό Πεδουλά. Πρώτη φορά συναντοῦμε τό ὄνομά του τό 1810, στίς ἐπιστολές διαμαρτυρίας πρὸς τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη γιά τήν ἐξορία τῶν Κυπρίων Ἐπισκόπων. Παραμένει ἄγνωστο σέ ποιά μητροπολιτική περιφέρεια ἤ μοναστήρι διακονοῦσε ὡς Ἀρχιμανδρίτης, μά ὅταν ἀποφάσισε ἡ διοίκηση τοῦ νησιοῦ νά ἀντικαταστήσει τοὺς ἐξορίστους, ὁ Μελέτιος ἀναδείχθηκε διάδοχος στόν μητροπολιτικό θρόνου τοῦ Κιτίου. Ὅμως, καθὼς οἱ ἐξόριστοι Ἐπίσκοποι ἦταν ἐν ζωῇ καί παύθηκαν ἀπό τίς Ὀθωμανικές Ἀρχές, ὑπῆρχε πρόσκομμα κανονικότητας τῶν νέων Ἀρχιερέων. Στήν ἀλληλογραφία τῶν Κυπρίων μέ τόν Πατριάρχη Ἱερεμία Δ΄ γιά ἄρση τῆς ἀντικανονικότητας καί ἀναγνώρι-

ση τῶν ἀναδειχθέντων, ὁ Μελέτιος χαρακτηρίζεται «άνηρ κόσμιος, ἐκκλησιαστικός, καί τῷ τοιούτῳ ἀξιώματι ἀρμόδιος». Μετά τή θετική ἀπάντησή, διενεργήθηκαν ἐκλογές στόν Καθεδρικό Ναό Ἁγίου Ἰωάννου Λευκωσίας (2 Νοεμβρίου 1810) καί τήν ἐπομένη ὁ Μελέτιος ἐνθρονίστηκε Μητροπολίτης Κιτίου ἀπό τόν παρεπιδημοῦντα στήν Κύπρο Ἀρχιεπίσκοπο Σιναίου Κωνστάντιο. Ἡ ἐκλογή καί ἐνθρόνισή του ἀναγνωρίστηκε ἀπό τούς Ὀθωμανούς μέ σχετικό βεράτιο καί ἐγκαταστάθηκε σέ παρακείμενο κτήριο τοῦ Ναοῦ τοῦ Σωτήρος στή Λάρνακα.

Οἱ λιγοστές ἀναφορές στό ὄνομά του μᾶς ἐπιτρέπουν νά σχηματίσουμε τή μορφή του καί τήν πολυσχιδῆ δράση του. Ἡ ἀπεικόνισή του ὡς δωρητῆ στήν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου στόν Ναό τῆς κοινότητας Ἁγίας Ἄννης, μᾶς πληροφορορεῖ γιά τό ὑψηλό καί ἐπιβλητικό ἀνάστημά του καί τή μακρὰ γενειάδα του. Τό ὄνομά του

ἀναφέρεται σέ ἐπιγραφές ἐγκαινίων νῶν τῆς πόλης καί σέ ἀναθηματικές σέ ἐκκλησιαστικές εἰκόνες καί ἐκ τούτου φαίνεται πῶς ἦταν ποιμένας πού μεριμνοῦσε γιά τήν πνευματική ὀλοκλήρωση τοῦ τουρκοκρατούμενου ποιμνίου του.

Ἐξίόν ἐστι τό ἐνδιαφέρον του γιά τήν καλλιέργεια τῆς ἑλληνικῆς Παιδείας μέ τή δημιουργία καί οἰκονομική ἀρωγή τῆς Ἑλληνικῆς Σχολῆς Λεμεσοῦ καί τῆς βιβλιοθήκης στό οἶκός της Μητροπόλεως στήν πόλη (1819). Σ' αὐτό συνέδραμαν χρηματικά καί ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, ὁ Ἡγούμενος

Κύκκου Ἰωσήφ, ὁ πρόκριτος Ἀνδρέας Σολομωνίδης (ἔπειτα ἐξισλαμισθεῖς καί ἐπωνομασθεῖς Χουρσίτ ἀγάς) κ.ἄ.

Μετά τήν ἔκρηξη τῆς Ἐπανάστασης στή Στερεά Ἑλλάδα καί τήν Πελοπόννησο, οἱ Ὀθωμανοί ἔφαχναν νά καταστείλουν ἀκόμα καί τήν παραμικρή ὑπόνοια γιά σύμπραξη μέ τούς μαχόμενους ἀγωνιστές. Οἱ ψίθυροι γιά μυστι-

κές ἐνέργειες ὑποστηρικτικές στήν Ἐπανάσταση ἀκούστηκαν καί στό Σεραί, μέ ἀποτέλεσμα τή λήψη μέτρων. Σύμφωνα μέ τοπική παράδοση τοῦ Πεδουλά, μόλις διαδόθηκε ὁ σκοπός τῶν Τούρκων γιά θανάτωση τῶν κληρικῶν καί προκρίτων τοῦ νησιοῦ, οἱ συγγενεῖς τοῦ Μελετίου ἔσπευσαν νά χρηματίσουν τόν Τούρκο διοικητή Κιουτσούκ Μεχμέτ. Ὁ Κιουτσούκ ἀποδέκτηκε τά χρήματα καί προχώρησε στήν कारατόμηση.

Τήν 9η Ἰουλίου τοῦ 1821 οἱ Ὄθωμανοί ἐκτελεστές ὀδήγησαν τούς θανατωθέντες στήν πλατεία Σεραγιοῦ, στό τουρκοπατημένο πάλι ἔδαφος τῆς Λευκωσίας. Οἱ δήμοι γονάτισαν τούς Ἐπισκόπους πρὸς τή Δύση, στάθηκαν μπροστά τους καί ἀκόνιζαν τά σπαθιά τους. Ἀμέσως μετά τόν ἀπαγχονισμό τοῦ Ἐθνομάρτυρος Ἀρχιεπισκόπου καί πρῶτος ἐκ τῶν τριῶν Μητροπολιτῶν, ὁ μάρτυρας Μελέτιος ἔμεινε στερρός στήν ὀρθοδοξία καί στή

φιλοπατρία του. Ὁ ποιητικός ὀφθαλμός τοῦ Βασίλη Μιχαηλίδη βλέπει πῶς ἔμειναν ἄταφοι τρεῖς μέρες «τζιαί πού τό κλάμαν ἄρκεφεν ἡ Χώρα πión νά βράζει». Τό λείψανο τάφηκε στόν περίβολο τοῦ Ναοῦ Παναγίας Φανερωμένης Λευκωσίας καί ἀργότερα συνετάφη μέ τούς λοιπούς ἔθνομάρτυρες Ἐπισκόπους κάτω ἀπό τήν Ἁγία Τράπεζα καί τελικά σέ ὑπόγεια κρύπτη τοῦ Μαυσωλείου πού ἀνεγέρθηκε στόν αὐλαιο χῶρο τό 1930.

Ἡ προσφορά του ἐν ζωῇ ἦταν βάλσαμο στόν πληγωμένο Ρωμιό. Ἡ προσφορά τῆς ζωῆς του εἶναι ὁ ἄγων στή λύτρωση Σταυρός τοῦ τόπου. Ὁ Μητροπολίτης Κιτίου Μελέτιος ἀποδείχθηκε ἀλύγιστος διεκδικητής τοῦ δικαίου. Κι' ἡ τελευταία πνοή ἦταν πνοή γιά τή Λευτεριά. Νόστος μας, τό ποθούμενό του· ἡ εὐγνωμοσύνη μας, ἔστω κόκκος σινάπεως· εὐχή μας νά καρπίσει.

Πηγές:

Κωστή Κοκκινόφτα, *Κύπρος καί 1821*, Λευκωσία 2021.

Ἀνδρέα Μισίδη, *Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐπί Τουρκοκρατίας*, Λευκωσία 2012.

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΚΥΡΗΝΕΙΑΣ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ

(1816-1821)

Αντώνιου Χαραλάμπους
Θεολόγου

Ο Ἐπίσκοπος Λαμπούσης (1811-1816) καί μετέπειτα Μητροπολίτης Κυρηνείας (1816-1821) Λαυρέντιος γεννήθηκε τό 1751 στό χωριό Καλοπαναγιώτης, στήν περιοχή τῆς Μαραθάσας. Τό σπίτι του σύμφωνα μέ προφορική παράδοση διασώζεται μέχρι σήμερα καί εἶναι γνωστό μέ τό ὄνομα «τά σπίθκια τῆς Χατζηφρανοῦς»¹. Βρίσκεται στή συνοικία τῆς Ἁγίας Μαρίνας, τήν πιό παλιά ἀριστοκρατική συνοικία τοῦ χωριοῦ, ἀπό τήν ὁποία προῆλθαν ἱεράρχες, ἡγούμενοι, κληρικοί καί λόγιοι πού κόσμησαν τήν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου. Ἀπέναντι ἀπό τή συνοικία αὐτή, βρίσκεται τό μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Λαμπαδιστῆ, στό ὁποῖο εἶχε τό διακόνημα τοῦ Σακελλάριου ὁ πατέρας τοῦ Λαυρεντίου παπα-Γιάννης. Στό μοναστήρι αὐτό λειτουργοῦσε

σχολεῖο κι ἐκεῖ ἔμαθε τά πρῶτα γράμματα ὁ Λαυρέντιος.

Λίγα στοιχεῖα διασώζονται γιά τήν παιδική καί νεανική ἡλικία τοῦ Λαυρεντίου. Σύμφωνα μέ μία παράδοση, τό 1765 γνωρίστηκε στή μονή τοῦ Λαμπαδιστῆ μέ τόν Μητροπολίτη Κυρηνείας Χρῦσανθο Α', ὁ ὁποῖος τόν πῆρε ὡς δόκιμο στό μοναστήρι τῆς Σκουριώτισσας, ὅπου διέμενε. Τό 1775 ὁ διάδοχος τοῦ Χρυσάνθου Σωφρόνιος χειροτονεῖ τόν Λαυρέντιο διάκονο καί τό 1785 ἱερομόναχο.

Τόν Μάιο τοῦ 1811 ὁ Λαυρέντιος ἐκλέγεται ὡς βοηθός ἐπίσκοπος τοῦ Μητροπολίτη Κυρηνείας Εὐγενίου, μέ τόν τίτλο «τῆς πάλαι ποτέ διαλαμφάσας Ἐπισκοπῆς τῆς πόλεως Λαμπούσης». Τό ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς του, κατατεθειμένο στόν Κώδικα Α' τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, εἶναι ἡ πρώτη γραπτή μαρτυρία τῆς ἐποχῆς πού

¹ Στήν οἰκία αὐτή στεγάζεται ἀπό τό 2009 τό Πολιτιστικό Κέντρο «Ἁγ. Ἰωάννης Λαμπαδιστής» καί σέ ἓνα ἀπό τά δωμάτια τοῦ ἰσογείου ὑπάρχει τό Μουσεῖο Ἐθνομάρτυρα Κυρηνείας Λαυρεντίου.

έχου-
με για τόν
Λαυρέντιο. Στο υπό-
μνημα αναφέρεται ότι ο Μητρο-
πολίτης Κυρηναίας Εὐγένιος λόγω
γήρατος καὶ ἀσθενειῶν εἶχε ἀνάγκη
βοηθοῦ καὶ προέκρινε γιὰ τή
θέση αὐτή τόν «ὀσιώτατον ἐν
ἱερομονάχοις κύρ Λαυρέντιον»,
χωρίς τήν ὑπαρξή ἄλλου ὑποψη-
φίου.

Ὁ Λαυρέντιος κατά τό διάστη-
μα τῆς ἀρχιερατείας του ἐγκατα-
βίωνε στή Μονή τοῦ Ἁγίου Παν-
τελεήμονα στή Μύρτου, ὅπου εἶχε
μεταφερθεῖ ἡ ἔδρα τῆς Μητρόπο-
λης Κυρηναίας. Κατά τήν περίοδο
αὐτή, οἱ ἐπισκέψεις του στή γενέ-
τειρά του τόν Καλοπαναγιώτη
ἔκαναν μεγάλη ἐντύπωση στούς
συντοπίτες του, λόγω τῆς ἐπιβλη-
τικῆς του ἐμφάνισης καὶ τοῦ ὠραί-
ου του παρουσιαστικοῦ καὶ γιὰ τόν
λόγο αὐτό οἱ μητέρες συνήθιζαν νά
ἀποκαλοῦν χαϊδευτικά τά παιδιά
τους «Λαμπούση» μέ τήν εὐχή νά
μοιάσουν στόν Λαυρέντιο.

Πέντε χρόνια ἀργότερα μετά τήν
ἐκλογή του ὡς Ἐπισκόπου Λαμ-
πούσης, τό 1816, ὁ Μητροπολίτης
Κυρηναίας Εὐγένιος πέθανε καὶ
στή θέση του ἐκλέγηκε ὁ Λαυ-
ρέντιος, πάλι χωρίς ἀνθυποψήφιο,
δείγμα τῆς ἀποδοχῆς του ἀπό τήν
ἱεραρχία τῆς Κύπρου. Συνέχισε ὡς
Μητροπολίτης Κυρηναίας τό ἔργο
τοῦ προκατόχου του στή Μονή τοῦ

Ἁγίου Παντελεήμονα, μεριμνώντας
γιὰ τό μεγάλο πρόβλημα τῆς
ὑδρευσης καὶ ἄρδευσης τῆς Μονῆς
μέ τήν κατασκευή φρεατίων καὶ
κρήνης, ὅπως μαρτυροῦσαν -μέχρι
τήν καταστροφή τους το 1974- οἱ
τρεις ἐπιγραφές στό πλάι τῆς
κρήνης. Ἀπό τά προσωπικά του
εἶδη διασώθηκε στό σκευοφυλά-
κιο τῆς Μονῆς ἕνας ἀργυρός δί-
σκος, ὁ λεγόμενος «δίσκος τῆς κο-
ρώνας», ὅπου τοποθετεῖτο ἡ μίτρα
τῶν ἀρχιερέων κατά τίς θείες
λειτουργίες. Σύμφωνα μέ ἐπι-
γραφές τῆς περιόδου αὐτῆς, πού
ὑπῆρχαν στή Μονή τῆς Ἀχειρο-
ποιήτου στόν Καραβά, ὁ Μητρο-
πολίτης Λαυρέντιος ἦταν ἄνδρας
μέ καλή μόρφωση καὶ γνώση τῆς
βυζαντινῆς μουσικῆς («λογιώτα-
τος» καὶ «μουσικώτατος»).

Ἡ πολύπλευρη δράση καὶ δια-
κονία τοῦ Λαυρεντίου ὡς μητρο-
πολίτη Κυρηναίας κορυφώθηκε
μέ τήν ὑψιστή προσφορά στό
ποιμνίό του, τό μαρτύριό του. Συ-
νελήφθηκε κι αὐτός ἀπό τόν Κιου-
τσούκ Μεχμέτ μαζί μέ τούς
ἄλλους ἀρχιερεῖς καὶ προκρίτους
τοῦ τόπου καὶ καρατομήθηκε στίς
9 Ἰουλίου στήν πλατεία τοῦ Σε-
ραγίου. Ὅπως μαρτυρεῖται σέ
κείμενα τῆς ἐποχῆς, ὁ Λαυρέντιος
ἀποκεφαλίστηκε δεύτερος ἀπό
τούς ἀρχιερεῖς, μετά τόν Μητρο-
πολίτη Κιτίου Μελέτιο. Τά ὀστά
του τάφηκαν στόν περίβολο τοῦ

Καραβᾶ. Ἀκόμη, μετά τις σφαγές στή Λευκωσία, λεηλατήθηκε καί ἡ Μονή τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα καί οἱ Τούρκοι ἐπέσασαν καί χαλίνωσαν τούς μοναχούς, οἱ περισσότεροι ἀπό τούς ὁποίους βρῆκαν μαρτυρικό θάνατο.

ναοῦ τῆς Φανερωμένης καί ἀργότερα, τό 1930, μεταφέρθηκαν στό μαυσωλεῖο πού κτίστηκε στά ἀνατολικά τοῦ ναοῦ. Διάδοχος τοῦ Λαυρεντίου στή Μητρόπολη Κυρηνείας ἔγινε ὁ ἕξαρχος τῆς Μητρόπολης Δαμασκηνός, ὁ ὁποῖος τότε ἦταν στή φυλακή ὡς ὄμηρος τῶν Τούρκων.

Ὡς κατακλείδα, νά ἀναφέρουμε ὅτι τό μαρτύριο καί ἡ θυσία τοῦ Μητροπολίτη Κυρηνείας Λαυρεντίου, καθῶς καί τῶν ἄλλων ἀρχιερέων καί προκρίτων τοῦ νησιοῦ, πότισε κυριολεκτικά τό χῶμα τῆς πατρίδας μας, καί τήν ἴδια στιγμή ἔθρεψε πνευματικά τίς χερσωθεῖσες καρδίες τῶν προγόνων μας. Μπροστά στό μαρτυρικό τους παράδειγμα, ὁ λαός τοῦ Θεοῦ ἀντλήσε δύναμη καί ὑπομονή, ὥστε νά ἀντέξει τίς ἀνυπόφορες καί ἄθλιες συνθήκες τῶν χρόνων ἐκείνων καί νά παραμείνει Ὁρθόδοξος Ἑλληνας.

Ἄξιζει νά σημειώσουμε ὅτι γενικότερα ἡ Μητρόπολη Κυρηνείας πλήρωσε βαρῦ τίμημα κατά τίς σφαγές τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1821, ἀφοῦ ἓνα σημαντικό ποσοστό τῶν σφαγιασθέντων κληρικῶν καί προκρίτων προέρχονταν ἀπό τά κεφαλοχώρια τῆς Λαπήθου καί τοῦ

Πηγές: Κοκκινόφτα Κωστή, *Κύπρος καί 1821*, ἔκδ. Κέντρου Μελετῶν Ἱερᾶς Μονῆς Κύκκου, Λευκωσία 2021, σελ. 149-163.

Μητροπολίτη Μόρφου κ. Νεοφύτου, *Ὁ ἔθνομάρτυρας Μητροπολίτης Κυρηνείας Λαυρέντιος*, ἔκδ. Πολιτιστικοῦ Κέντρου Ἁγίου Ἰωάννης Λαμπαδιστής Καλοπαναγιώτης.

Μισιδῆ Ἀνδρέα, *Ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἐπί Τουρκοκρατίας*, ἔκδ. Ἰδρύματος Ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', Λευκωσία 2012, σελ. 185-186.

Μυριανθέα Κώστα, *Μελέται Κώστα Μυριανθέα*, Λευκωσία 1991, σ. 411-460.

«Ἡ κορύφωση τῆς θυσίας τοῦ κλήρου»¹

† Πρωτ. Γεωργίου
Μεταλληνῶ

Στή συνάφεια ὅμως αὐτή κρίνεται σκόπιμο νά γίνει μία σύντομη ἀναφορά καί στήν ἐθνική προσφορά τοῦ Ἑλληνικοῦ Κλήρου, στόν ἐθνικό ρόλο δηλαδή τῶν Κληρικῶν μας, πού ἀποτελεῖ μέρος τῆς κοινωνικῆς του μαρτυρίας καί παρουσίας.

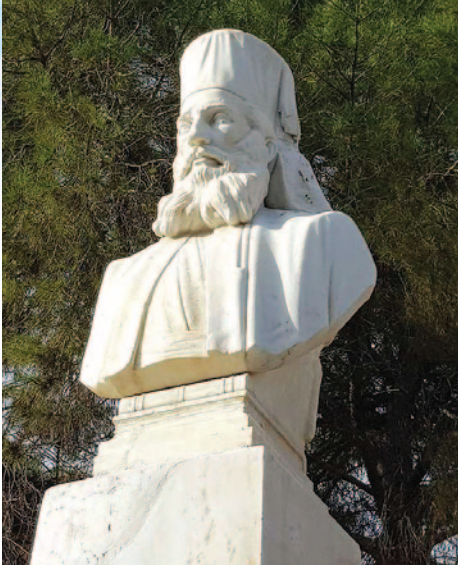
Ἡ συμμετοχή τῶν Κληρικῶν στούς ἐθνικούς ἀγῶνες δέν εἶναι, φυσικά, ὁ κύριος λόγος τῆς παρουσίας τους στήν κοινωνία. Εἶναι μέν ἓνα ἱερό ἱστορικό χρέος, ἀλλά μᾶλλον ἐφήμερο, γιατί δέν εἶναι ὁ ὀριζοντισμός, ἀλλ' ἡ κατακόρυφη διάσταση, πού συνιστᾶ τόν δρόμο τῆς Ἐκκλησίας στήν ἱστορία. Ἡ πορεία πρὸς τά ἄνω, «ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας». Ποτέ δέν μπορεῖ νά θεωρηθεῖ ἡ Ἐκκλησία ὡς ἓνας συμβατικός – κοινωνικός θεσμός τοῦ ἐθνικοῦ βίου, μέ ἀποκλειστικό στόχο νά σώζει καί

ὑπηρετεῖ τήν ἱστορική διάσταση, ἀναλισκόμενη μονομερῶς καί ἀποκλειστικά στήν προσωρινότητα τοῦ «νῦν καιροῦ» καί ἀπολυτοποιοῦσα τὰ παρόντα, εἰς βάρος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν. Ἐν τούτοις ὁ ὀρθόδοξος Κληρικός, καί μάλιστα ὁ Ἑλληνας, πρωτοστατεῖ σ' ὅλους τοὺς ἀπελευθερωτικούς ἀγῶνες. Γιατί; Διότι τοῦτο ἀπορρέει ἀπό τήν ἴδια τήν πίστη μας γιά τόν ἄνθρωπο καί τόν κόσμο.

Ἡ Ὀρθοδοξία βλέπει τήν ἐλευθερία ὡς τό φυσικό κλίμα ἀνάπτυξης καί πραγμάτωσης τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου. Τό πρόσωπο ἐκφράζει τήν πραγματικότητα τῆς κοινωνίας τοῦ Θεοῦ μέ τοὺς ἀνθρώπους καί τῶν ἀνθρώπων μεταξύ τους. Ἡ ἐλευθερία, ὡς τό δικαίωμα αὐτοπροσδιορισμοῦ καί αὐτοδιαθέσεως τῶν ἀνθρώπων, ἐξασφαλίζει τή δυνατότητα αὐτῆς τῆς κοινωνίας σέ βαθμό αὐθεντικότητας

¹ Ἀπόσπασμα ἀπό τό βιβλίον Ἐνορία: Ὁ Χριστός ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἀθήνα 2000, σ. 118-120.

Προτομή Αρχιεπισκόπου Κυπριανού,
Γερά Αρχιεπισκοπή Κύπρου.

καί γνησιότητας. Ἡ ἐθνική καί κοινωνική ἐλευθερία εἶναι γιά τήν Ὀρθοδοξία ἔννοια καθαρά θρησκευτική καί ἐκκλησιαστική, γιατί ἐξασφαλίζει τή δυνατότητα ἐνότητας τῶν ἀνθρώπων, ὡς φορέων τῆς ἴδιας πίστεως, καί ὁμαλῆς συνανάπτυξής τους μέσα στό πλαίσιο τοῦ ἀποκεκαλυμμένου τρόπου ὑπάρξεως, τῆς καινῆς κτίσεως, τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ ὄροι ἀνθρώπος – πατρίδα – ἔθνος – γένος ἀποτελοῦν στή γλώσσα τῆς Ὀρθοδοξίας ἀδιάσπαστη ἐνότητα, πού καταξιώνεται μέσα στό φῶς τῆς ἐλευθερίας.

Νά, λοιπόν, γιατί συνδέθηκαν στήν ἱστορία μας, καί μάλιστα

τόσο στενά, Ἐκκλησία καί Γένος/Ἔθνος. Κάθε Ἔθνος νοεῖται ὡς μία ἐνότητα τοῦ ἴδιου σώματος, τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, τῆς Ἐκκλησίας (πρβλ. Α΄ Κορ. ιβ΄, 26). Ἔτσι κατανοεῖται, γιατί ὁ Κλήρος μας εἶναι πάντα σημαιοφόρος τῶν ἀπελευθερωτικῶν μας ἀγώνων, καί μάλιστα αὐτόκλητος, κάνοντας ἐλεύθερα καί αὐθόρμητα αὐτή τήν ἐπιλογή του. Ἄλλωστε, καί στόν καιρό τῆς εἰρήνης ὁ ρόλος τοῦ Κλήρου, εἶναι οὐσιαστικά ἀπελευθερωτικός. Ἀγώνας γιά τήν ἐν Χριστῷ καταξίωση τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδή ἀπελευθέρωση ἀπό τά δεσμά τῆς ἐσωτερικῆς δουλείας, τῆς ἁμαρτίας, καί τῆς ἐξωτερικῆς ἀποστασίας, τοῦ κοινωνικοῦ κακοῦ. Οἱ ἀγῶνες, συνεπῶς τῶν Κληρικῶν γιά τό Ἔθνος, ὅταν μένουν ἀπρόσβλητοι ἀπό κάθε δηλητήριο ρατσισμού – ἐθνικισμού, ἀλλά καί κομματισμοῦ, δέν σημαίνουν καθόλου ἀθέτηση τῆς πνευματικῆς ἀποστολῆς τους καί ἀνεπίτρεπτη ἐνασχόληση μέ τά γήινα ἢ ἀπορρόφησή τους ἀπό αὐτά. Ἀντίθετα, μαρτυροῦν πιστότητα στά λόγια τοῦ Κυρίου: «Ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τήν ψυχὴν αὐτοῦ τίθησιν (θυσιάζει) ὑπὲρ τῶν προβάτων» (Ἰωάν. ι΄, 12).

Ἡ ἐνέργεια τῆς προσευχῆς

Σχόλιο στο ἀποστολικό ἀνάγνωσμα τῆς ἐορτῆς
τοῦ ἀγίου ἐνδόξου προφήτου Ἡλιοῦ τοῦ Θεσβίτου.

Πρωτ. Ἡλία Κουτραφούρη
Θεολόγου

(Ἰακ. ε' 10-20)

10 Ὑπόδειγμα λάβετε, ἀδελφοί μου, τῆς κακοπαθείας καὶ τῆς μακροθυμίας τὸν προφήτα, οἱ ἐλάλησαν τῷ ὄνοματι Κυρίου. 11 ἰδοὺ μακαρίζομεν τοὺς ὑπομένοντα· τὴν ὑπομονὴν ἴωβ ἠκούσατε, καὶ τὸ τέλος Κυρίου εἶδετε, ὅτι πολυεὐσπλαγχνός ἐστιν ὁ Κύριος καὶ οἰκτίρων. 12 Πρὸ πάντων δέ, ἀδελφοί μου, μὴ ὀμνύετε μῆτε τὸν οὐρανὸν μῆτε τὴν γῆν μῆτε ἄλλον τινα ὄρκον· ἦτω δὲ ὑμῶν τὸ ναὶ ναί, καὶ τὸ οὐ οὐ, ἵνα μὴ εἰς ὑπόκρισιν πέσητε. 13 Κακοπαθεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσευχέσθω εὐθυμεῖ τις; ψαλλέτω. 14 ἀσθερεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὄνοματι τοῦ Κυρίου. 15 καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος· καθ' ἁμαρτίας ἢ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ. 16 ἐξομολογεῖσθε ἀλλήλοις τὰ παραπτώματα, καὶ εὐχεσθε ὑπὲρ ἀλλήλων, ὅπως ἰαθῆτε· πολὺ ἰσχύει δέσους δικαίου ἐνεργουμένη. 17 Ἡλίας ἄνθρωπος ἦν ὁμοιοπαθὴς ἡμῖν, καὶ προσευχῇ προσηύξατο τοῦ μὴ βρέξαι, καὶ οὐκ ἔβρεξεν ἐπὶ τῆς γῆς ἐνιαυτοὺς τρεῖς καὶ μῆνας ἕξ. 18 καὶ πάλιν προσηύξατο, καὶ ὁ οὐρανὸς ὑετὸν ἔδωκε καὶ ἡ γῆ ἐβλάστησε τὸν καρπὸν αὐτῆς. 19 Ἀδελφοί, ἐάν τις ἐν ὑμῖν πλανηθῇ ἀπὸ τῆς ἀληθείας, καὶ ἐπιστρέψῃ τις αὐτόν, 20 γινωσκέτω ὅτι ὁ ἐπιστρέψας ἁμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ σώσει ψυχὴν ἐκ θανάτου καὶ καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν.

* * *

Τὸ ἀποστολικὸ ἀνάγνωσμα τῆς ἑορτῆς τοῦ προφήτη Ἡλία εἶναι περικοπή ἀπὸ τὴν Καθολικὴ Ἐπιστολὴ Ἰακώβου (ε', 10-20) στὴν ὁποία ἀρχικὰ γίνεται ἀναφορὰ γενικὰ στοὺς προφήτες ὡς παραδείγματα ὑπομονῆς καὶ πνευματικῆς ἀνδρείας κατὰ τὴ διάρκεια τῶν θλίψεων, ἐφιστᾶται ἡ προσοχὴ στὴν ἀποφυγὴ τοῦ ὄρκου, ὑπενθυμίζεται ἡ ἱστορία τῆς περίφημης ὑπομονῆς τοῦ Ἰώβ, δίνονται πρακτικὲς ὁδηγίες γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῶν περιστάσεων τῆς ζωῆς μέσω τῆς προσευχῆς καὶ τῶν ψαλμῶν, μέσω τοῦ μυστηρίου τοῦ εὐχελαίου καὶ τῆς ἐξομολογήσεως γιὰ τὴν ἴση τῶν ψυχοσωματικῶν καὶ πνευματικῶν ἀσθενειῶν, συστήνεται ἡ ὑπὲρ ἀλλήλων προσευχὴ καὶ ἐξαιρεται ἡ μεγάλη δύναμη τῆς προσευχῆς τοῦ ἁγίου ἀνθρώπου (δικαίου) μὲ τα θαυμαστά ἀποτελέσματα πού ἐνεργεῖ γύρω της. Στὴ συνέχεια, ὡς ἀπόδειξη τῆς δύναμης τῆς προσευχῆς αὐτῆς, προβάλλεται ἐμφαντικὰ ὁ προφήτης Ἡλίας, πού μὲ τὴν προσευχή του ἄλλαξε τὴν κατάσταση τοῦ φυσικοῦ κόσμου (ξηρασία, βροχὴ, βλάβση) ἀλλὰ καὶ τὸν ροῦ τῆς ἱστορίας τοῦ λαοῦ του (ἐπιστροφή ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρεία στὴ λατρεία τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ). Στὸ τέλος ἡ περικοπή, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρη ἡ ἐπιστολή, κατακλείεται μὲ τὴν ὑπογράμμιση τῆς

σημασίας τῆς ἐπιστροφῆς ἀκόμη καὶ ἐνὸς ἁμαρτωλοῦ ἀπὸ τὴν πλάνη στὴν ἀλήθεια.

Εἶναι προφανές ὅτι ἡ περικοπὴ αὐτὴ ἐπιλέχθηκε ὡς ἀποστολικὸ ἀνάγνωσμα τῆς μνήμης τοῦ προφήτη Ἡλία ἔνεκα τῆς ῥητῆς, συντομῆς ἀλλὰ περιεκτικότητας ἀναφορᾶς πού γίνεται κατ' αὐτὴν στὸ πρόσωπο, στὸν βίο καὶ στὴν ἀγιότητα τοῦ ζηλωτοῦ αὐτοῦ προφήτου μὲ ἐστίαση στὴν δύναμη τῆς προσευχῆς του. Ἀκολουθώντας τὸ πνεῦμα τοῦ ἱεροῦ κειμένου, ὅπως εἶναι φυσικό, θὰ ἐστιᾶσουμε καὶ ἐμεῖς τὸν σχολιασμό μας στὸ βασικὸ αὐτὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ προφήτη Ἡλία, στὴ δύναμη τῆς ἐνέργειας τῆς προσευχῆς του.

*«Πολὺ ἰσχύει δέησις
δικαίου ἐνεργουμένη».*

1. Ἡ ἐνέργεια τῆς προσευχῆς δὲν εἶναι ἀπρόσωπη ἀλλὰ προσωπικὴ.

Στὶς μέρες μας λόγω τῆς περιεργέουσας νεοεποχίτικης ἀτμόσφαιρας, πού προβάλλει ἐπίμονα ιδέες ἀντιευαγγελικῆς πνευματικότητας, τύπου ἀνατολικῶν θρησκειῶν, καὶ χρησιμοποιεῖ χριστιανικοὺς ὄρους μὲ ἐντελῶς διαστρεβλωμένο περιεχόμενο, ἐπικρατεῖ δυστυχῶς τεράστια σύγχυση σχετικὰ μὲ τὸ νόημα τῆς προσευχῆς. Ἡ προσευχὴ παρυσιάζεται ὡς ἀπρόσωπη «θετικὴ ἐνέργεια», μέρος μᾶς ἐπίσης ἀπρόσωπης «συμπαντικῆς ἐνέρ-

γεια» πού είναι κρυμμένη μέσα μας ἢ ταυτίζεται πανθειστικά μαζί μας, καί «στέλνεται» ἀπό τόν καθένα μέσω μάλιστα τεχνικῶν διαλογισμοῦ καί αὐτοσυγκέντρωσης... Ἀντίθετα, στήν Ἁγία Γραφή ἡ προσευχή τοῦ προφήτη Ἡλία εἶναι ὀλοφάνερα ἢ συνομιλία, ἡ ζωντανή σχέση δύο συγκεκριμένων διακριτῶν προσώπων, τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ Κυρίου, τοῦ ὄντως ὄντος Θεοῦ. Ἡ ἐνέργεια δείχνει ὅτι κάποιο συγκεκριμένο πρόσωπο ἐνεργεῖ («δέησις ἐνεργουμένη»).

2. Ἡ δύναμη τῆς προσευχῆς δέν εἶναι μία αὐτόνομη φυσική δύναμη τοῦ ἀνθρώπου ἀλλά ἀποτελέσμα τῆς κοινωνίας του μέ τον Θεό.

Ποιός ὅμως ἐνεργεῖ στήν προσευχή; Ὁ ἄνθρωπος ἐνεργεῖ ἐλεύθερα κατὰ τήν προαίρεσή του δεόμενος, δηλαδή ζητώντας ἀπό τόν Κύριο νά ἐνεργήσει καί ὁ Κύριος ἐνεργεῖ ἐλεύθερα κατὰ τήν πρόνοιά Του χαρίζοντας τά θαυμαστά ἀποτελέσματα τῆς προσευχῆς. Για τόν λόγο αὐτό, ὁ προσευχόμενος ἔχει ἐπίγνωση ὅτι δέν εἶναι δικό του κατόρθωμα τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προσευχῆς καί στερεώνεται περισσότερο στήν ταπείνωση καί τή δοξολογία τοῦ Θεοῦ. Ἔχει ἀκόμη ἐπίγνωση ὅτι καί ἡ ἴδια ἡ δική του προσευχή ἐνεργοποιεῖται ἀπό τή Χάρι τοῦ Θεοῦ. «Ὁ Θεός γάρ

ἐστὶ ὁ ἐνεργῶν ἐν ὑμῖν καί τὸ θέλειν καί τὸ ἐνεργεῖν ὑπὲρ τῆς εὐδοκίας» (Φιλιπ. β', 13). Ὁ Θεός εἶναι ἐκεῖνος πού ἐνεργοποιεῖ τήν προσευχή στόν ἄνθρωπο, ὅταν βρεῖ τόπο στήν ἀνθρώπινη καρδιά. Ἡ κατάσταση τῆς προσευχῆς εἶναι κατάσταση κοινωνίας καί ἔνωσης Θεοῦ καί ἀνθρώπου. Κατ' αὐτήν ὁ ἄνθρωπος μετέχει στήν ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ σιδήρου πού εἰσέρχεται μέσα στή φωτιά καί πυρακτώνεται. Τὸ σίδηρο χωρὶς νά ἔχει στή φύση του τίς ιδιότητες τῆς φωτιᾶς τίς ἀποκτᾷ «κατ' ἐνέργειαν» καί «κατὰ μετοχήν» λόγω τῆς ἔνωσης του μέ τή φωτιά. Ἔτσι, ἐνῶ ἀπό τή φύση του δέν εἶναι θερμό ἢ φωτεινό, ἐφόσον εἶναι ἐνωμένο μέ τή φωτιά, θερμαίνει καί φωτίζει. Τὸ ἴδιο καί ὁ ἀληθινὰ προσευχόμενος ἄνθρωπος ὄντας ἐνωμένος μέσω τῆς προσευχῆς μέ τόν Θεό μεταδί-

δει τὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ στοῦ περιβάλλον του, τό οἰκογενειακό, κοινωνικό καί φυσικό (κτίση).

3. Ἡ προσευχή δὲν ἐνεργεῖ ἐρήμην τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τῆς τήρησης τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.

Τόσον ὁ προσδιορισμός τῆς ἰσχυρῆς δέησης ὡς «δικαίου» δηλ. ἀγίου ὅσο καὶ τό παράδειγμα τοῦ ζηλωτοῦ προφήτη Ἡλία πού ἀκολουθεῖ ἀλλά καὶ ἡ κατακλείδα τῆς ἐπιστολῆς μὲ τὴν ἀναφορὰ στὴν ἐπιστροφή τοῦ ἀμαρτωλοῦ «ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ» καταδεικνύουν ὅτι ἡ ἀληθινὴ προσευχὴ συνδέεται ἄρρηκτα μὲ τὴν ἀλήθεια τῆς πίστεως καὶ τὴν ἀγιότητα τοῦ βίου. Ὁ ζηλὸς τοῦ προφήτη Ἡλία ἦταν ζηλὸς γιὰ τὴ λατρεία τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν Του. Ὁ προφήτης χαρακτηρίζεται ὡς «ὁμοιοπαθῆς ἄνθρωπος», ὑποκείμενος στίς ἀσθένειες καὶ τοὺς περιορισμούς τῆς ἀνθρώπινης φύσης καθὼς καὶ στίς ἀνάλογες δυσκολίες τῶν περιστάσεων καὶ των θλίψεων τοῦ ἀνθρώπινου βίου, ἀλλὰ διακρίνεται γιὰ τὴν προσήλωση του στὴ λατρεία τοῦ ζῶντος Θεοῦ καὶ στον ἀγώνα γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ λαοῦ του ἀπὸ τὸν πνευματικὸ θάνατο πού ἐπιφέρει ἡ πλάνη τοῦ θρησκευτικοῦ συγκρητισμοῦ τῆς ἐποχῆς του. Ἡ ἀληθινὴ προσευχὴ λοιπὸν δὲν εἶναι ἕνα

ψυχολογικὸ ἐργαλεῖο χρήσιμο στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ κοινὸ στίς διάφορες θρησκείες ἀλλὰ προσωπικὴ κοινωνία μὲ τὸν ἀληθινὸ Θεὸ πού ἀποκαλύπτεται καὶ ἐνεργεῖ στὴν ἱστορία «ἄσαρκος μὲν πρότερον (στὴν Παλαιὰ Διαθήκη) ὡς Λόγος ὕστερον δε (στὴν Καινὴ Διαθήκη) δι' ἡμᾶς σεσαρκωμένος» καὶ χάρη στὴ Σάρκωση καὶ τὴν Εὐχαριστία ἐνοικῶν στίς καρδιές ὅσων τὸν ἀγαποῦν καὶ τηροῦν τίς ζωηφόρες ἐντολές Του (Ἰω. ιδ', 21-23).

4. Ὁ προσευχόμενος ἄνθρωπος εἶναι μέλος τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος καὶ συγκεκριμένης ἐκκλησιαστικῆς κοινότητας.

Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ ἰσχὺς τῆς δεήσεως τοῦ δικαίου ἀναφέρεται στοῦ ἀποστολικὸ ἀνάγνωσμα σὲ συνάρτηση πρὸς τὴν ἐξομολόγηση τῶν ἀμαρτιῶν καὶ τὴν ὑπὲρ ἀλλήλων προσευχὴ τῶν μελῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος. Ἡ προσευχὴ τοῦ δικαίου δὲν εἶναι ἀποκομμένη ἀπὸ τὴν προσευχὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος ἀλλὰ εἶναι «ἐνεργουμένη» μόνο σὲ ὀργανικὴ ἐνότητα μὲ αὐτό, σὲ συνέργεια μὲ τὴν κοινὴ ὑπὲρ ἀλλήλων προσευχὴ. Κατὰ ἀντίστοιχο τρόπο κατανοοῦνται βέβαια καὶ οἱ προσευχές/πρεσβείες τῶν ἁγίων εἴτε πρὶν εἴτε μετὰ τὴν κοίμησή τους. Ἄλλωστε, ἡ ἀγιότητα (δι-

καιοσύνη) στη γλώσσα τῆς Καινῆς Διαθήκης δεν παραπέμπει σὲ ἀτομικά κατορθώματα ἀρετῶν ἀλλὰ δηλώνει τὴν πραγματικὴ ἔνωση μὲ τὸ εὐχαριστιακὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ μόνου Ἁγίου, πού εἶναι ἡ πηγὴ τῆς ἀγιότητος τῶν μελῶν Του. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ ἡ «δέησις δικαίου» ἢ «δέησις ἀγίου» γιὰ τοὺς ἀναγνώστες τῆς ἐπιστολῆς δὲν σημαίνει «δέησις κάποιου ἄλλου ἐκτὸς ἀπὸ ἐμᾶς» ἀλλὰ «δική μας δέηση, δική μας ευθύνη», ἀφοῦ «ἅγιοι» ὡς γνωστὸν ὀνομάζονται ὅλοι οἱ χριστιανοί, ἢ μᾶλλον ὀρθότερα, ἀφοῦ οἱ λέξεις «ἅγιοι» καὶ «χριστιανοί» εἶναι στὴν πραγματικότητα συνώνυμες.

5. Ἡ μεγάλη κλήση τῶν χριστιανῶν εἶναι νὰ προσεύχονται ὑπὲρ τοῦ σύμπαντος κόσμου. Ἀπὸ τὸν «πλησίον» στὸν «ἀδὰμ παγγενῆ».

Τὸ παράδειγμα τῆς προσευχῆς τοῦ «ὁμοιοπαθοῦς» μας προφήτη Ἰηλία καὶ τοῦ θαυμαστοῦ τρόπου με τὸν ὁποῖο αὐτὴ ἐνήργησε, τὸ δίνει στὴν ἐπιστολή του ὁ ἀπόστολος Ἰάκωβος, γιὰ νὰ ὑποδείξει σὲ κάθε χριστιανὸ τὴ ζωὴ καὶ ἐνεργὴ προσευχὴ ὡς τὴν πρῶτιστη εὐθύνη του ἀπέναντι στὶς προκλήσεις τῆς ἱστορίας, τόσο τῆς προσωπικῆς ὅσο καὶ τῆς συλλογικῆς, παραμερίζοντας κάθε τα-

πεινόςχημο δικό μας δισταγμὸ. Ὁ κάθε χριστιανὸς ἄλλωστε εἶναι «κεχρισμένος» κατὰ τὸ ἱερὸ μυστήριον τοῦ χρίσματος, συμμετέχει στὸ προφητικὸ ἀξίωμα τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἔχει ἀναλάβει τὸ «προφητικὸ» ἔργο πού τοῦ ἀναλογεῖ μέσα στὴν ἱστορία. Τὸ ἔργο αὐτὸ πού εἶναι πρωτίστως ἔργο προσευχῆς, ξεκινᾷ ἀπὸ τὶς προσωπικὲς καὶ οἰκογενειακὲς «κακοπάθειες», θλίψεις καὶ προκλήσεις καὶ ἀνάγεται μέσθ τῶν κοινοτικῶν καὶ ἐθνικῶν στὶς παγκόσμιες καὶ πανανθρώπινες. Ἡ ἐνεργὴς προσευχὴ μεταμορφώνει τὴν παγωμένη καὶ στενόχωρη καρδιά σὲ συμπάσχουσα καὶ συγχωροῦσα, θεραπεύει τὸ ἄγονο καὶ ψυχοφθόρο ἄγχος, διώχνει τὴν ἀπελπισία, χαρίζει πνευματικὴ ἀνδρεία, φώτιση καὶ ἐτοιμότητα γιὰ τὴν κατάλληλη δράση. Ἐνεργεῖ «μεγάλα καὶ θαυμαστά, ἔνδοξά τε καὶ ἐξαισία».

Καθὼς ἡ μνήμη τοῦ προφήτη Ἰηλία τελεῖται τὴν 20ῆ τοῦ μηνὸς Ἰουλίου, ἡμερομηνία συνειρμῶν μεγάλων θλίψεων γιὰ τὴν καθ' ἡμᾶς πονεμένη ρωμηοσύνη, τὸ ἀποστολικὸ ἀνάγνωσμα μᾶς ὑπενθυμίζει τὴν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη γιὰ ἀναζήτηση τῆς ἰσχύος τῆς ἐνέργειας τῆς προσευχῆς. Αὐτὴν ἀνέκαθεν φρόντιζαν πρῶτα νὰ ἐξασφαλίζουν οἱ ἀκρίτες της.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Πρωτ. Κωνσταντίνου Α. Κωνσταντίνου
Θεολόγου

(Ματθ. ιζ', 1-9)

« 1 Μεθ' ἡμέρας ἐξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν. 2 καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ ἔλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἱμάτια αὐτοῦ ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς. 3 Καὶ ἰδὸν ὄφθησαν αὐτοῖς Μωσῆς καὶ Ἡλίας μετ' αὐτοῦ συλλαλοῦντες. 4 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπε τῷ Ἰησοῦ· Κύριε, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι· εἰ θέλεις, ποιήσωμεν ὧδε τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν καὶ Μωσεὶ μίαν καὶ Ἡλίᾳ. 5 Ἐπι αὐτοῦ λαλοῦντος ἰδὸν νεφέλη φωτειρὴ ἐπεσκίασεν αὐτούς, καὶ ἰδὸν φωνὴ ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε. 6 καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ ἔπεσον ἐπὶ πρόσωπον αὐτῶν καὶ ἐφοβήθησαν σφόδρα. 7 Καὶ προσελθὼν ὁ Ἰησοῦς ἤψατο αὐτῶν καὶ εἶπεν· ἐγέρθητε καὶ μὴ φοβεῖσθε. 8 Ἐπάραντες δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν οὐδένα εἶδον εἰ μὴ τὸν Ἰησοῦν μόνον. 9 Καὶ καταβαινόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων· μηδεὶς εἰπῆτε τὸ ὄραμα ἕως οὗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀρασθῆ ». »

* * *

Η μεγάλη Δεσποτική έορτή της Μεταμορφώσεως όρίστηκε από τούς ιερούς πατέρες νά γιορτάζεται στίς 6 Αύγουστου μέσα στην καρδιά του καλοκαιριού. Μία προσεκτική μελέτη όμως των ιερών κειμένων, μάς δείχνει πώς τό σπουδαίο αυτό γεγονός έγινε λίγο πριν από τό πάθος και τή σταυρική θυσία του Κυρίου μας Ίησοϋ Χριστου. Και οί τρεις συνοπτικοί Εύαγγελιστές μάς διηγούνται πώς ή Μεταμόρφωση έγινε κατά τήν τελευταία πορεία του Κυρίου προς τά Τεροσόλυμα και πριν από τή θριαμβευτική είσοδό του στην «Αγία Πόλη». Στην άκολουθία του έσπερινοϋ τής έορτής ψάλλουμε: «Πρό του τιμίου σταυροϋ σου και του πάθους, λαβών οϋς προέκρινας των ιερών μαθητών προς τό Θαβώριον Δέσποτα, άνήλθες όρος». Συνεπώς άν ή Έκκλησία ήθελε νά έορτάσει μέ χρονική ακρίβεια τό θαυμαστό αυτό γεγονός θά έπρεπε νά γιορτάζεται τήν περίοδο τής Άνοιξης. Μέσα στή Μεγάλη Σαρακοστή, μαζί μέ τίς υπόλοιπες κινητές έορτές του έκκλησιαστικού έτους πού έχουν κέντρο τό Πάσχα. Για νά τονιστεί όμως ή σπουδαιότητά της και νά τιμηθεί μέ κάθε λειτουργική λαμπρότητα όρίστηκε νά είναι σταθερή έορτή σαραντα μέρες πριν τίς 14 Σεπτεμβρίου, όπου γιορτάζουμε τήν παγκόσμια ύψωση του Τιμίου Σταυροϋ και είναι μία άλλη «Μεγάλη Παρασκευή».

Ο ιεροί Εύαγγελιστές μάς διηγούνται τά γεγονότα μέ κάθε λεπτομέρεια. Παρέλαβε ό Χριστός τούς μαθητές του, Πέτρο, Ίάκωβο και Ίωάννη και άνέβηκαν στό όρος Θαβώρ. Έκεί μπροστά τους ξαφνικά έγινε ένα θαυμαστό γεγονός. Είδαν τό πρόσωπο του Χριστοϋ νά είναι λαμπερό σαν τόν ήλιο και τά ρούχα του λευκά σαν τό φως τής μέρας. Ταυτόχρονα είδαν τούς προφήτες Μωυσή και Ήλία νά συνομιλοϋν μαζί Του. Αϋθόρμητα ό Πέτρος εξέφρασε τή χαρά του και πρότεινε στον Χριστό νά παραμείνουν εκεί: «καλόν έστιν ήμās ωδε είναι». Προθυμοποιείται μάλιστα νά φτιάξουν μία σκηνή για τόν καθένα. Ένω έλεγε αυτά ό Πέτρος, φωτεινή νεφέλη τούς σκέπασε και από τή νεφέλη άκούστηκε φωνή πού έπιβεβαίωνε πώς ό Χριστός

εἶναι ὁ ἀγαπητός Του Υἱός. Πῶς ὅλα ὅσα κάνει ὁ Χριστός εἶναι μέ τή σύμφωνη γνώμη καί εὐδοκία τοῦ Θεοῦ Πατέρα γι' αὐτό καί πρέπει νά Τόν ὑπακούουν. «Οὗτος ἐστίν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα· αὐτοῦ ἀκούετε». Μέ τό ἀκουσμα τῆς φωνῆς οἱ μαθητές φοβήθηκαν καί ἔπεσαν μέ τά πρόσωπά τους νά ἀκουμποῦν στό ἔδαφος. Ἐνῶ βρισκόνταν σ' αὐτή τή στάση ὁ Χριστός, πλησίασε τούς ἀκούμπησε, τούς εἶπε νά σηκωθοῦν καί νά μή φοβοῦνται. Ἀφοῦ ἄνοιξαν τά μάτια τους δέν εἶδαν πλέον τίποτε ἄλλο, παρά μόνο τόν διδάσκαλό τους ὅπως τόν ἤξεραν, πού τούς παρήγγειλε νά μὴν ποῦν τίποτε καί σέ κανένα ἀπ' ὅσα εἶδαν μέχρι τήν ἀνάστασή Του ἀπό τούς νεκρούς.

Στό Κοντάκιο τῆς ἐορτῆς πού ψάλλεται στόν ὄρθρο καί ἐπαναλαμβάνεται στή Θεία Λειτουργία, ἀκοῦμε: «...ἵνα ὅταν σέ ἴδωσιν σταυρούμενον τό μέν πάθος νοήσωσιν ἐκούσιον τῷ δέ κόσμῳ κηρύξωσιν ὅτι σύ ὑπάρχεις ἀληθῶς τοῦ Πατρὸς τό ἀπαύγασμα». Ὁ ἱερός ὑμνογράφος μᾶς τονίζει πῶς πρωταρχικός σκοπός τῆς «Μεταμορφώσεως» τοῦ Χριστοῦ μπροστά στους μαθητές του ἦταν νά τονώσει τήν πίστη τους, ἀφοῦ σέ λίγο τούς περίμεναν μεγάλα καί συγκλονιστικά γεγονότα. Σέ λίγες μέρες θά ἔβλεπαν τόν ἀγαπημένο τους διδάσκαλο ἀδύναμο πιά νά παραδίδεται στά χέρια τῶν παραινόμενων, νά καταδικάζεται καί νά

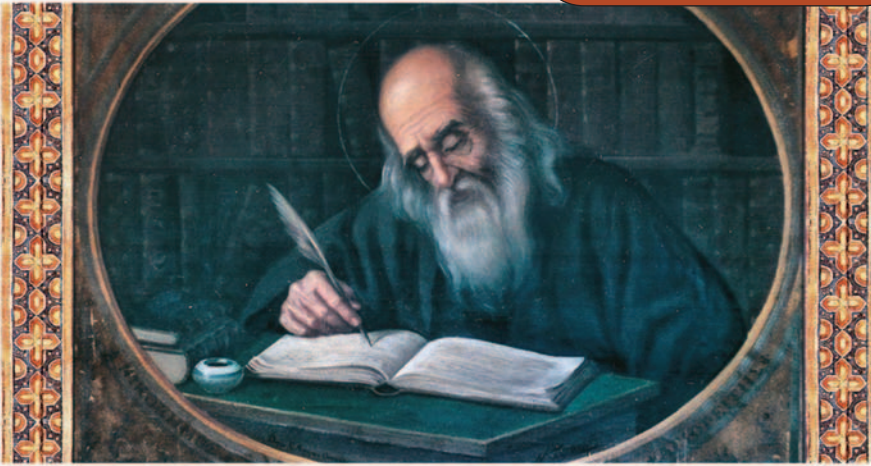
ὑπομένει φρικτό σταυρικό θάνατο. Αὐτό θά τούς τρομοκρατοῦσε καί θά διέλυε κάθε ἐλπίδα νά συνεχίσουν αὐτό γιά τό ὅποιο ἐκλήθησαν. Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι δέχτηκαν μία πρώτη ἐμπειρία τῆς θεότητος τοῦ Ἰησοῦ τή στιγμή πού τούς προσκάλεσε στό Ἀποστολικό λειτουργημα. Μέ ἓναν Λόγο του ὁ Χριστός ἄλλαξε ἀμέσως τή ζωή τους, «δεῦτε ὀπίσω μου» (Ματθ. δ', 19) τούς εἶπε καί ἀμέσως ἄφησαν τά πάντα καί Τόν ἀκολούθησαν. Τό πρόσωπό Του, ὁ Λόγος Του σαγήνευε τίς καρδιές τους καί ὁμολογοῦσαν: «οὐδέποτε οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος, ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος» (Ἰωάν ζ', 46). «Εὐρήκαμεν τόν Μεσσίαν» (Ἰωάν. α', 41) ὁμολόγησε ὁ Ἀπόστολος Φίλιππος. Αὐτόν γιά τόν ὅποιο ἔγραψε ὁ Μωυσῆς καί προφήτευσαν οἱ Προφῆτες, τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης βρισκόταν μπροστά τους. Ἡ καρδιά τους, τούς πληροφοροῦσε πῶς αὐτός δέν ἦταν ἀπ' αὐτόν τόν κόσμο. Μέ τή Μεταμόρφωση τώρα προχωροῦν σέ μία ἄλλη βαθύτερη ἐμπειρία. Ὅσο ἦταν δυνατόν στά ἀνθρώπινά τους μάτια, στή φθαρτή μεταπτωτική τους φύση, ὅσο μποροῦν νά ἀντέξουν «καθώς ἠδύναντο» βλέπουν τό φῶς τῆς θεότητος. Αἰσθάνονται τή θεία δόξα καί μακαριότητα καί ζητοῦν νά μείνουν σ' αὐτή τήν κατάσταση.

Ἡ ἐμπειρία ὅμως αὐτή τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων γιά τήν Ἐκκλησία ἔχει καί μία ἄλλη διάσταση. Ἐρχεται νά

μᾶς ἀποκαλύψει τὴν αἰώνια ἀξία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν τιμητικὴ θέση πού τοῦ δίνει ὁ Θεός. Ὁ κόσμος θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπο σήμερα σάν ἓνα παραγωγικὸ νούμερο μόνο. Τοῦ δίνει σημασία ὅσο αὐτός μπορεῖ νὰ ἐργάζεται γιὰ νὰ αἰσχροκερδίσει εἰς βάρος του οἱ ἀνώνυμοι πολυεκατομμυριούχοι τοῦ αἰῶνος τούτου. Σάν σταματήσῃ νὰ ἐξυπηρετεῖ τὰ συμφέροντά τους τὸν πετοῦν στό περιθώριο σάν ἄχρηστο σκουπίδι. Γιὰ τὸν Θεό ὅμως, δέν εἶναι ἔτσι τὰ πράγματα. Τό θαῦμα πού ἔκανε ὁ Χριστός καὶ ἀξίωσε τούς μαθητές του νὰ δοῦν τό μεταμορφωμένο Του πρόσωπο, φανερώνει πόσο ὁ Θεός τιμᾷ τὰ πλάσματά Του καὶ θέλει νὰ τὰ κάνει κοινωνούς τῆς δικῆς του δόξας. Οἱ πατέρες λένε πὼς ὁ Θεός θέλει νὰ κάνει τὸν ἄνθρωπο «Θεόν κατὰ χάριν». Αὐτό πού ἔχει ἀπὸ τὴ φύση του ὁ Θεός τό χαρίζει ἀπλόχερα στό δημιούργημά του. Ζωντανοί σ' αὐτό τὸν κόσμο οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι γνώρισαν τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, ὅσο μποροῦσε νὰ ἀντέξει ἡ καρδιά τους. Εἶδαν τό πρόσωπο τῆς θεότητας ὅσο τούς ἦταν δυνατόν. Εἶχαν πλέον τὴ βεβαιότητα πὼς ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ζήσει τίς ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ ἀπ' αὐτὴ τὴ ζωὴ. Μπορεῖ νὰ μετέχει τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ συνδοξάζεται μαζί μέ τὸν Θεό Πατέρα του. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὴ δυνατότητα νὰ ζήσει τὸν παράδεισο ἀπὸ τώρα. Μπορεῖ νὰ προγευτεῖ τὸν παράδεισο. Οἱ Ἅγιοι εἶχαν αὐτές τίς ἐμπειρίες. Εἶδαν τίς

ἄκτιστες ἐνέργειες τῆς θεότητας. Εἶχαν ἐμπειρία τοῦ ἀκτίστου φωτός, ὅπως οἱ ἀπόστολοι στὴ Μεταμόρφωση. Ὁ ἄνθρωπος μέσα στὴν Ἐκκλησία ἀγιάζεται σάν ὀλοκληρωμένη προσωπικότητα. Ἀγιάζονται ἡ ψυχὴ καὶ σῶμα. Μετά τὴν κοίμησή τους οἱ Ἅγιοι εἶναι μάρτυρες αὐτῆς τῆς κατάστασης. Ἡ Ἅγία ψυχὴ τους συνεχίζει νὰ ζεῖ στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ παρακαλεῖ γιὰ ὅλο τὸν κόσμο. Τὰ ἱερά λείψανά τους προσκυνούμενα ἀπὸ τούς πιστούς, ἀφοῦ εἶναι ποτισμένα ἀπὸ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ, γίνονται πηγὴ θαυμάτων καὶ θείων δωρεῶν. Ἀκόμη μποροῦμε νὰ ποῦμε μέ βεβαιότητα, πὼς ἡ αἰώνια μετοχὴ τοῦ ἀνθρώπου στὴ δόξα τοῦ Θεοῦ δέ θὰ εἶναι κατάσταση πού θὰ προκαλεῖ κορεσμό καὶ κόπο, ἀλλὰ θὰ εἶναι πηγὴ αἰώνιας χαρᾶς. Στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄνθρωπος θὰ πορεύεται ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν καὶ θὰ ἀπολαμβάνει συνεχῶς τὴ θέα τοῦ Προσώπου τοῦ Θεοῦ.

Ἀξίζει λοιπὸν νὰ προβληματιστοῦμε καὶ νὰ καταλάβουμε πὼς καὶ γιὰ ἐμᾶς «καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι». Καλὸν εἶναι νὰ παραμείνουμε στὴν ἐν Χριστῷ ζωὴ. Καλὸν καὶ συμφέρον γιὰ ἐμᾶς εἶναι νὰ παραμείνουμε ἐνωμένοι μέ τὴν Ἅγία μας Ἐκκλησία, στὴν ἀπόλαυση τῆς ἐν Χριστῷ μετάνοιας, κοινωνοῦντες τοῦ Παναγίου Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ μας, γιὰ νὰ καταστοῦμε κληρονόμοι τῆς Ἐπουρανίου Του Βασιλείας. Ἀμήν.

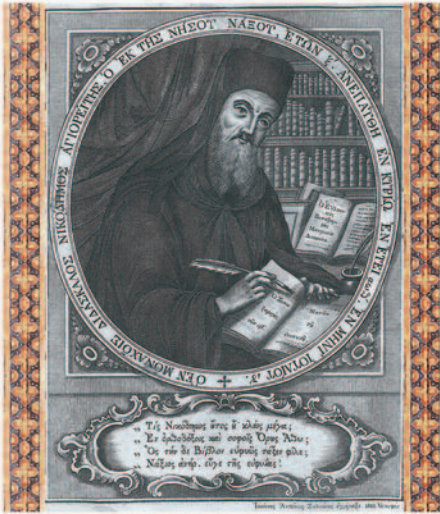
Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης

Ὁ κορυφαῖος τῶν Κολλυβάδων Πατέρων
τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας

Γιὰ νὰ μπορέσει ἓνας λαὸς νὰ ἐπιβιώσει μετὰ ἀπὸ τέσσερις αἰῶνες σκλαβιάς, καὶ μάλιστα σκλαβιάς ἰδιαίτερος σκληρῆς καὶ βάρβαρης, πρέπει νὰ διαθέτει ἰσχυρὲς πνευματικὲς ἀντιστάσεις καὶ νὰ βιώνει ζωντανὰ τὴ βοήθεια καὶ τὴ Χάρη τοῦ Παναγάρχου Τριαδικοῦ Θεοῦ. Χωρὶς αὐτὲς τὶς πνευματικὲς ἀντιστάσεις καὶ χωρὶς τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, τὰ σχεδὸν τετρακόσια χρόνια ὀθωμανικοῦ ζυγοῦ ποὺ ἔζησε ὁ Ἑλληνισμὸς θὰ μπορούσαν νὰ τὸν ὀδηγήσουν σὲ ὀλοκληρωτικὸ ἀφανισμὸ ἢ ἔστω σὲ ἀπώλεια τῆς ὀρθόδοξης χριστιανικῆς ταυτότητός του. Καὶ τοῦτο, διότι καθ' ὅλη αὐτὴ τὴ μακραίωνη ἱστορικὴ περίοδο

Πρωτ. Μιχαὴλ Βοσκοῦ

ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπικρατοῦσε πυκνὸ πνευματικὸ σκοτάδι, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ κίνδυνος τοῦ ἐξισλαμισμοῦ ἦταν μιὰ συνεχῆς φοβερὴ ἀπειλή. Ταυτοχρόνως ἡ ὀρθόδοξη χριστιανικὴ ταυτότητα κινδύνευε καὶ ἀπὸ τὸν Παπισμὸ καὶ ἀπὸ τὸν Προτεσταντισμὸ. Τὴν πνευματικὴ ἀντίσταση τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀπέδειξε μὲ τὸν πλέον περιτράνο τρόπο τὸ πλῆθος τῶν νεομαρτύρων, ποὺ προτίμησαν νὰ θυσιάσουν τὴν ἐπίγεια ζωὴ τους, γιὰ νὰ μὴν ἀρνηθοῦν τὴν πίστη τους στὸν ἀληθινὸ Θεό. Τὴν ἀπέδειξε, ἐπίσης, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐνίσχυσε στὸ μεγαλύτερο δυνατὸ βαθμὸ καὶ ὁ μεγάλος ἀριθμὸς φωτισμένων Διδασκάλων τοῦ Γένους ποὺ ἔδρασαν σ' αὐτὰ τὰ δύ-

σκολα καὶ σκοτεινὰ χρόνια.

Ἀνάμεσα στοὺς Διδασκάλους τοῦ Γένους, ποὺ ἔδρασαν κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας, ξεχωρίζουν οἱ φιλοκαλικοὶ Πατέρες, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν γνωστοὶ στὴν Ἱστορία μὲ τὸ ὄνομα Κολλυβάδες. Νὰ ὑπενθυμίσουμε ἐν προκειμένῳ, ὅτι ἡ ὀνομασία Κολλυβάδες ὑπῆρξε ἀρχικῶς εἰρωνικὸ καὶ χλευαστικὸ παρωνύμιο. Οἱ λεγόμενοι Κολλυβάδες Πατέρες ὑπῆρξαν οἱ φωτισμένοι ἀναμορφωτὲς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, οἱ ὁποῖοι κράτησαν ζωντανὴ κατὰ τὰ μαῦρα χρόνια τῆς σκλαβιάς τὴν ἡσυχαστικὴ παράδοση τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καὶ τῶν λοιπῶν Ἠσυχαστῶν Πατέρων τοῦ 14ου αἰῶνος. Τὰ κύρια θέματα, γὰ τὰ ὁποῖα ἀγωνίστηκαν μὲ σθένος, ἦταν τὸ θέμα τῶν μνημοσύνων (ἐξ οὗ καὶ ἡ ὀνομασία Κολλυβάδες) καὶ τὸ θέμα τῆς συχνότητος τῆς Θείας Μετάληψης. Ὅσον ἀφορᾶ στὸ θέμα τῶν μνημοσύνων, ἐπέμεναν στὴν τέλεσή τους κατὰ τὴν ἡμέρα τοῦ Σαββάτου, ποὺ

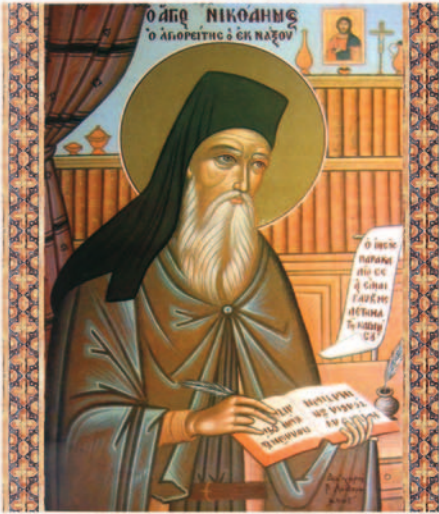
εἶναι ἡμέρα ἀφιερωμένη στους κεκοιμημένους, καὶ θεωροῦσαν ἐσφαλμένη τὴν τέλεση τους κατὰ τὶς Κυριακὲς, καθόσον καταστρατηγοῦνται τοιουτοτρόπως τὰ προνόμια τῆς Κυριακῆς ὡς ἀναστάσιμης ἡμέρας. Ὅπως κατὰ τὶς Κυριακὲς δὲν χωρεῖ αὐστηρὴ νηστεία καὶ δὲν ἐπιτρέπονται οἱ γονυκλισίες, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, τόνιζαν, δὲν πρέπει νὰ τελοῦνται οὔτε μνημόσυνα. Ὅσον ἀφορᾶ στὸ θέμα τῆς συχνότητος τῆς Θείας Μετάληψης, λόγω τῆς μακράωνης σκλαβιάς καὶ τῶν ποικίλων δυσκολιῶν ποὺ αὐτὴ προεκάλεσε ἐπεκράτησε ἡ πλανημένη ἀντίληψη, ὅτι οἱ πιστοὶ μποροῦν νὰ προσέρχονται στὴ Θεία Μετάληψη μόνον δύο ἢ τρεῖς φορές τὸν χρόνο ἢ στὴν καλύτερη περίπτωση κάθε σαράντα ἡμέρες. Οἱ Κολλυβάδες Πατέρες διεξήγαγαν τιτάνιους ἀγῶνες, γιὰ νὰ πολεμήσουν αὐτὴν τὴν πλάνη καὶ νὰ ἐπαναφέρουν τοὺς πιστοὺς στὴ συχνὴ Θεία Μετάληψη, μὲ τὶς ἀπαιτούμενες, ἐννοεῖται, προϋποθέσεις. Οἱ συγκεκριμένες ἀπόψεις τῶν Κολλυβάδων Πατέρων ἔγιναν ἀφορμὴ προκλήσεως μιᾶς μακροχρόνιας ἔριδας, ποὺ διήρκεσε μέχρι καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνος. Πέντε Πατριάρχες Κων/πόλεως κατέβαλαν μεγάλες προσπάθειες νὰ θέσουν τέρμα σ' αὐτὴν τὴν ἔριδα.

Ὁ κορυφαῖος τῶν Κολλυβάδων Πατέρων τῆς ἐποχῆς τῆς Τουρκοκρατίας ὑπῆρξε χωρὶς ἀμφιβολία ὁ

Ἄγ. Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης. Ξεχώρισαν, ἐπίσης, ἀνάμεσα στοὺς πολλοὺς ὁ Ἄγ. Μακάριος Νοταρᾶς καὶ ὁ Ἄγ. Ἀθανάσιος ὁ Πάριος. Ὁ Ἄγ. Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης ὑπῆρξε ὄντως λαμπρὸ φῶς μέσα στὸ βαθὺ πνευματικὸ σκοτάδι αὐτῆς τῆς τραγικῆς ἐποχῆς. Ὑπῆρξε ἓνας μοναδικὸς ἐκλαϊκευτῆς τῆς Ὁρθοδόξου θεολογίας, ὁ ὁποῖος ἀσχολήθηκε εἰς βάθος μὲ ὅλες τὶς πτυχές τῆς θεολογίας (Νηπητικὴ θεολογία, Λειτουργικὴ, Ὑμνολογία, Ἠθικὴ, Δογματικὴ, Ἐξομολογητικὴ, Κανονικὸ Δίκαιο) καὶ μᾶς ἄφησε ἓνα ὄγκωδέςτατο συγγραφικὸ ἔργο, ποὺ δύσκολα μπορεῖ κανεὶς νὰ συλλάβει μὲ τὸ μυαλὸ πῶς μπόρεσε νὰ τὸ φέρει εἰς πέρας μέσα σὲ τόσο δύσκολες ἱστορικὲς συνθῆκες. Ὑπῆρξε, ἐπίσης, ἓνας σπάνιος συνδυασμὸς πολυγραφωτάτου συγγραφέως καὶ μεγάλου ἀσκητοῦ. Κρατοῦσε μὲ τὸ ἀριστερό του χέρι τὸ κομποσχοῖνι καὶ μὲ τὸ δεξιὸ του χέρι τὸν κάλαμο, ὅπως σημειώνει ὁ μακαριστὸς λόγιος Μοναχὸς Θεόκλητος Διονυσιάτης, ἓνας ἐκ τῶν σημαντικότερων βιογράφων του. Διέθετε σπανιώτατη μνήμη σὲ συνδυασμὸ μὲ λαμπρὴ κρίση καὶ μοναδικὴ φιλοπονία, κάτι ποὺ μᾶς ὑπενθυμίζει τὸν Ἱερὸ Χρυσόστομο καὶ τὸν Ὠριγένη. Παρὰλλήλως, ὅμως, διεξῆγε σκληροὺς ἀσκητικὸς ἀγῶνες, ὑπέβαλλε τὸν ἑαυτό του σὲ αὐστηρότατη νηστεία καὶ ἀσκεῖτο στὴ ἀδιάλειπτη νοερὰ προσευχῇ.

Ἡ μεγαλύτερη ἀρετὴ τοῦ κορυφαίου αὐτοῦ Πατρὸς καὶ Διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας μας ὑπῆρξε, ὅπως θὰ δοῦμε καὶ στὴ συνέχεια, ἡ μεγάλη του ταπείνωση. Ἦταν τέτοια ἡ ταπείνωση του, ποῦ, ἐνῶ ὀλοκλήρωνε πολὺχρονη κοπιαστικὴ ἐργασία, δὲν ἤθελε νὰ φαίνεται ὅτι ἦταν δική του ἐργασία. Προτιμοῦσε νὰ φαίνεται ὡς ἐργασία ἄλλων. Αὐτὸ τὸ γεγονὸς εἶναι ἀπὸ μόνου του ἀρκετὸ νὰ μᾶς ἀποδείξει, ὅτι ὁ Ἄγ. Νικόδημος εἶχε ὄντως πνεῦμα Θεοῦ. Ὅπως ὅλοι οἱ Ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀντιμετώπισε καὶ αὐτὸς κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐπίγειας ζωῆς του πάμπολλους πειρασμοὺς καὶ δοκιμασίες, τὶς ὁποῖες ὑπέμεινε ἀγόγγυστα. Ὁ μεγαλύτερός του πειρασμὸς ἦταν οἱ ἀναρίθμητες συκοφαντίες καὶ κατηγορίες ποὺ ἐκτοξεύθηκαν εἰς βάρος του, κατηγορίες ἀκόμη καὶ ἐπὶ κακοδοξία. Οἱ εἰς βάρος του κατηγορίες δὲν τερματίστηκαν μὲ τὸν ὀσιακὸ του θάνατο, ἀλλὰ συνεχίστηκαν καὶ μετὰ θάνατον. Ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν ἐπίσημη ἀγιοκατάταξή του, ποὺ ἐγίνε ἀπὸ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τὸ 1955, ὁ Χρῆστος Γιανναρᾶς τὸν κατηγοροῦσε γιὰ ἀπροκάλυπτο ἐκδυτικισμό, θεωρώντας τὸν ὡς συνεχιστὴ δῆθεν τῆς θεολογίας τοῦ Ἱεροῦ Αὐγουστίνου, τοῦ Ἀνσέλμου Καντερβουρίας καὶ τοῦ Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτη!

Ὁ Ἄγ. Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης γεννήθηκε στὴν ἀγιοτόκο Νάξο τὸ

σωτήριο έτος 1749 και τὸ κοσμικὸ του ὄνομα ἦταν Νικόλαος. Ἡ μητέρα του Ἀναστασία ἦταν μιὰ εὐσεβεστάτη γυναίκα, πὸν ἀργότερα ἔγινε μοναχὴ στὴν Πάτμο καὶ ἔλαβε τὸ ὄνομα Ἀγάθη. Διαθέτοντας, ὅπως προαναφέραμε, μοναδικὰ φυσικὰ χαρίσματα (ὀξύνοια, μοναδικὴ μνήμη καὶ φιλομάθεια) διδάχθηκε τόσο τὴ θύραθεν παιδεία ὅσο καὶ τὰ ἱερὰ γράμματα ἐν πρώτοις στὴ σχολὴ τῆς ἰδιαιτέρας του πατρίδος τῆς Νάξου, ὅπου εὐρίσκετο ὑπὸ τὴν προστασία τοῦ Ἐπισκόπου τοῦ νησιοῦ, καὶ ἐν συνεχείᾳ στὴν περίφημη Εὐαγγελικὴ Σχολὴ τῆς Σμύρνης. Σ' αὐτὴν τὴ Σχολὴ φοίτησε γιὰ πέντε χρόνια καὶ εἶχε συμφοιτητές του τοὺς μετέπειτα Πατριάρχες Κων/πόλεως Νεόφυτο τὸν Ζ' καὶ Ἁγ. Γρηγόριο τὸν Ε'. Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς θεολογικὲς του σπουδὲς ἐνετρώφησε εἰς βάθος στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γραμματεία, ἔμαθε ἀπταιστως τὰ Λατινικά, τὰ Ἰταλικά καὶ τὰ Γαλλικά, ἐνῶ πιθανῶς ἐγνώριζε καὶ τὴν Ἑβραϊκὴ γλῶσσα. Σὲ μιὰ ἐποχὴ πὸν ἡ Ὁρθό-

δοξὴ θεολογία κυριαρχεῖτο ἀπὸ δύο βασικά θρησκευτικὰ ρεύματα, τὸ προτεσταντικὸ καὶ τὸ ρωμαιοκαθολικὸ, ὁ Ἁγ. Νικόδημος ἐξετίμησε τοὺς θησαυροὺς τῆς Ὁρθοδοξίας, τοὺς ὁποίους ἀνέδειξε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς του μὲ τὸ ὀγκωδέστατο συγγραφικὸ του ἔργο.

Μὲ τὴν ἄρτια καὶ πολὺπλευρὴ μόρφωση πὸν ἀπέκτησε θὰ μπορούσε, παρὰ τὸ νεαρὸ τῆς ἡλικίας του, νὰ ἀναλάβει τὴ διεύθυνση τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς τῆς Σμύρνης, νὰ ἀκολουθήσει ἀκαδημαϊκὴ καριέρα καὶ νὰ διαπρέψει. Ὅστόσο, τὸν κέρδισε ἡ ἡσυχαστικὴ ζωὴ. Καθοριστικὴ ὑπῆρξε πρὸς τοῦτο ἡ γνωριμία του μὲ ἁγιορεῖτες Κολλυβάδες Πατέρες, κυρίως, ὅμως, ἡ ἀδελφικὴ του σχέση μὲ τὸν Ἁγ. Μακάριο Νοταρᾶ, πρῶην Μητροπολίτη Κορίνθου. Μὲ τὸν Ἁγ. Μακάριο συναντήθηκε στὴν Ἰδρα καὶ συμφώνησαν ν' ἀγωνιστοῦν ἀπὸ κοινοῦ γιὰ τὸν φωτισμὸ τοῦ ὑποδοῦλου γένους. Ἐχοντας λάβει ὀριστικά, λοιπόν, τὶς ἀποφάσεις του γιὰ τὴν παραπέρα πορεία τῆς ζωῆς του, ἀνεχώρησε γιὰ τὸ Ἅγιον Ὄρος σὲ ἡλικία 26 ἐτῶν (1775) καὶ ἐγκατεβίωσε στὴν ἀσκητικὴ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου, ὅπου κατὰ τὴ μοναχικὴ του κουρὰ ἔλαβε τὸ ὄνομα Νικόδημος. Στὴ Μονὴ Διονυσίου εἶχε τὴ μεγάλη εὐλογία νὰ ἔχει στὴ διάθεσή του μιὰ πλουσιώτατη Βιβλιοθήκη, ἡ ὁποία διέθετε πλῆθος ἀνεκδῶτων χειρογράφων. Τὸ 1777 ἐπεσκέφθη τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ τὴ

Μονή Διονυσίου ὁ Ἅγ. Μακάριος Νοταρᾶς καὶ ἔλαβαν ἀπὸ κοινοῦ τὴ μεγάλη ἀπόφαση νὰ προχωρήσουν σὲ ἐκδόσεις βιβλίων, γιὰ νὰ στηριξοῦν πνευματικὰ τὸ ὑπόδουλο γένος. Ἡ ἀρχὴ ἔγινε μὲ τὴ «Φιλοκαλία» καὶ τὸν «Εὐεργετινὸν». Ὁ Ἅγ. Μακάριος παρέδωσε στὸν Ἅγ. Νικοδήμου τὰ χειρόγραφα αὐτῶν τῶν δύο μοναδικῆς ἀξίας συλλογῶν κειμένων, μὲ σκοπὸ νὰ τὰ διορθώσει καὶ νὰ τὰ ἐκδώσει. Ἡ «Φιλοκαλία» καὶ μαζὶ μ' αὐτὴν ἡ ἡσυχαστικὴ παράδοση καὶ ἡ νοερὰ προσευχὴ ἐπανῆλθαν σὺν Θεῷ στὸ προσκήνιο. Δικαίως, λοιπόν, ὁ Ἅγ. Νικοδήμος καὶ ὁ Ἅγ. Μακάριος θεωροῦνται κορυφαῖοι φιλοκαλικοὶ Πατέρες. Μὲ τὴ διόρθωση καὶ τὴν ἐκδοση τῆς «Φιλοκαλίας» ὁ Ἅγ. Νικοδήμος ἀνεδείχθη ὁ μεγαλύτερος Νηπιτικὸς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ του καὶ ἐντεῦθεν (π. Θεόκλητος Διονυσιάτης). Παρὰ τοὺς τεραστίους κόπους, στοὺς ὁποίους ὑπεβλήθη γι' αὐτὴν τὴν ἐκδοση, δὲν χρησιμοποίησε τὸ ὄνομά του, προτιμώντας τὴν ἀνωνυμία. Τὴν ἐκδοση τῆς «Φιλοκαλίας» στὰ ἑλληνικὰ ἀκολούθησε ἡ μετάφραση τῆς στὰ σλαβωνικὰ ἀπὸ τὸν ρῶσο Ὅσιο Παΐσιο Βελιτσκόφσκυ, ποὺ ἦταν σύγχρονος καὶ πιθανώτατα φίλος τοῦ Ἅγ. Νικοδήμου.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ χειρόγραφα τῆς «Φιλοκαλίας» καὶ τοῦ «Εὐεργετινοῦ» ὁ Ἅγ. Μακάριος ἔδωσε στὸν Ἅγ. Νικοδήμου καὶ χειρόγραφο μὲ τὸ κείμενο «Περὶ συνεχοῦς θείας Μεταλήψεως», ὥστε νὰ τὸ συμπληρώσει καὶ νὰ τὸ ἐτοιμάσει γιὰ ἐκδοση.

Τὸ ἀρχικὸ βιβλίον ἦταν 173 σελίδες καὶ μὲ τὶς συμπληρώσεις τοῦ Ἅγ. Νικοδήμου ἔφθασε τὶς 343. Ἡ ἐκδοση τοῦ συγκεκριμένου βιβλίου προεκάλεσε, ὅπως ἀναφέραμε πρὶν πάνω, μεγάλο σκάνδαλο μεταξὺ τῶν ἁγιορειτῶν μοναχῶν. Μάλιστα σὲ μεταγενέστερο στάδιο ἓνας μοναχὸς ἀπέστειλε ἐπιστολὴν στὸν Πατριάρχην Προκόπιον μὲ τὰ χεῖριστά λόγια γιὰ τὸ συγκεκριμένο βιβλίον. Ὁ Πατριάρχης κατεδίκασε συνοδικῶς τόσο τὸ βιβλίον ὅσο καὶ τὸν Ἅγ. Μακάριο Νοταρᾶ, ὁ ὁποῖος ἐθεωρήθη ὡς ὁ συγγραφεὺς του. Παραλλήλως ἀφορίζε κάθε πιστό, ποὺ θὰ ἀπεφάσιζε νὰ τὸ διαβάσει. Ὁ Ἅγ. Νικοδήμος θεωρήθηκε λίγο πολὺ ὡς αἰρετικὸς. Παρὰ τὶς ἀντιδράσεις φωτισμένων ἁγιορειτῶν πατέρων, ἡ ἄδικη καὶ ἀντικανονικὴ ἀπόφαση τοῦ Πατριάρχου Προκοπίου ἤρθη μόνον μετὰ τὴν ἀνοδο στὸν Πατριαρχικὸ θρόνον τοῦ Νεοφύτου Ζ'. Ὡστόσο, οἱ δοκιμασίες καὶ οἱ πειρασμοὶ τοῦ Ἁγίου θὰ ἔχουν συνέχεια. Παρ' ὅλους τοὺς πειρασμοὺς καὶ τὰ σκάνδαλα, ποὺ συνόδευσαν τὴν ἐκδοση τοῦ συγκεκριμένου βιβλίου, ἡ ἐπίδραση ποὺ ἔκτοτε ἄσκησε στὴ ζωὴ τῶν Χριστιανῶν ὑπῆρξε τεράστια. Ἐγίνε ἀφορμὴ νὰ σταματήσει μιὰ κάκιστη καὶ πλανεμένη συνήθεια ὡς πρὸς τὸ θέμα τῆς συχνότητος τῆς Θείας Κοινωνίας, μιὰ πλανεμένη συνήθεια ποὺ δυστυχῶς μέχρι τὶς μέρες μας ἔχει τὰ κατάλοιπά της.

(συνεχίζεται)

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΑΓΙΑΣΜΟΣ

Ἐπισκόπου
Καρπασίας κ. Χριστοφόρου

(συνέχεια
ἀπό προηγούμενο τεύχος)

Μέ τή βίωση τοῦ «Μυστηρίου τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ» ὁ πιστός ζεῖ μία νέα ζωή, τήν ἐν Χριστῷ ζωή, τή ζωή τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ζωή αὐτή καλεῖται καί εἶναι ὁ ἁγιασμός. Ἐξάλλου γι' αὐτόν ἀκριβῶς τόν λόγο ὁ Χριστός ἔγινε ἄνθρωπος καί ἔκανε τήν Ἐκκλησία δικό Του σῶμα, γιά νά κάμει τούς ἄνθρώπους μετόχους τῆς θείας ζωῆς καί ἀγιότητάς Του. Διά τῆς θείας ζωῆς ὁ ἄνθρωπος ἐλευθερώνεται ἀπό τόν νόμο τῆς ἁμαρτίας καί

τοῦ θανάτου καί καθίσταται μέτοχος τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ, δηλαδή τῆς ἀρετῆς, ἡ ὁποία ὡς κατάσταση ψυχική, πού μεταδίδεται καί στό σῶμα, τόν δικαιώνει ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καί τῶν συνανθρώπων του¹. Ἡ ζωή αὐτή δέν εἶναι μία ἠθικο-λογική κατάσταση, μία ἠθική, ἀλλά ἀποτελεῖ τήν ἐσωτερική μεταμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου, τή σωτηρία (πνευματική ὀλοκλήρωση)· γι' αὐτό καί ὁ Ἀπόστολος Παῦλος τονίζει ὅτι ὁ Χριστός «ἐγενήθη ἡμῖν σοφία ἀπό Θεοῦ,

¹ Ρωμ. η', 2: «Ὁ γάρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἠλευθέρωσέ με ἀπό τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καί τοῦ θανάτου». Ρωμ. η', 10: «εἰ δέ Χριστός ἐν ὑμῖν, τό μέν σῶμα νεκρόν δι' ἁμαρτίαν, τό δέ πνεῦμα ζωή διά δικαιοσύνην».

δικαιοσύνη τε καί ἁγιασμός καί ἀπολύτρωσις»². Ἡ ἀπολύτρωση αὐτή δέν ἀφορᾷ μόνο τήν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλά κυρίως τὴ μετοχὴ στή χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, πού ἀποτελεῖ τὸν ἁγιασμό³. Συνεπῶς, ὁ ἁγιασμός, ἡ σωτηρία, προϋποθέτει τὴ συνέργια καὶ σύμπραξη τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐλεύθερη θέληση κάθε ἀνθρώπου, πού ἐπιλέγει νά εἶναι μέλος τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι, ὁ ἄνθρωπος μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴν συνέργια καλλιεργεῖ τῆς ἀρετῆς μέ πρώτη τὴν πίστη, στή συνέχεια τὴν ἐλευθερία, τὴν ἀγάπη, τὴν ἐνότητα, τὴν ἐλεημοσύνη (φιλανθρωπία), τὴν προσευχή, τὴν ταπεινοφροσύνη, τὴν ἐλπίδα, τὴν ὑπομονή, τὴ φιλαλληλία κ.λπ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος προτρέπει τὸν ἀγωνιζόμενο πιστό: «Σὺ δέ, ὡς ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, ταῦτα (τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν αἵρεσιν) φεῦγε· δίωκε δέ δικαιοσύνην (ἀρετὴν) εὐσέβειαν, πίστιν, ἀγάπην,

ὑπομονήν, πραότητα. Ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως· ἐπιλαβοῦ τῆς αἰωνίου ζωῆς, εἰς ἣν καὶ ἐκλήθης»⁴.

Μέ τὴν Εὐχαριστιακὴ Σύναξη, τὴν καθ' αὐτὸ Ἐκκλησία, ὅπου ἐπιτυγχάνεται ὁ ἁγιασμός μας, συνδέεται ἄμεσα ὁ Ἐπίσκοπος καὶ οἱ Ἅγιοι μίας τοπικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Θεία Εὐχαριστία, ἡ ὁποία τελεῖται ἀπὸ τὸν ἕνα Ἐπίσκοπο τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας ἢ τὸν Ἱερέα ἐκπρόσωπό του, εἶναι τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία. Ἡ κάθε τοπικὴ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τμῆμα ἢ καλύτερα μέρος τοῦ ὅλου, καθολικῆς Ἐκκλησίας, διότι στή Θεία Εὐχαριστία (Εὐχαριστιακὴ Σύναξη τῶν πιστῶν) ὁ Χριστός, ὡς ἡ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας γίνεται σάρκα καὶ ἐνώνεται μυστικά-μυστηριακά μέ τοὺς πιστοὺς Του, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ ἕνα εὐλογημένο Σῶμα Του.

(συνεχίζεται)

² Α' Κορ. α', 30.

³ Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Ἑρμηνεία εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν, Ὁμιλία ΙΖ', δ', PG 63, 133: «Τὸν γὰρ ἅγιον οὐχ ἡ τῶν ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγὴ ποιεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος παρουσία, καὶ ὁ τῶν ἀγαθῶν ἔργων πλοῦτος».

⁴ Α' Τιμ. στ', 11-12

Ἀποσπάσματα ἀπό τόν Ἐυεργετινό

Ἐπιμέλεια: Πρωτ. Κωνσταντίνου Π. Κωνσταντίνου
Θεολόγου

Πῶς πρέπει οἱ διάφοροι ἀδελφοί πού μένουν μαζί, νά διορθώνουν ὁ ἕνας τόν ἄλλο, ὅταν πέφτουν σέ διάφορα σφάλματα; Πότε καί σέ ποιά σφάλματα πρέπει νά σιωποῦν, καί πότε καί σέ ποιά νά μιλοῦν καί νά μήν τά κρύβουν;

Εἶπε ὁ ἀδελφός:

Ἄν σφάλλει κάποιος ἀπό τούς ἀδελφούς πού εἶναι μαζί μου ἢ ἀπό τούς ἴδιους τούς ἀρρώστους, ὅταν θέλω νά τόν διορθώσω, νά τοῦ μιλήσω αὐστηρά, ἢ πρέπει νά τοῦ βάλω μετάνοια; Ἄν ὀργιστεῖ καί φύγει ἀπό τό νοσοκομεῖο, τί νά κάνω; Γενικά γιά ποιά ἁμαρτήματα πρέπει νά βάζω μετάνοια; Διότι ἡ ὑπερηφάνεια καί ἡ ἐξουσία σκοτίζουν τόν νοῦν καί δέν ἀφήνουν κανένα νά αὐτοκατηγορηθεῖ καί νά βάλει στόν ἀδελφό μετάνοια. Ἄν πάλι βάλει κανείς με-

τάνοια, ἔρχεται ἀμέσως ἡ κενοδοξία καί φουσκώνει ἀπό ὑπερηφάνεια σ' αὐτόν πού ἔβαλε μετάνοια, ὅτι τάχα ἔκανε καλόν ἔργον.

Ὁ Γέροντας ἀπάντησε:

Ἦταν εἶσαι ταραγμένος νά μην πεῖς τίποτε. Διότι τό κακό δέν γεννᾷ καλό ἐκεῖνο, δηλαδή, πού λέγεται μέ ταραγμένη καρδιά δέν ἀναπαύει αὐτόν πού τό ἀκούει, οὔτε τόν διορθώνει. Νά μακροθυμήσεις λοιπόν μέχρι νά ἡρεμήσει ὁ λογισμός σου καί τότε νά μιλήσεις εἰρηνικά. Καί

ἂν μὲν ὁ ἀδελφός πειστεῖ, ἔχει καλῶς, ἂν πάλι δέν πειστεῖ, πές του: ἂν θέλεις, τό λέω στόν Ἡγούμενο, καί ἄς κάνουμε αὐτό πού θά κρίνει σωστό καί ἔτσι ἡσυχάζεις. Ἐάν ὁμως φύγει ὀργισμένος, νά τό πεις στόν Ἡγούμενο καί ἐκεῖνος θά τοῦ ἐπιβάλει τιμωρία. Στήν περίπτωση αὐτή νά μή τοῦ βάλεις μετάνοια, διότι τοῦ γεννᾶς ὑποψία ὅτι ἔσφαλές πραγματικά μέ τό νά τοῦ μιλήσεις ἔτσι καί θά σέ πολεμᾷ περισσότερο.

Γιά δέ τοῦς ὑπόλοιπους ἀδελφούς, πού δέν εἶναι ὑπό τήν ἐπιβλεψή σου στήν ἴδια ὑπηρεσία, ὅπου βλέπεις σφάλμα, κάμνε γρήγορα αὐτό πού πρέπει. Ἐάν εἶναι μεγάλο τό σφάλμα σου, βάλε μετάνοια στόν ἀδελφό ἂν πάλι εἶναι μικρόν, νά τοῦ πεις μέ τό στόμα: συγχώρεσέ με, ἀδελφέ, καί νοερά, μέ τήν καρδιά σου, βάλε του μετάνοια. Νά προφυλάσσεσαι πάρα πολύ ἀπό τήν ὑπερηφάνεια καί τό δικαίωμα τῆς ἐξουσίας, διότι αὐτά τά δύο δέν ἀφήνουν τόν ἄνθρωπο νά προκόψει. Ἀκόμη καί ἀπό κενοδοξία μπορεῖ κανεῖς νά βάλει μετάνοια. Ἐφοῦ λοιπόν ἀδιαφορήσεις γι' αὐτές τίς τρεῖς περιπτώσεις, τήν ὑπερηφάνεια, τό δικαίωμα τῆς ἐξουσίας καί τήν κενοδοξία, βάλε ὅπου πρέπει μετάνοια μέ ταπείνωση, μέ φόβο Θεοῦ καί μέ διάκριση. Κᾶνε ὅ,τι μπορεῖς καί θά σέ βοηθᾷ ὁ Θεός, μέ τίς εὐχές τῶν Ἁγίων Του Πατέρων. Σέ Αὐτόν πρέπει κάθε δόξα, τιμή καί προσκύνηση καί τώρα καί πάντοτε.

Μία ανάσα τῆς ψυχῆς

Νίκης Τρακοσιῆ
Φιλολόγου

Η ζωή εἶναι γεμάτη περιπέτειες καί ἀνατροπές, γεγονός πού ἡ σύγχρονη κατάσταση ἐπιβεβαιώνει συνεχῶς καί δέν μᾶς ἀφήνει νά τό ξεχάσουμε καθόλου. Εἶναι στιγμές πού ἡ μόνη διέξοδος στίς δυσκολίες πού μᾶς περισφίγγουν εἶναι ἡ διέξοδος πρὸς τόν οὐρανό, πρὸς τόν Κύριο. Αὐτό τόν δρόμο δέν μπορεῖ κανεὶς νά τόν κλείσει. Οἱ πιστοὶ ζοῦν μέ αὐτή τήν ἐλπίδα, καί βρίσκουν ἀνακούφιση, ὅσο κι ἂν μᾶς περισφίγγουν οἱ κίνδυνοι καί ὁ φόβος. Πάντα ἔτσι ἦταν καί ὁ καθένας ἔχει τίς προσωπικές του ἐμπειρίες.

Σέ ἀσφυκτικό κλοιό θλίψεων βρέθηκαν καί ἄνθρωποι ἐκλεκτοί, πού μᾶς ἄφησαν ὑπόδειγμα πίστεως καί ἀγωνιστικότητας. «Ἐξελοῦ με, Κύριε»! Βγάλε με

ἀπό τήν κατάσταση τῆς θλίψεως καί τοῦ ἀδιεξόδου Κύριε, προσευχόταν μέ δύναμη καί ὁ ἐκλεκτός τοῦ Θεοῦ Δαβίδ, ὅταν τόν περιέσφιγγαν οἱ κίνδυνοι ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του. «Ἐλευθέρωσε με γιατί σέ Σένα καταφεύγω μέ πίστη καί προσιμονή. Δέν ὑπάρχει κανεὶς ἄλλος γιά νά ἀπευθύνω τήν παράκλησή μου». Μ' αὐτό τόν τρόπο ἀπευθύνεται ὁ Δαβίδ καί στόν Ψαλμό 142 πού ἀκοῦμε συχνά: Στόν Ἑξάψαλμο, τό Ἀπόδειπνο, τοὺς Παρακλητικούς κανόνες...

Ὁ Δαβίδ, ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ, γιά τόν ὁποῖο ὁ ἴδιος ὁ Κύριος λέγει «εὗρον ἄνδρα κατά τήν καρδίαν μου ὅς ποιήσει πάντα τά θελήματα μου» βρίσκεται σέ θλίψη μεγάλη. Αἰσθάνεται νά τόν ἔχουν περικυκλώσει ἀσφυκτικά οἱ κίνδυνοι, ἀφοῦ ὁ γιός τοῦ Ἀβεσσα-

λώμ είχε επαναστατήσει έναντίον του και τόν καταδίωκε μέ τόν στρατό τῶν επαναστατῶν, πού μάζεψε μέ τίς κολακειές και τίς ὑποσχέσεις του. Ὁ Δαβίδ ἀποφεύγει κάθε σύγκρουση μέ τόν Ἀβεσσαλώμ, γιατί δέν θέλει νά συγκρουστεῖ μέ τό παιδί του και φεύγει μακριά, γιά νά μήν γίνει αἱματοχυσία στήν ἱερή πόλη, τήν Ἱερουσαλήμ.

Ἡ ψυχὴ του πονεμένη και ταραγμένη, ἐκφράζεται μέσα ἀπό ψαλμούς γεμάτους πίστη και ἐλπίδα στόν Θεό. Δέν ξεχνᾷ ὁ Δαβίδ ὅτι παλιά ἀμάρτησε και ἕνας ἀπό τούς Ψαλμούς μετανοίας εἶναι και ὁ 142. Ἀλλά ἡ πραγματική μετάνοια και ταπείνωση τοῦ δίνει και τήν παρηγορία πρὸς τόν Κύριο.

Γι' αὐτό και σάν παιδί πού ζητᾷ ἀπό τόν στοργικό πατέρα, νά σκύψει γιά νά ἀκούσει τί θέλει νά τοῦ πεί στό αὐτί, ἀρχίζει τήν προσευχή του: «Κύριε, εἰσάκουσον τῆς προσευχῆς μου, ἐνώτισαι τήν δέησίν μου... και μή εἰσέλθης εἰς κρίσιν μετά τοῦ δούλου σου, ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν». Τό ξέρω Κύριε, ὅτι μπροστά στήν δικαιοσύνη και τήν κρίση σου δέν ἔχω δικαίωμα νά ζητήσω τίποτε. Κα-

νένας δέν μπορεῖ νά βγεῖ δικαιωμένος, ἂν χρησιμοποήσεις τή δίκαιη κρίση σου. Ὅμως τώρα, γνωρίζεις τήν ἀθωότητά μου. Ἄκουσε μέ λοιπόν, και βοήθησε μέ.

«Ὅτι κατεδίωξεν ὁ ἐχθρός τήν ψυχὴν μου». Ὁ Δαβίδ ἔχει ἐχθρούς ἀνθρώπους, ἀλλά ὅλα ὅσα ἐκφράζει ἡ πονεμένη ψυχὴ του ἀνάγονται και σέ ἕνα πνευματικό ἐπίπεδο. Ὁ ἐχθρός τῆς ψυχῆς μου «ἐταπείνωσεν εἰς γῆν τήν ζωὴν μου...». Πόσο ἐκφράζει τόν ἄνθρωπο πού, ἐνῶ ἔχει πόθους γιά μία ζωὴ πνευματικότερη, ἀνώτερη, ξεχνιέται, ὑποδουλώνεται, μεπερδεύεται σέ καταστάσεις και καταλήγει σέ τρόπο ζωῆς ἐντελῶς γήινο και ὑλιστικό, χωρίς πνευματικές ἀναβάσεις. Δέν εἴμαστε πλασμένοι γι' αὐτό τόν κόσμο μόνο και εἶναι πολύ επικίνδυνο νά ἀφηνόμαστε σέ καταστάσεις πού μᾶς κρατοῦν δεμένους μέ τά γήινα μόνο, σάν νά μήν ὑπάρχει ἡ ψυχὴ και οἱ δικές της ἀνάγκες και ἀπολαύσεις.

Ὁ Δαβίδ ἀπό πολύ νέος ἦταν ιδιαίτερα γενναῖος. Δέν φοβήθηκε τά ἄγρια ζῶα, ἀρκοῦδες, λιοντάρια, ἀντιμετώπισε τόν Γολιάθ, ἔκανε πολλούς πολέμους γιά νά ἀποκρούσει τούς ἐχθρούς

τοῦ λαοῦ του, πάντα νικηφόρους. Τώρα λέγει ταπεινωμένος «ἐν ἐμοί ἐταράχθη ἡ καρδιά μου». Ὅμως ἀντιδρᾷ στήν ἀθυμία μέ τόν σωστό τρόπο. «Ἐμνησθην ἡμερῶν ἀρχαίων, ἐμελέτησα ἐν πάσι τοῖς ἔργοις σου... διεπέτασα πρὸς σέ τὰς χεῖράς μου, ἡ ψυχή μου ὡς γῆ ἀνυδρὸς σοι». Θυμᾶται ὅσα ὁ Θεὸς ἔκανε σέ προηγούμενες περιπτώσεις, τὴν ἀγάπη, τὴν πρόνοια, τίς θαυμαστές ἐπεμβάσεις Του στή ζωή του. Γι' αὐτὸ ἀνυψώνει τὰ χέρια στόν οὐρανὸ μέ ἐλπίδα καί προσδοκία καί ζητᾷ ἀπὸ τόν Θεὸ τὴν ἐνίσχυση πού χρειάζεται. Σάν γῆ στεγνὴ ἢ ψυχὴ

του διψᾷ τὴ δροσιά τοῦ θεοῦ ἐλέους. Καί εἶναι βέβαιο ὅτι ἡ ψυχὴ πού διψᾷ τόν Θεὸ θά ξεδιψάσει πλούσια.

Ἔτσι μαθαίνουμε πῶς συμβαίνει κάποιοι ἄνθρωποι νά εἶναι τόσο δυνατοί, ὀπλισμένοι μέ ἄτρομο θάρρος, νά ἔχουν τόσα κατορθώματα. Ἔχουν τίς ὥρες τῆς λιποψυχίας καί τῆς δειλίας, ὅμως γνωρίζουν νά ἀνανεώνουν τίς δυνάμεις τους μέ τὴν καταφυγὴ στόν Θεό. Ἔμαθαν νά ἀκουμποῦν καί νά στηρίζονται στόν Θεό. Οἱ θλίψεις καί ἡ αἴσθησις τῆς ἀδυναμίας ἰσχυροποιῦν τὴν προσευχή, τὴν ἐξάρτηση ἀπὸ τόν Θεό, ἀλλά καί τὴν εὐγνωμοσύνη. Γιατί κάθε φορὰ οἱ ἀπαντήσεις τοῦ Θεοῦ ἐπιβεβαιώνουν τὴν ἄπειρη ἀγάπη Του γιὰ τὸ ἀγαπημένο, ἀδύνατο πλάσμα Του, τόν ἄνθρωπο.

«Ταχὺ εἰσάκουσόν μου, Κύριε, ἐξέλιπε τὸ πνεῦμα μου μὴ ἀποστρέψῃς τὸ πρόσωπόν σου ἀπ' ἐμοῦ» ἐπιμένει σάν παιδί ὁ Δαβίδ. Αἰσθάνεται ὅτι ἔχει ἐξαντληθεῖ, δέν ἔχει ἄλλες ἀντοχές. Ἐφτασε στό σημεῖο νά νομίζει ὅτι θά πεθάνει ἀπὸ τὴ θλίψη καί φωνάζει στόν μόνο Βοηθό: «μὴν στρέψῃς τὸ Πρόσωπό σου ἄλλοῦ, ὥστε νά μή μέ ἀκούσεις. Ἄκουσε μέ, ὅσο

κι ἂν εἶμαι ἁμαρτωλός καί ἀνάξιος». Μιλᾷ ὁ Δαβίδ τόσο ἀπλά, γιατί πιστεύει ὅτι ὁ Θεός εἶναι παρῶν, παρακολουθεῖ, ἐνδιαφέρεται γιά ὅ,τι τόν ἀπασχολεῖ.

«Νωρίς τό πρωῖ δῶσε νά αἰσθανθῶ τό ἔλεός σου, τήν θαυμαστή ἐπέμβαση στή ζωή μου, γιατί ἐγώ δέν ἐλπίζω σέ κανέναν ἄλλο». Ὡς βασιλιάς ὁ Δαβίδ εἶχε ἀνθρώπους κοντά του καί ὡς ἄρχοντας εἰλικρινής καί ἀγαθός ἀκολουθήθηκε ἀπό τόν δικό του στρατό. Ὅμως, δέν στηρίζεται σέ ἀνθρώπινη βοήθεια, γιατί δέν θέλει ἀνθρώπινες λύσεις σέ ἕνα τόσο σοβαρό πρόβλημα. Θέλει ὅλα νά γίνονται μέσα στό θέλημα τοῦ Θεοῦ πού πιστεύει ὅτι εἶναι ὁ μόνος Βοηθός Του. «Ἀκουστόν ποίησόν μοι τό πρωῖ τό ἔλεός σου, ὅτι ἐπί σοί ἤλπισα». Ἡ μεγάλη δύναμη τοῦ Δαβίδ εἶναι ἡ ἐπιμονή του στό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ζητᾷ σέ κάθε περίπτωση νά τοῦ ἀποκαλύπτει τήν ὁδὸ πού πρέπει νά πορεύεται, γιατί γνωρίζει ὅτι οἱ ἀνθρώπινες σκέψεις καί ἀποφάσεις συχνά καταλήγουν σέ λάθος δρόμο. Γι' αὐτό ἔγινε ὁ ἐκλεκτός βασιλιάς, πού γιά χάριη του ὁ Θεός ἔδωσε μεγάλες εὐλογίες σέ ὅλο τόν λαό.

Πόσο ἀξιοζήλευτος εἶναι ὁ Δαβίδ! Θέλει πραγματικά νά γνωρίζει καί νά προχωρεῖ στό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Τό αἴτημά του περιλαμβάνεται καί στίς προσευχές τῆς Ἐκκλησίας μας. «Γνώρισόν μοι Κύριε, ὁδόν, ἐν ἣ πορεύσομαι, ὅτι πρὸς σέ ἦρα τήν ψυχὴν μου». Λίγο πιό κάτω ἐπαναλαμβάνει «δίδαξόν με τοῦ ποιεῖν τό θέλημά σου, ὅτι σύ εἶ ὁ Θεός μου». Αὐτὴ ἄς εἶναι καί δική μας ἱκεσία καθημερινά. Ἐσύ εἶσαι ὁ Θεός μου, Ἐσένα θέλω νά ἀκολουθῶ. Μόνος μου χάνομαι, γι' αὐτό δίδαξε μέ, ὀδήγησέ με. «Τό πνεῦμα σου τό ἀγαθόν ὀδηγήσει μέ ἐν γῆ εὐθείᾳ». Ἡ πεποίθησή του ὅτι, ὅταν ὁ Θεός τόν καθοδηγεῖ, τότε μόνον πορεύεται σέ ἀσφαλῆ ὁδὸ καί δέν διατρέχει τόν κίνδυνο νά παρακτραπεῖ σέ δρόμο ἀντίθετο μέ τόν θεῖο νόμο, τοῦ δίνει αἶσθημα ἀσφάλειας. Στόν Θεό ἔχει παραδώσει τήν ὑπαρξή του.

Ἡ ὑποταγὴ στόν Θεό καί ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ δικοῦ Του νόμου ἦταν γιά τόν Δαβίδ στάση ζωῆς. «Ἐγὼ δοῦλός σου εἰμί». Δέν θέλει νά ἔχει «ἀνεξαρτησία», προτίμηση, νά στηρίζεται στόν ἑαυτό του. Μ' αὐτὴ τὴ δήλωση αἰτιολογεῖ καί τήν «ἀπαίτησή» νά

ἀναλάβει ὁ Θεός τή ζωή του, νά τόν ἐλευθερώσει ἀπό τά κακά πού τόν περισφίγγουν. Ζητᾶ νά τόν ἀναζωογονήσει ὁ Θεός, δίνοντας τό ἔλεός Του, ἀφοῦ ἀπομακρύνει καί ἐξολοθρεύσει τούς ἐχθρούς τῆς ψυχῆς του.

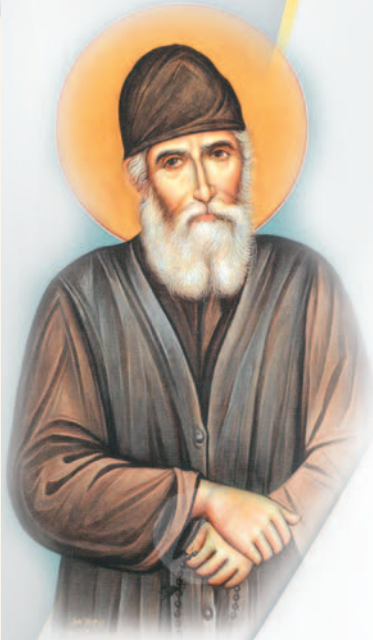
Μία ἀνάσα τῆς ψυχῆς εἶναι πάντα ἡ προσευχή καί ἡ συμμετοχή στή λατρεία τοῦ Θεοῦ. Ὅσο κι ἂν στήν ἐποχή μας θεωρήθηκε ἀπό κάποιους δευτερεύουσα ἢ καί ἐπικίνδυνη, δέν θά πάψει ποτέ νά εἶναι ἡ πρώτη ἀνάγκη καί ἡ πρώτη βοήθεια στόν ἄνθρωπο πού κουράζεται στόν καθημερινό ἀγώνα.

Ἀλλά ἡ προσευχή μας πρέπει νά γίνεται μέ ἐπίγνωση τῆς ἀναξιοτήτάς μας. «Μή εἰσέλθης εἰς

κρίσιν μετὰ τοῦ δούλου σου, ὅτι οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν». Ποίος θά σταθεῖ μέ παρηρησία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ; Τά ἀνομήματά μας εἶναι τόσο πολλά, ὥστε τά ἀγαθά ἔργα εἶναι δυσδιάκριτα. Τά καλά μας ἔργα γίνονται μέ τή δική Του βοήθεια. Πρῶτα λοιπόν ζητοῦμε τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καταθέτουμε τήν ἀπόφασή μας νά Τόν ὑπακοῦμε καί ζητοῦμε τό ἔλεός Του. Αὐτό πού ἔχουμε ἀπόλυτη ἀνάγκη οἱ ἀδύνατοι ἄνθρωποι.

Τό καλοκαίρι περιμένουμε τόν Δεκαπενταύγουστο μέ τίς Παρακλήσεις πρὸς τήν Ὑπεραγία Θεοτόκο. Οἱ μεσιτεῖες τῆς μᾶς χρειάζονται τόσο πολύ καί μᾶς ἀνανεώνουν τίς δυνάμεις. Ἐκείνη μέ τό «ἰδοῦ ἡ δούλη Κυρίου» ἀνυψώθηκε πάνω ἀπό κάθε ἄλλο δημιούργημα, ἔγινε «Τιμιωτέρα τῶν Χερουβίμ». Ὁ Δαβίδ, ὁ πρόπάτοράς της, ἐπαναλάμβανε στούς Ψαλμούς του τό, «ἐγὼ δοῦλος σου εἰμί». Κι ἐμεῖς ἄς παρακαλοῦμε μέ εἰλικρίνεια «γνώρισόν μοι, Κύριε, ὁδόν, ἐν ἣ πορεύσομαι» καί ἄς ὑψώνουμε τήν καρδιά μας, γιά νά παίρνουμε δύναμη καί ἀντοχή νά προχωροῦμε, ὅποιες κι ἂν εἶναι οἱ δυσκολίες πού μᾶς περισφίγγουν.

ΑΓΙΟΥ ΠΑΪΣΙΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ

Νά αποκτήσουμε πνευματικό αισθητήριο
για νά ἐρμηνεύουμε πνευματικά
τις δοκιμασίες πού ἔρχονται στή ζωή μας¹

Ἐπιμ.: Σάββα Παρῆ
Θεολόγου

Ἡ ζωή μας σέ αὐτό τόν κόσμο εἶναι μία συνεχής ἄσκηση μέ πολλές δοκιμασίες καί δυσκολίες. Τό θέμα εἶναι πώς ἀντιμετωπίζει κανείς τίς δυσκολίες. Ὅσο τοποθετούμαστε σωστά μπροστά σέ μία δυσκολία τόσο θά γαληνεύουμε καί θά ἡρεμοῦμε. Ὅλη ἡ βάση εἶναι ἡ σωστή ἀντιμετώπιση μέ καλούς λογισμούς καί προσευχή. Ἡ ἀδιάλειπτη προσευχή φέρνει γρήγορα τήν ἐσωτερική ἡσυχία, τήν εἰρήνη τῆς ψυχῆς καί ὁ ἄνθρωπος γαληνεύει καί ἀντιμετωπίζει τίς δυσκολίες γύρω του μέ νηφαλιότητα καί διάκριση. Ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀντιμετωπίζει τίς δοκιμασίες κοσμικά, βασανίζεται καί ταλαιπωρεῖται.

Εἶμαστε στά χέρια τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεός μᾶς παρακολουθεῖ μέ ἀκριβεία καί δέν θά μᾶς ἀδικήσει. Ὅλα τά γεγονότα πού ἔρχονται στή ζωή μας νά τά δεχόμαστε σάν μεγάλα δῶρα τοῦ Θεοῦ καί νά τά ἐξετάζουμε πνευματικά. Σκοπός εἶναι νά τά ἀξιοποιήσουμε ὅλα γιά ἀγώνα πνευματικό. Ὁ Θεός δέν ἐπιτρέπει μία δοκιμασία ἄν δέν βγεῖ κάτι καλό. Οἱ δοκιμασίες διώχνουν ὄλες τίς σκόνες μας, ξεσκονίζεται ἡ σκονισμένη μας ψυχή καί ἔρχεται ἡ μετάνοια. Οἱ πόλεμοι, οἱ ἀνομβρίες, οἱ ἀρρώστιες εἶναι συνέπεια τῆς ἀπομακρύνσεως τοῦ ἀνθρώπου ἀπό τόν Θεό. Ὅταν δέν δοξάζουμε τόν Θεό, ἐπιτρέπει ὁ Θεός νά ἔρθει μία δοκιμασία γιά νά ἐκτιμήσουμε τά

¹ Τόμοι Α' – Ε'.

πράγματα και νά επιστρέψουμε στη μετάνοια. Γιά τόν Θεό δέν υπάρχει οὔτε δύσκολο θέμα, οὔτε δύσκολη λύση. Ὅλα εἶναι ἀπλά γιά τόν Θεό. Τό κυριότερο ὅμως εἶναι νά γαντζωθεί ὁ ἄνθρωπος ἀπό τόν Θεό. Νά προσεύχεται μέ εὐλάβεια καί ἐμπιστοσύνη σέ Αὐτόν καί νά καλλιεργεῖται στήν ὑπομονή. Ἡ ὑπομονή εἶναι τό ἰσχυρότερο φάρμακο πού θεραπεύει τίς μεγάλες καί μακροχρόνιες δοκιμασίες. Ἡ ὑπομονή ξεδιαλύνει πολλά καί φέρνει θεϊκά ἀποτελέσματα. Ἐκεῖ πού δέν περιμένεις τή λύση, δίνει ὁ Θεός τήν καλύτερη λύση.

Ἐπομένως, δέν χρειάζεται νά φοβόμαστε, οὔτε νά πανικοβαλλόμαστε μπροστά στίς δυσκολίες, ἀλλά νά ζητᾶμε ἀπό τόν Θεό νά μᾶς δίνει πνευματικό ἀνδρισμό γιά νά ἀντιμετωπίζουμε ὅλα ὅσα ἔρχονται στή ζωή μας μέ θάρρος καί λεβεντιά. Καί νά μήν στενοχωριόμαστε συνεχῶς. Ἡ στενοχώρια ἀφοπλίζει τόν ἄνθρωπο. Δηλητηριάζει τήν ψυχή του καί φέρνει πολλές ἀνωμαλίες στό σῶμα μέ τό ἄγχος πού δημιουργεῖ. Ἀντιθέτως, ἡ ἐλπίδα στόν Θεό εἶναι ὁ μοχλός πού ἀναποδογυρίζει τήν ἀπελπισία, ἐλευθερώνει τήν ψυχή ἀπό τή λύπη καί τό ἄγχος καί τονώνει σιγά σιγά τίς πνευματικές δυνάμεις μέ τή θεία ζωντάνια πού δίνει. Ἄν κινεῖται ὁ

ἄνθρωπος μέ ἐλπίδα καί ἐμπιστοσύνη στόν Θεό ὅσες δοκιμασίες καί δυσκολίες καί ἄν περνᾷ ἡ θεία Χάρις θά τόν ἐνισχύει καί θά τοῦ δίνει ἀληθινή παρηγοριά. Ὁ Θεός δέν ἐπιτρέπει φορτίο πάνω ἀπό τίς δυνάμεις μας. Οἰκονομεῖ γιά τόν καθένα ἓνα σταυρό ἀνάλογο μέ τήν ἀντοχή του. Συνεπῶς, ὅταν ἔρχονται πειρασμοί νά τοῦς ἀντιμετωπίζουμε μέ καρτερία, ὑπομονή, προσευχή καί ἐλπίδα, γιατί κάθε πνευματική χεimoniά τήν διαδέχεται μία πνευματική ἀνοιξη.

Ἐρχονται δύσκολα χρόνια. Νά τό πάrouμε στά σοβαρά καί νά ζήσουμε πνευματικά. Νά ἐργαστοῦμε ὅσο μποροῦμε, ὥστε νά ἀποκτήσουμε πνευματικό αἰσθητήριο, γιά νά ἐρμηνεύουμε πνευματικά ὅσα θά παρουσιάζονται μέσα στή ζωή μας χωρίς νά μᾶς πιάνει ἡ ἀπελπισία καί ὁ γογγυσμός. Ὅταν γίνεται ἓνας σεισμός βλέπει κανεῖς ὅτι ὅσοι ἔχουν καλή προαίρεση συγκλονίζονται, μετανοοῦν καί ἀλλάζουν ζωή. Οἱ ἄλλοι, οἱ περισσότεροι ἔρχονται πρὸς στιγμὴν σέ συναίσθηση μόλις ὅμως περάσει ὁ κίνδυνος πάλι γυρίζουν στήν παλιά τους ζωή.

Οἱ ἄνθρωποι κρίνουν τά πράγματα ἀνάλογα μέ τό περιεχόμενο πού ἔχουνε μέσα τους. Ἄν δέν υπάρχει ὅμως πνευματικό περιεχόμενο τότε βγαίνουν καί λάθος

συμπεράσματα. Γι' αυτό πολλοί άνθρωποι μοιάζουν με τή μέλισσα και άλλοι με τή μύγα. Αυτοί που μοιάζουν με τήν μύγα ψάχνουν σε κάθε περίπτωση να βρουν τί κακό υπάρχει και ασχολούνται με αυτό συνεχώς και δέν βλέπουν πουθενά κανένα καλό. Αυτοί που μοιάζουν με τή μέλισσα βρίσκουν παντού ὅ,τι καλό υπάρχει και συνεχίζουν τόν ἀγώνα τους με ταπεινώση και πνευματική διάκριση, χωρίς να πνίγονται ἀπό τό γράμμα τοῦ νόμου, διεκδικώντας πολλές φορές τά δικαιώματά τους.

Όταν ζητᾶμε να δικαιωθοῦμε με τόν ἕνα ἢ τόν ἄλλο τρόπο χάνουμε τελικά και αὐτά ἐδῶ, ἀλλά και ἐκεῖνα που μᾶς ἐτοιμάζει ὁ Χριστός για τήν ἄλλη ζωή ἄν ἀδικηθοῦμε. Τό δικαίωμα εἶναι κοσμική λογική. Ὁ ἄνθρωπος ὅσο πιά κοσμικός εἶναι τόσο περισσότερο δικαίωμα ἔχει, ὅσο πιά πνευματικός εἶναι τόσο λιγότερο δικαίωμα ἔχει. Ὁ ἄνθρωπος να εἶναι δικαίος ὄχι σύμφωνα με τήν ἀνθρώπινη δικαιοσύνη ἀλλά με τή θεία δικαιοσύνη και τότε τόν εὐλογεῖ ὁ Θεός. Ὅταν στίς ἐνέργειές μου δέν βάζω ποτέ τό ἐγώ και τό συμφέρον μου τότε «ἐκβιάζω» κατά κάποιον τρόπο τόν Θεό να μου στείλει τή Θεία Χάρη. Ὅποιαδήποτε ἀνθρώπινη δικαιοσύνη ἀκόμη και ἢ πιά τέλεια ἔχει πάντα ἀνθρώπινα στοιχεῖα. Σήμερα υπάρχει ἕνα

λανθασμένο πνεῦμα. Ἀκόμη και πνευματικοί ἄνθρωποι ζητοῦν μία νομική δικαιοσύνη και λένε ὅτι πιστεύουν και στόν Θεό.

Μέ λίγα λόγια κάνουμε ἕνα χριστιανισμό ὅπως τόν θέλουμε ἔχοντας τήν ἀπαίτηση να μήν στερηθοῦμε τίποτε. Δηλαδή ζητᾶμε ἕναν χριστιανισμό χωρίς Σταύρωση και ἀπευθείας θέλουμε να φτάσουμε στήν Ἀνάσταση. Ἐάν εἶχε ὁ Χριστός αὐτήν τήν κοσμική λογική που ἔχουν σήμερα πολλοί πνευματικοί ἄνθρωποι δέν θά ἄφηνε τόν οὐράνιο Θρόνο Του για να κατεβεῖ στή γῆ, να ταλαιπωρηθεῖ και να σταυρωθεῖ ἀπό μᾶς τούς ἐλεινούς ἀνθρώπους. Μέσα ὅμως στήν κατ' ἄνθρωπο αὐτήν ἀποτυχία Του ἦταν κρυμμένη ἡ σωτηρία ὄλων τῶν ἀνθρώπων.

Συνεπῶς, πρέπει να παρακολουθοῦμε συνεχώς τόν ἑαυτό μας. Ἡ παρακολούθηση τοῦ ἑαυτοῦ μας εἶναι πολύ ὠφέλιμη, διότι ἢ συμπεριφορά μας γίνεται λεπτή σε ὄλες τίς ἐκδηλώσεις της. Να μελετᾶμε ἀκόμη τή συνείδησή μας για να μπορούμε να ἀκοῦμε πάντοτε τή φωνή της. Ἐάν δέν τήν μελετᾶμε δέν θά ὠφεληθοῦμε οὔτε ἀπό πνευματικές μελέτες, οὔτε ἀπό συμβουλές ἀγίων γερόντων, ἀλλά οὔτε και τίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ δέν θά μπορούμε να τηροῦμε. Ἀντιθέτως, θά νομίζουμε ὅτι ὄλα πᾶνε καλά, θά δημιουργ-

γοῦμε στά μέτρα μας μία λανθασμένη, δική μας συνείδηση καί ἐνώ μπορεί νά ἔχουμε κάνει ἐγκλήματα θά νομίζουμε ὅτι κάναμε εὐεργεσία. Δέν ὑπάρχει μεγαλύτερο πράγμα στόν ἄνθρωπο ἀπό τήν ἀναπαυμένη συνείδηση. Τή σωστή συνείδηση πού πληροφορεῖ τόν ἄνθρωπο σωστά. Ὁ ἄνθρωπος πού ἔχει ἀναπαυμένη συνείδηση ἀκόμη καί ἂν ἔχει θλίψεις, στενοχώριες, δοκιμασίες, αἰσθάνεται μέσα του θεία παρηγοριά. Νιώθει σιγουριά, ἐλπίδα καί λέει μέ ταπείνωση: «...πιστεύω ὅτι ἡ ἀγάπη καί τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ δέν θά μέ ἀφήσουν». Ὅταν ὁ ἄνθρωπος, ἐνώ ἀγωνίζεται συνεχίζει νά σφάλλει καί δέν ἀλλάζει, αἰτία εἶναι ὁ ἐγωισμός, ἡ φιλαυτία καί ἡ ἰδιοτέλεια. Λεῖπει ἡ ταπείνωση καί ἡ ἀγάπη καί ἔτσι ἐμποδίζεται καί ἡ θεία παρέμβαση. Δέν βοηθαί ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος τόν Θεό γιά νά τόν βοηθήσει.

Ἡ Ἐκκλησία ταλαιπωρεῖται σήμερα, γιατί λείπει ὁ θεῖος φωτισμός καί καθένας πιάνει τά πράγματα ὅπως θέλει. Μπαίνει καί τό ἀνθρώπινο στοιχείο καί δημιουργοῦνται πάθη καί ἀλωνίζει μετὰ ὁ διάβολος. Τά γεγονότα δέν πρέπει νά τά ἀντιμετωπίζουμε μέ μία ξερή καί κοσμική λογική, ἀλλά μέ ταπείνωση, διάκριση καί θεῖο φωτισμό. Αὐτός πού ἔχει ἀληθινή ζωή καί ἀγάπη, μιλᾷ μέ διάκριση ὅταν πρέπει καί λέει ἐκεῖνα πού πρέπει

στήν πρέπουσα ὥρα. Τά θέματα δέν λύνονται μέ ἀκρότητες. Τά ἄκρα πάντα ταλαιπωροῦν τή Μητέρα Ἐκκλησία. Νά στεκόμαστε στό δόγμα μέ τό πνεῦμα τῶν Ἁγίων καί ὄχι μέ τό μυαλό. Νά ἀσχολούμαστε μέ τό γενικότερο καλό πού θά βγεῖ μέσα ἀπό μία κατάσταση καί ὄχι νά ἀσχολούμαστε μέ τήν κριτική ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου. Δηλαδή νά παρακολουθοῦμε τί θά πει ἢ τί θά γράψει ὁ ἄλλος γιά νά τοῦ ἀπαντήσουμε κατόπιν ἀλύπητα ἐμεῖς ὑποστηρίζοντας στό μεταξύ τή θέση μας μέ πολλές μαρτυρίες ἀπό τήν Ἁγία Γραφή καί τούς Πατέρες. Ὅλες αὐτές οἱ συμπεριφορές σπέρνουν πολλές φορές καί τήν ἀπιστία στίς ψυχές τῶν ἀδυνάτων γιατί τούς σκανδαλίζει. Χρειάζεται νά ζήσουμε πατερικά, ὥστε ὅλος ὁ κόσμος νά δεῖ τήν πραγματική μας συγγένεια μέ τούς ἀγίους μας καί νά συγκινηθοῦν ἀπό τήν ἀγία πατερική μας παράδοση. Αὐτό ἐπιβάλλεται σήμερα ἀπό τόν κάθε ὀρθόδοξο χριστιανό. Νά βάζει τήν καλή ἀνησυχία στόν κάθε ἄνθρωπο πού βρίσκεται στό περιβάλλον του γιά νά μήν ἀναπαύει ψεύτικα τόν λογισμό του καί νά μένει μέσα στό πνευματικό σκοτάδι μέ ἀποτελεσμα νά στερεῖται καί σέ αὐτή τή ζωή τίς πλούσιες εὐλογίες τῆς Ὁρθοδοξίας ἀλλά καί στήν ἄλλη ζωή τίς περισσότερες καί αἰώνιες εὐλογίες τοῦ Θεοῦ.

Σελίδες από τήν ἱστορία τῆς ἐν Κύπρῳ Ἐκκλησίας

Ἐκκλησιαστικές μορφές
τοῦ 10^{ου} - 12^{ου} αἰώνα στήν Κύπρο

Χρίστου Χατζημιχαήλ
Θεολόγου - Δρος Φαρμακευτικῆς

Μέρος ΙΑ΄

Ἡ Ἱερά Μονή Παναγίας τοῦ Ἄρακα

Στόν βορειοδυτικό ὄρεινό ὄγκο τῆς Πιτσιλιάς καί συγκρομημένα στήν περιοχὴ τῆς Μαδαρῆς, πού δεσπόζει ἐπιβλητικά ὡς ἡ δεύτερη ὑψηλότερη κορυφή τῆς Κύπρου, ἐντοπίζεται, πλησίον τοῦ χωριοῦ Λαγουδερά, ἕνας ἀνεκτίμητης ἐκκλησιαστικῆς καί πολιτιστικῆς ἀξίας θησαυρός, πού φέρει τό ὄνομα «Παναγία τοῦ Ἄρακα». Ὁ ὁμώνυμος ναός ἀποτελοῦσε κατά τούς βυζαντινούς χρόνους τό καθολικό ἀντιστοιχίης ἱερᾶς μονῆς, ἡ ὁποία ἀνάγει τήν ἴδρυσή της στήν ἐποχὴ τῆς κατάληψης τοῦ νησιοῦ ἀπό τόν Ριχάρδο τόν Λεοντόκαρδο. Ἡ κτιτορικὴ ἐπιγραφή

πού βρίσκεται στή βόρεια εἴσοδο τοῦ ναοῦ μαρτυρεῖ τά ἀκόλουθα:

«Ἀνιστορήθην, ὁ πάνσεπτος ναός τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τοῦ Ἄρακος, διὰ συνδρομῆς καί πολλοῦ πόθου Κυροῦ Λέοντος τοῦ Αὐθέντου, μηνὴ Δεκεμβρίου Ἰνδικτιῶνος 11, τό ἔτος 1191».

Σύμφωνα μέ τίς παραδόσεις ὑπάρχουν δύο κυρίως ἐκδοχές γιά τήν ἴδρυση καί ὀνομασία τοῦ μοναστηριοῦ. Ἡ πρώτη ἀναφέρει ὅτι στήν περιοχὴ κυνηγοῦσε ὁ ἄρχοντας Λέων ὁ Αὐθέντης μέ τή συνοδεία του. Ἡ σύζυγός του, ἡ ἀρχόντισσα Ρήγαινα, ἡ ὁποία τόν συνόδευε, παρακολουθοῦσε ἀπό κάποια ἀπόσταση τό κυνή-

γι και συγκεκριμένα βρισκόταν κοντά στη θέση που υπάρχει σήμερα ή μονή. Ένω τό κυνήγι έξελισσόταν, μία πέρδικα προσπαθώντας νά ξεφύγει από ένα γεράκι, κατέπεσε σέ μία τεράστια βάτο. Η άρχόντισσα πλησίασε μέ τίς ύπηρέτριές της τή βάτο πρός αναζήτηση τής πέρδικας. Έντός τής βάτου έντόπισε μία εικόνα τής Παναγίας. Αυτό θεωρήθηκε ως θείο θέλημα για τήν άνοικοδόμηση ιεροῦ ναοῦ πρός τιμή τής Παναγίας στό σημείο εκείνο. Μία παραλλαγή τής παράδοσης αὐτῆς άναφέρει ότι στή βάτο έγκλωβίστηκε τό κυνηγετικό γεράκι τοῦ Λέοντα Αὐθέντη. Ο Λέοντας προσπαθώντας νά τό άπεγκλωβίσει έντόπισε ένα εικό-

νισμα τής Ὑπεραγίας Θεοτόκου πού βρισκόταν μέσα στή βάτο. Έτσι άνοικοδομήθηκε ό ναός, ό όποίος συγκέντρωσε σύν τῷ χρόνῳ γύρω του μοναχούς και ιδρύθηκε μοναστήρι. Ὑπάρχουν ένδείξεις ότι τήν έποχή εκείνη (12ο αιώνα) άνοικοδομήθηκαν διαδοχικά δύο ναοί στήν τοποθεσία τής μονῆς. Τό μοναστήρι και κατ' άντιστοιχία ή εικόνα έλαβαν τήν προσωνυμία «τοῦ Ἄρακα» (τοῦ γερακιοῦ) ως παραφθορά τής λέξης γεράκι πού προαναφέρθηκε.

Η δεύτερη έκδοχή (φυτωνυμική) ύποστηρίζει ότι ή λέξη «τοῦ Ἄρακα» προέρχεται από τό φυτό «άρακος», ένα πολυετές και άυτοφυές φυτό τής περιοχῆς τής

Πιτσιλιάς. Το φυτό αυτό - γνωστό στους κατοίκους της περιοχής ως «μαυράσιερον» - είχε δώσει στην περιοχή που ανοικοδομήθηκε ή μονή τό ὄνομα «Ἄρακος», δηλαδή τό ὄνομα αὐτό προϋπήρχε τῆς ἴδρυσης τῆς μονῆς. Ἐν πάσῃ ὁμως περιπτώσει, γεγονός παραμένει ὅτι ἡ Παναγία τοῦ ναοῦ καί τῆς μονῆς ὀνομάζεται «Ἀρακιώτισσα». Αὐτή ἡ ὀνομασία ἀναγράφεται στήν τοιχογραφία τῆς Θεοτόκου μέ τόν Χριστό στό νότιο τοῖχο τοῦ ναοῦ καθώς καί στή φορητή ἀρχαία εἰκόνα πού βρίσκεται σήμερα στό Βυζαντινό Μουσείο τοῦ Ἰδρύματος Μακαρίου Γ. Στήν ἐπιγραφή τοῦ ναοῦ, ὅπως ἤδη προαναφέρθηκε, σημειώνεται ὡς Παναγία τοῦ Ἄρακος.

Ὁ Ρῶσος μοναχός καί περιηγητής Βασίλειος Μπάρσκυ κατέγραψε ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιά τή μονή κατά τήν ἐπίσκεψή του σ' αὐτήν τό ἔτος 1735 μ.Χ. Σχεδίασε μάλιστα τή μορφή τοῦ μοναστηριοῦ ὅπως τήν εἶδε τότε καί φαίνεται μάλιστα σ' αὐτήν ὅτι στό μοναστηριακό συγκρότημα ὑπῆρχε ἕνας δυτικὸς τοῖχος πού δέν ὑπάρχει σήμερα. Ὁ Μπάρσκυ διασώζει ἐπίσης δύο ἀκόμη ἐνδιαφέρουσες πληροφορίες γιά τή μονή: α) ἡ μονή τότε

θεωρεῖτο μικρή καί ἐγκαταβίωσαν σ' αὐτήν μόνο τρεῖς μοναχοί (ἀνδρῶα μονή) καί β) ὁ ναός τῆς μονῆς ἦταν ἄβατος γιά τό γυναικεῖο φύλο. Οἱ γυναῖκες παρέμεναν στό προαύλιο τῆς μονῆς ὅπου καί προσεύχονταν.

Κατά τούς βυζαντινοὺς χρόνους ἀλλά καί κατά τήν περίοδο τῆς λατινοκρατίας, φαίνεται ὅτι ἡ μονή εἶχε κτήματα, κοπάδι αἰγῶν ἀλλά καί δύο μετόχια σέ ἄλλα χωριά (στή Βυζακιά καί στό χωριό πού ὀνομαζόταν τότε Ποταμός). Ἐν τούτοις, οἱ πληροφορίες γιά τή μονή κατά τόν 18ο αἰῶνα δηλώνουν κάποια ἐγκατάλειψη τοῦ μοναστηριοῦ καί ἐπίσης ὅτι βρισκόταν πλέον στή δικαιοδοσία τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Κυρηνείας. Τίς πρῶτες δεκαετίες τοῦ 19ου αἰῶνα ἡ μονή λειτουργοῦσε καί σύμφωνα μέ κατάστιχο τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Κύπρου, τό 1825 μ.Χ. ἡ μονή ἀριθμοῦσε τέσσερις μοναχοὺς. Οἱ διωγμοὶ πού ἀκολούθησαν ἀπό τούς Τούρκους, κατά τήν περίοδο τῆς ἐθνικῆς ἐπανάστασης στήν Ἑλλάδα, ὀδήγησαν τήν παλαιά πατερνα ἱερά μονή τῆς Παναγίας τοῦ Ἄρακα σέ ἐγκατάλειψη.

(συνεχίζεται)

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ
ΚΥΠΡΟΥ ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ
Ο ΜΑΡΤΥΣ
ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΚΕΙΜΗΛΙΑ
ΑΠΟ ΤΗ ΦΑΝΕΡΩΜΕΝΗ¹

Δρ. Χριστόδουλου Α.
Χατζηχριστοδούλου
Βυζαντινολόγου

Ἐπέτειος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης ἑορτάζεται κάθε χρόνο τὴν ἡμέρα τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου στίς 25 Μαρτίου, ἡμέρα κατὰ τὴν ὁποία πανηγυρίζει ὁ ναός μας καί στόν ὁποῖο τελεῖται ἡ ἐπίσημη δοξολογία. Ἡ συγκεκριμένη ἡμέρα εἶναι ἐξόχως συμβολική, ἀφοῦ ἀναγγέλλει τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρωπίνου γένους λόγω τοῦ γεγονότος τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καί τῆς ἔλευσης στόν κόσμον τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ.

Φέτος, συμπληρώνονται 200 χρόνια ἀπό τὴν ἔναρξη τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης καί τοῦ μαρτυρίου τῶν Ἑλλήνων Κυπρίων, κληρικῶν καί λαϊκῶν τόν Ἰούλιο τοῦ 1821. Πρόκειται γιά δύο πολύ σημαντικά γεγονότα πού σημάδεψαν τὴν Κύπρο καί ἐν γένει τόν Ἑλληνισμό, σηματοδοτώντας τὴ δημιουργία τοῦ ἑλληνικοῦ κρά-

¹ Ὁμιλία στά ἐγκαίνια τῆς περιοδικῆς ἔκθεσης, πού ἐκφωνήθηκε στόν Ἱερό Ναό Παναγίας Φανερωμένης στή Λευκωσία στίς 24 Μαρτίου 2021.

Τό πορτρέτο τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ βρῖσκεται στόν Ἱ.Ν. Παναγίας Φανερωμένης (φωτ. Στέλιου Στυλιανοῦ).

τους και τή συνέχιση τοῦ μακροχρόνιου Ἀγώνα ἀπελευθέρωσης τῆς Κύπρου ἀπό τοὺς Τούρκους και στή συνέχεια ἀπό τοὺς Ἀγγλους, και ἐπανένταξίς της στὸν ἐθνικὸ κορμό.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ και οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ μας στὸ πλαίσιο τῶν ἐορταστικῶν ἐκδηλώσεων, διοργανώνουν τὴν περιοδικὴ ἔκθεση «Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός, ὁ Μάρτυς τῆς Πίστεως και τῆς Πατρίδας. Εἰκόνες και κειμήλια ἀπὸ τὴ Φανερωμένη». Στὴν ἔκθεση παρουσιάζονται εἰκόνες και κειμήλια πού δωρήθηκαν στὸν ναὸ τῆς Φανερωμένης ἀπὸ τὸν ἴδιον ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανὸ ἢ ἄλλα πού σχετίζονται μὲ αὐτόν.

Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου (1810-1821) Κυπριανός ὁ Μα-

χαιριώτης ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους ἀρχιερεῖς τῶν χρόνων τῆς Τουρκοκρατίας. Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐπιτεύγματά του ἦταν ἡ ἴδρυση τῆς ἑλληνικῆς Σχολῆς Κύπρου τὸ 1812, ἡ ὁποία ἀργότερα μετεξελίχθηκε στὸ Παγκύπριο Γυμνάσιο Λευκωσίας. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός μὴ ἤθληκε στή Φιλικὴ Ἐταιρεία, γι' αὐτὸ ὅταν ξέσπασε ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση τὸ 1821 συνελήφθηκε μαζί μὲ ἄλλους ἀρχιερεῖς και προκρίτους τοῦ νησιοῦ και ἐκτελέστηκαν ὅλοι μαζί στίς 9 Ἰουλίου 1821. Μὲ τίς ἐκτελέσεις, ὁ τότε Ὀθωμανὸς διοικητὴς τοῦ νησιοῦ Κουτσιούκ Μεχμέτ στόχευε στήν ἀποτροπὴ ἐξέγερσης τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου στήν Κύπρο και στή διαρπαγὴ τῶν περιουσιῶν

Σχέδιο λειψανοθήκης ἔθνοϊερομαρτύρων.

τῶν ἐκτελεσθέντων.

Τό λείψανο τοῦ Κυπριανοῦ, μαζί μέ ἐκεῖνα τῶν σφαγιασθέντων κληρικῶν καί ὀρισμένων λαϊκῶν, τάφηκαν στόν περίβολο τοῦ ναοῦ τῆς Φανερωμένης. Τό 1930 τοποθετήθηκαν σέ καλλιμάραρο Μαυσωλεῖο στήν αὐλή τοῦ ναοῦ καί προσεχῶς μέ τήν εὐκαιρία τῶν ἑορτασμῶν γιά τά 200 χρόνια ἀπό τό μαρτύριό τους σέ περίτεχνη λειψανοθήκη ἐντός τοῦ ναοῦ. Στήν περιοδική ἔκθεση ἐκτίθενται τμήματα ἀπό τά ἱερά λείψανά τους.

Στήν ἔκθεση δεσπόζει τό πορτρέτο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ μέ τήν ἀπεικόνιση στό

βάθος τῆς σημαίας τῶν Κυπρίων ἀγωνιστῶν τοῦ 1821, σύγχρονο ἔργο τοῦ Ἀναστάσιου Μοτίτη. Ὁ Κυπριανός σχετίζεται μέ τίς εἰκόνες τοῦ ἁγίου Φανουρίου (1817), τοῦ Ἐσταυρωμένου, τῶν Λυπηρῶν - Θεοτόκου καί Ἰωάννη Θεολόγου (1820), τοῦ ἁγίου Τρύφωνος (1820) καί τῆς Ἀναστάσεως (1820), ἔργα πού ἀκολουθοῦν τήν τεχνοτροπία τῆς Σχολῆς τοῦ Ἰωάννη Κορνάρου τοῦ Κρητός.

Οἱ μορφές τοῦ Ἐσταυρωμένου, τῆς Θεοτόκου καί τοῦ ἁγίου Ἰωάννη Θεολόγου εἶναι περιεκομμένες ὥστε νά δίνουν τήν ἐντύπωση τοῦ πραγματικοῦ καί

Μαυσωλείο Ἐθνοϊερομαρτύρων
στόν ναό τῆς Φανερωμένης.

εἰσάγονται στά χρόνια τῆς ἀρχιερατείας του. Χαρακτηριστική εἶναι καί ἀφιερωματική ἐπιγραφή ἐπάνω στόν σταυρό, ὩΜΝΩ ΣΕ ΛΟΓΕ / ΠΡΟΚΥΝΩ ΤΟΝ ΣΤΑΥΡΟΝ ΣΟΥ / ΡΥΘΥ ΠΑΘΩΝ ΣΟΝ ΠΟΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΛΑΟΝ ΣΟΥ / ΚΥΠΡΙΑΝΟΝ ΣΥΝ ΤΟΥ/ΤΟΙΣ ΤΟΝ ὩΜΝΩΔΟΝ ΣΟΥ. Ἡ εἰκόνα τοῦ ἀγίου Τρύφωνος εἶναι μία ἀπό τίς δεκάδες εἰκόνες πού ζωγραφίστηκαν στήν Κύπρο μέ ἐντολή τοῦ Κυπριανοῦ τό 1820 καί τό 1821, γιά τήν καταπολέμηση τῆς ἀκρίδας, ἡ ὁποία κατάστρεφε τότε τή γεωργική παραγωγή.

Τό περίτεχνο ἀργυρό ἀρτοφό-

ριο μέ τίς ἀνάγλυφες σκηνές τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, τῆς Ἀνάστασης καί τῆς Σταύρωσης στό κάλυμμά του, καθώς καί τῆς Παναγίας Φανερωμένης στήν ἐμπρόσθια πλευρά ἔγινε τό 1819 ἐπί Λεοντίου, προφανῶς τοῦ Οἰκονόμου τοῦ ναοῦ Φανερωμένης, ὁ ὁποῖος βρῆκε μαρτυρικό θάνατο στίς 30 Μαΐου 1821, ἐνῶ στίς 10 Ἰουλίου 1821 μαρτύρησε ἀκόμη ἓνας ἱερέας τοῦ ναοῦ μας ὁ Λαυρέντιος.

Μέ τά γεγονότα τοῦ 1821 σχετίζεται καί ἡ θαυματουργή εἰκόνα τῆς Παναγίας Φανερωμένης, τό πρόσωπο τῆς ὁποίας ἀναγνώρισε ὁ αἰμοβόρος Κουτσιούκ Μεχμέτ, ὅταν ἡ Θεοτόκος σέ ἐνύπνιο τόν ἀπέτρεψε νά μετατρέψει τόν ναό τῆς σέ τζαμί. Ὁ Κουτσιούκ δώρισε στόν ναό ποσότητα ἀσημιοῦ, ἀπό τό ὁποῖο κατασκευάστηκε ἡ ἐπτακάνδηλος πού βρίσκεται σήμερα κρεμασμένη στό κέντρο τοῦ ναοῦ.

Μέ τήν ἔκθεση αὐτή ἐπιθυμοῦμε νά τιμήσουμε τούς ἀγωνιστές καί τούς μάρτυρες τοῦ 1821, παρακαλώντας τους στίς προσευχές μας νά εἶναι πρεσβευτές πρὸς Κύριον. Ἔτη πολλά νά ἔχετε, εὐλογημένα καί πανευφρόσυνα ἀπό τήν Ὑπέρμαχο καί Ἀκαταμάχητο Στρατηγό, τήν Παναγία τῆ Φανερωμένη!

Παλρίδα, πίστη, ἔλευθερία

Ἐλένης Ἀναστασίου
Ἐκπαιδευτικοῦ

– Βρέ καλῶς τόν! Σέ περιμένα πῶς καί πῶς! Ἔκανες τήν παρουσίαση γιά τήν προσωπικότητα πού ἔχει τό ὄνομά σου; Πῶς πῆγε;

– Πῆγε σοῦπερ! Σέ ὄλους ἄρεσε ἡ φράση πού εἶπε ὁ Κολοκοτρώνης καί ἡ κυρία μοῦ εἶπε συγχαρητήρια πού τήν ἐξήγησα τόσο εὔστοχα. Ἔτσι εἶπε.

– Πῶς τήν ἐξήγησες δηλαδή;

– Ὅπως μοῦ εἶπες. Ἐγραψα στόν πίνακα «Ἄν δέν ἤμασταν τρελοί, δέ θά κάναμε τήν ἐπανάσταση» καί ρώτησα τούς συμμαθητές μου τί καταλαβαίνουν. Μία συμμαθήτριά μου, ἡ Χριστίνα, εἶπε πῶς δέν ἦταν εὐκολο νά ξεσηκωθοῦν ἐναντίον τῶν Τούρκων τότε, ἦταν τρέλα ἐπειδή ὄλα ἔδειχναν ὅτι θά ἔχαναν. Πιάστηκα, λοιπόν, ἀπ' αὐτό καί εἶπα γιά τήν πίστη τοῦ Κολοκοτρώνη καί ὄλων τῶν ἡρώων καί ὅτι αὐτή ἦταν πού τούς ἔσπρωξε νά κάνουν τήν ἐπανά-

σταση καί τούς κρατοῦσε σταθερούς νά συνεχίσουν. «Κι ἐγώ τό ἴδιο μέ τή Χριστίνα σκεφτόμουν, εἶπε ἡ δασκάλα. Συγχαρητήρια, Θεοδωρή, πού τό πῆρες ἓνα βῆμα παρακάτω. Πολύ εὔστοχη ἡ ἐρμηνεία σου».

– Μπράβο, ἀγόρι μου, εἶμαι πολύ περήφανη γιά σένα.

– Ἐγώ νά δεῖς! Φέρε τό μέτρο, πρέπει νά ψήλωσα δύο τρεῖς πόντους ἀπό τήν περηφάνια μου.

– Παρουσίασαν κι ἄλλα παιδιά σήμερα; Ἐμαθες κάτι ἄλλο καινούριο;

– Παρουσίασε καί ὁ Κύπρος. Ἡ δασκάλα εἶχε δεῖ τίς ἐργασίες μας ἀπό πρῖν καί τίς χώρισε σέ ἐνότητες ἀνάλογα μέ τό θέμα τους. Καί οἱ παρουσιάσεις κάθε μέρας ἔχουν σχέση μεταξύ τους. Ἄς ποῦμε χθές παρουσίασε ὁ Βασίλης γιά τόν Βασίλι Καντίνσκι καί ἡ Φρειδερίκη γιά τή Φρίντα Κάλο, πού ἦταν καί οἱ

δύο ζωγράφοι. Σήμερα ἐγώ γιά τόν Θεόδωρο Κολοκοτρώνη καί ὁ Κύπρος γιά τόν ἀρχιεπίσκοπο Κυπριανό, πού ἦταν καί οἱ δύο ἥρωες τοῦ 1821.

– Πολύ ὠραία ἡ ἰδέα τῆς δασκάλας σας. Γιά πές, λοιπόν! Τί ἔμαθες ἀπό τόν Κύπρο;

– Ἐγραψε κι αὐτός μία φράση πού εἶπε ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, ἀλλά τήν ἔφερε ἔτοιμη σέ μεγάλο χαρτόνι. Ἦταν δύσκολη γιά νά τήν ξέρει ἀπ' ἔξω. Οὔτε ἐγώ τή θυμᾶμαι τώρα... Ἦταν κάτι γιά τή Ρωμιοσύνη, πού μᾶς ἐξήγησε ὅτι εἶναι ὁ Ἑλληνισμός. Νά δεῖς πῶς τό ἔλεγε... «Ἡ Ρωμιοσύνη ἐν φυλῇ συνο.... συνο...»

*Ἡ Ρωμιοσύνη ἐν φυλῇ συνο-
τζιαιρη τοῦ κόσμου.*

*Κανέννας δέν ἐβρέθηκε γιά νά
τήν ἰξιλίψει.*

*Κανέννας γιατί γλέπει τήν
πού τά 'ψη ὁ Θεός μου.*

*Ἡ Ρωμιοσύνη ἐν νά χαθεῖ
ὄντας ὁ κόσμος λείπει.*

– Μαμά!!! Πῶς τό ξέρεις; Ἦσουν σήμερα στήν τάξη καί κρυφάκουγες;

– Εἶναι ἓνα γνωστό ποίημα τοῦ Κύπριου ποιητῆ Βασίλη Μιχαηλίδη. Πολύ μέ συγκινεῖ ἡ τόλ-

μη καί ἡ ἀποφασιστικότητα πού δείχνει αὐτό τό ποίημα γιά τόν Κυπριανό. Σπουδαία μορφή, εἶχε τήν εὐκαιρία νά γλιτώσει, ἀλλά δέν τό ἔκανε. Προτίμησε νά πεθάνει γιά νά μήν κινδυνέψει ὁ λαός του.

– Ἐχεις δάκρυα, μαμά...

– Συγκινήθηκα. Πάντα συγκινοῦμαι μ' αὐτό τό ποίημα. Ἐσεῖνα τί σέ ἐντυπωσίασε στούς στίχους αὐτούς;

– Ὁ Κύπρος εἶπε ὅτι εἶναι ἓνας ὕμνος γιά τόν Ἑλληνισμό. Ὅσο ὑπάρχει ὁ κόσμος, λέει, ὑπάρχει καί ὁ Ἑλληνισμός. Εἶναι τόσο παλιός καί θά ζήσει ἀκόμα τόσο, ὅσο ὑπάρχει κόσμος. Μά αὐτό εἶναι ἀπίστευτο. Κι ἐγώ εἶμαι Ἑλληνας, μαμά, καί εἶμαι πολύ περήφανος γι' αὐτό.

– Καί πολύ καλά κάνεις! Ὅλοι αὐτοί οἱ ἥρωες πού πέρασαν κατά καιρούς ἀπό τήν ἱστορία τοῦ ἔθνους μας, τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τόσο στήν Ἑλλάδα ὅσο καί στήν Κύπρο, μᾶς ἔκαναν περήφανους. Τώρα εἶναι σειρά μας νά τοὺς κάνουμε περήφανους, τιμώντας τά ἰδανικά γιά τά ὁποῖα πολέμησαν: τήν πατρίδα, τήν πίστη καί τήν ἐλευθερία.

Κύπρος καί 1821

Μάριου Θρασυβούλου
Θεολόγου Έκπαιδευτικοῦ

Τό πρόσφατο βιβλίο τοῦ Κωστή Κοκκινόφτα πού ἐκδίδεται ἀπό τό Κέντρο Μελετῶν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Κύκκου, μέ τίτλο «Κύπρος καί 1821», εἶναι ἀφιερωμένο στά 200 χρόνια ἀπό τήν Ἑλληνική Ἐπανάσταση τοῦ 1821. Στό βιβλίο γίνεται ἀναφορά στήν πολύπλευρη συμβολή τῆς Κύπρου στόν Ἀγώνα τῶν Ἑλλήνων γιά ἐλευθερία καί τό περιεχόμενο αὐτοῦ διαχωρίζεται σέ τέσσερις ἐπιμέρους ἐνότητες.

Ὅπως σημειώνεται στόν πρόλογο τοῦ βιβλίου, ἡ πρώτη ἐνότητα ἀφορᾷ στόν βίο καί τό ἔργο τῶν Μαρτύρων Ἀρχιερέων τοῦ 1821, δηλαδή τῶν τεσσάρων, οἱ ὁποῖοι ἐκτελέστηκαν στό νησί κατά τίς σφαγές τῆς 9ης Ἰουλίου, Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ, Πάφου Χρυσάνθου, Κιτίου Μελετίου καί Κυρηναίας Λαυρεντίου, καθώς καί τῶν δύο πού μαρτύρησαν μακριά ἀπό τήν ιδιαίτερή τους πατρίδα, Νικομηδεῖας Ἀθανάσιου Καρύδη καί Δημητσάνης Φιλόθεου Χατζῆ.

Ἡ δεύτερη ἐνότητα περιλαμβάνει ἐννέα ἐργασίες, πού ἀφοροῦν στή συμμετοχή τῆς Κύπρου στήν Ἑλληνική Ἐπανάσταση, μέ καθεμία νά ἐξετάζει μία ξεχωριστή πτυχή της. Τέσσερις

ἀπό τίς ἐργασίες αὐτές ἀναφέρονται στήν πνευ-

ματική δραστηριότητα τῶν Κυπρίων λογίων κατά τίς παραμονές τοῦ Ἀγώνα, στή συμβολή τους στήν ἀνάπτυξη τοῦ φιλελληνικοῦ κινήματος, στήν παρουσία ἐθελοντῶν ἀπό τό νησί στίς πολεμικές ἀναμετρήσεις, καί στίς σχέσεις τῆς Κύπρου μέ τήν Ἱερά Πόλη τοῦ Μεσολογγίου. Μία ἀφορᾷ στόν βίο τοῦ Κύπριου Νεομάρτυρα Μιχαήλ, ὁ ὁποῖος ἀλλαξοπίστησε στή Σαμοθράκη, τό 1821, γιά νά σώσει τή ζωή του, ἀλλά βρῆκε ἀργότερα τό θάνατος νά ἐπανεέλθει στήν πατρώα θρησκεία καί νά ὁμολογήσει πίστη στόν Χριστό, ἐνέργεια πού τόν ὀδήγησε σέ μαρτυρικό θάνατο. Οἱ ὑπόλοιπες τέσσερις ἐργασίες ἀναφέρονται στή ζωή καί τή δράση κατά τή διάρκεια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης τῶν Κυπρίων Μητροπολιτῶν Δημητριάδος καί Ζαγοράς Ἀθανάσιου Κασσαβέτη, Μηθύμνης ἀργότερα Προύσης καί μετέπειτα Νικομηδεῖας Παναρέτου, Ἀγκύρας καί στή συνέχεια Λοκρίδος Ἀγαθάγγελου Μυριανθούση, καί Ἐπιφανείας Ἰωαννικίου.

Ἡ τρίτη ἐνότητα ἀφορᾷ πτυχές ἀπὸ τὰ ὅσα διαδραματίστηκαν στὴν Κύπρο τὴν περίοδο τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης καὶ περιλαμβάνει πέντε ἐργασίες. Στὴν πρώτη ἀπὸ αὐτῆς ἐξετάζονται τὰ ὅσα συνέβησαν τότε στὸ νησί μὲ ἐπίκεντρο τὴν Ἱερά Μονὴ Κύκκου, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιπες ἀφοροῦν στὶς σχέσεις τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ μὲ τὴν οἰκογένεια τοῦ προκατόχου τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χρυσάνθου καὶ τῶν ὁμωνύμων του Μητροπολιτῶν Κιτίου καὶ Πάφου, στὴν ἐπίδραση πού εἶχε ὁ Ἀγώνας γιὰ τὴ θεσμοθέτηση «κοινοβουλευτικοῦ συστήματος» στὴν Κύπρο, τὸ 1830, στὰ ὅσα ἀναφέρονται στὴν ἰταλικὴ ἐφημερίδα «Notizie del Giorno» μερικῆς ἐβδομάδας ὕστερα ἀπὸ τὶς σφαγές τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ 1821, καθὼς καὶ στὴ σύγκριση τῆς πρώτης μὲ τὴ δευτέρη ἔκδοση τοῦ ἐμβληματικοῦ γιὰ τὴν περίοδο αὐτὴ βιβλίου τοῦ Γεώργιου Κηπιάδη «Ἀπομνημονεύματα τῶν κατὰ τὸ 1821 ἐν τῇ νήσῳ Κύπρῳ τραγικῶν σκηνῶν».

Τέλος, στὴν τέταρτη ἐνότητα περιλαμβάνονται τρεῖς ἐργασίες γιὰ ἰσάριθμες λαϊκὲς παραδόσεις γιὰ τὸ 1821, πού συνδέονται ἢ πρώτη μὲ τὸ χωριὸ Παλαίκυ-

θορο καὶ τὸν τοπικὸ Τοῦρκο προύχοντα Χατζηταχίρ ἀγά, ἡ δευτέρη μὲ τὴν κομὸπολη τῆς Λαπήθου καὶ τὸν Ψαριανὸ πυρπολητὴ Κωνσταντῖνο Κανάρη καὶ ἡ τρίτη μὲ τὴν κομὸπολη τοῦ Καραβᾶ καὶ τὴν ἐκτέλεση τῶν προυχόντων τῆς κατὰ τοὺς πρώτους μῆνες τῆς ἔναρξης τῆς Ἐπανάστασης.

Τὸν τόμο συμπληρώνει παράρτημα μὲ σχετικὰ ἔγγραφα, βιβλιογραφία, ἀρχειακὲς πηγές καὶ λεπτομερές εὑρετήριο.

Πρόκειται γιὰ ἓνα ἀπαραίτητο ἔργο γιὰ κληρικούς, θεολόγους, ἱστορικούς ὅσο καὶ γιὰ τὸν κάθε ἀναγνώστη πού θέλει νὰ γνωρίσει ἐπακριβῶς τὴν συγκεκριμένη ἱστορικὴ περίοδο καὶ νὰ ψηλαφίσει τὸν καθοριστικὸ ρόλο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου στὸν ἀγώνα. Τὸ βιβλίο, μπορεῖτε νὰ προμηθευτεῖτε ἀπὸ τὸ Βιβλιοπωλεῖο «Φωτοδότες» στὴ Λευκωσία (Τηλ. 2243 0301).

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ «ΦΩΤΟΔΟΤΕΣ» ΛΤΔ.

Διεύθυνση: Ἀδαμάντιου Κοραῆ 45-47, Λευκωσία

Τ.Κ. 1502 Τ.Θ. 27130

Τηλ. 00357 22430301 / 22344309

Φαξ: 22343122

Email: fotodotes@fotodotes.org.cy

Ὁ Γουόλφ ἤκουσε παρὰ τῶν ἐλλήνων και εὐρωπαϊῶν κατοίκων τὰς περὶ τῆς σφαγῆς ταύτης λεπτομερείας. Εἶπον ὡσαύτως εἰς αὐτόν ὅτι θὰ ἐχαρίζετο ἡ ζωὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ἐάν οὗτος ἠσπάζετο τὸν μωαμεθανισμόν. Ἄλλ' ὁ ἀρχιεπίσκοπος δεικνύων τὴν λευκὴν αὐτοῦ γενειάδα εἶπεν: «Ὑπηρετήσα τὸν Ὑψιστον ὡς ἐπίσκοπος τοῦ ποιμνίου τούτου ἐπὶ 50 ἔτη, ὄφειλον ἄρα γε νὰ φανῶ ἀγνώμων καὶ νὰ ἀρνηθῶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ;» Ἐπειτα, ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἀνεφώνησε: «Τέκνα, ἔδωκα ὑμῖν παράδειγμα». Καὶ ἐξακολουθῶν νὰ κάμνη τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ ἐσυνέχισεν: «Κύριε ἐλέησον, Χριστέ ἐλέησον», μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἀπεκεφαλίσθη.